

Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem
Zenetanári MA (zeneismeret – ének-zene)

Uzsaly Bence András
Az ifjúsági zenekari nevelés
négy magyar példája

Témavezető:
Körmendy Zsolt

2013.

Tartalomjegyzék

1. Bevezetés	1
<u>1.1.</u> A témaválasztás háttere	1
1.2. A vizsgálat határai és módszerei	4
2. A zenekarok története, felépítése és céljai	7
2.1. A Kertész Utcai Gyakorló Zeneiskola Vonószenekeze	7
2.2. A Tóth Aladár Zeneiskola Ifjúsági Zenekeze	10
2.3. Az „István Zenekeze” és intézményei	14
2.4. A Szentegyházi Gyermekfilharmónia	21
2.5. Néhány összehasonlító gondolat	27
3. A pénzügyi és szervezeti háttér	30
4. A karmester személye	37
5. A zenekari munka módszertana	45
5.1. Zenei táborok és közösségépítés	45
5.2. Néhány próbatechnikai momentum	49
6. A repertoár	55
7. Összegzés	60
8. Felhasznált irodalom	IV
Függelék	V
1. sz. melléklet: Kutasi Margit írásos beszámolója a Kertész utcai zenekar alakulásáról	V
2. sz. melléklet: Interjú Kutasi Margittal	VIII
3. sz. melléklet: Interjú Magyar Margittal	XVIII
4. sz. melléklet: Interjú Haáz Sándorral	XXV
5. sz. melléklet: Interjú Makovecz Pállal és Záborszky Kálmánnal	XXXVI
6. sz. melléklet: Kutasi Margit életrajza	XLII
7. sz. melléklet: Fényképek	XLVII
Köszönetnyilvánítás	LII

1. Bevezetés

Mottó:

„Jobb zenészekre van szükség.

Azzá lehet, aki naponta dolgozik rajta.

*Mennél jobb zenész valaki, annál jobban tud
másokat is bevonni a zene boldogító fénykörébe,
annál jobban tudja szolgálni a nagy célt,
hogy a zene az egész népé legyen.”*

/Kodály Zoltán/¹

1.1. A témaválasztás háttere

Mit mond a fenti idézet? Nem csak zenészekre, hanem jobb zenészekre van szükség, mint amilyenek a zenész társadalom tagjai voltak Kodály Zoltán szerint 1954-ben. Milyenek szerinte a jó zenészek? Olyanok, akik képesek másokat is bevonni a zene boldogító fénykörébe, tehát akiknek zenélése és zeneszeretete mások számára is inspiráló. Miért fontos ez? Elég, ha csak a fogalmat szemléljük: „boldogító fénykör”. Az, aki a zene közelébe kerül, Kodály szerint egyúttal a boldogsághoz is utat talál, olyan fény jelenik meg az életében, mely bevilágítja azt, és amelynek közelében lenni jó. Ezen kívül, és talán éppen ezért megfogalmazza „a nagy célt”, nevezetesen, hogy a zene az egész népé legyen. A fent nevezett boldogító fénykört ki kívánja terjeszteni az egész nemzetre. Szemlélete szerint a jó zene művelése emberi és kulturális nevelő, illetve megtartó erő. De kiből lehet jó zenész? Erre is ad választ a fenti gondolat: abból, aki naponta dolgozik rajta. Nem abból, aki elég tehetséges, akinek elég jó körülményei vannak a zenetanulásra, aki kifogástalan technikai tudásra tesz szert, hanem abból, aki

¹ KODÁLY Zoltán: Visszatekintés I.; harmadik kiadás, Zeneműkiadó Vállalat, Budapest, 1982.; 297.

rendszeres munkát végez ennek érdekében. Aki pedig jó zenésszé válik, egyúttal azt a missziót is megkapja, hogy másokat is bevonjon a zene örömébe.

Mintha ez a gondolat fogalmazódott volna meg 1953-ban a Kertész Utcai Gyakorló Zeneiskola vezetésében és Kutasi Margitban, illetve 1954-ben Záborszky Józsefben is, amikor létrehozták zenekaraikat, melyek két másik együttessel kiegészítve jelen dolgozatom tárgyát képezik. A jó zenészek nevelésére, a közös, maradandó, fényes zenei élmények létrehozására az egyik legkiválóbb lehetőség egy ifjúsági zenekar, hiszen egyidejűleg fejleszt számos zenei készséget, jelentős pedagógiai transzferhatással is számolhatunk, valamint az egyes tagok tudásának összeadódásával intenzívebb, mélyebb zenei élmény érthető el, mint egyedül.² Mint leendő zenetanár és zenekari karmester, szakdolgozatom keretében a fenti eszme ifjúsági zenekarokban történő megvalósulásának négy példáját kívánom részletesen bemutatni.

Választásom az alábbi négy zenekarra esett:

1. A Kertész Utcai Gyakorló Zeneiskola Vonószekara (és Kutasi Margit munkássága)
2. A Tóth Aladár Zeneiskola Ifjúsági Zenekara (Magyar Margit vezetésével)
3. A Záborszky József, majd Záborszky Kálmán vezette Szent István Király Zene-művészeti Szakközépiskola és Alapfokú Művészetoktatási Intézmény zenekari élete
4. A Szentegyházi Gyermekfilharmónia (Haáz Sándor irányításával).

A zenekarok kiválasztásánál az alábbi szempontok vezettek:

- A teljes magyar ifjúsági zenekari nevelés bemutatása meghaladná egy szakdolgozat kereteit, így célszerűbb volt néhány emblematikus példát kiválasztani, és azokon keresztül betekintést adni az ifjúsági zenekari munka világába.
- Szerencsés, ha a tárgyalt zenekarok valamiképpen összehasonlíthatók, ugyanakkor különböző lehetőségeket, különböző célokat és megoldásokat lehet megismerni általuk.
- Kutasi Margit munkásságának fontosságára Nemes László Norbert hívta fel a figyelmet, amikor az ezzel kapcsolatos dokumentumok feldolgozását szakdolgozatom témájául javasolta. E dokumentumok rendszerezése azért is szerencsés,

² Vö. 3. és 5. sz. melléklet

mert Kutasi Margit a kecskeméti Kodály Intézetben kívánja elhelyezni őket, és egy vele készített mélyinterjú egyben az anyag későbbi kutathatóságát is segítheti. Kutasi Margit élete során számos zenekart vezetett, de ezek nagyon hasonló keretek között, hasonló létszámmal és hasonló céllal működő együttesek voltak, így célszerű volt közülük egyet részletesen megvizsgálni. A mintaadó az elsőként megszervezett, a Kertész Utcai Gyakorló Zeneiskola keretein belül működő zenekar volt, így vizsgálatom is elsősorban erre irányult.

- Az előbbi zenekarhoz hasonló környezetben, szintén Budapest belvárosában működik a Tóth Aladár Zeneiskola Ifjúsági zenekara. Érdekes összehasonlítási lehetőség kínálkozik itt, hiszen a Kertész utcai zenekar 1953-tól 1975-ig működött, a Tóth Aladár Zeneiskola zenekara pedig 1986-ban alakult, illetve míg az egyik vonós-, a másik szimfonikus zenekar.
- Budapest ifjúsági zenekari nevelését tárgyalva nem hagyható figyelmen kívül a Szent István nevét viselő, zenekari nevelést középpontba állító intézmény együttes sem. Általa kitekintést lehet nyerni a hivatásos zenészek képzésére, a szakközépiskolai zenei életre, illetve egy amatőr zenekar hivatásossá fejlődésének történetére. Érdekes továbbá a történeti összehasonlíthatóság, hiszen az intézmény első zenekara 1954-ben szerveződött, tehát mindkét előbbi együttesnek kortársa. Külön figyelmet szenteltem a szakközépiskola fúvószenekarának, így egy újabb fajta apparátus megismerésére nyílik lehetőség.
- A fenti három budapesti zenekarnak figyelemre méltó komplementere a Szentegyházi Gyermekfilharmónia. Az együttes a budapesti körülményektől jelentősen eltérő keretek között dolgozik, ugyanakkor ékes példája a vidéki – sőt, tulajdonképpen falusi – környezetben történő, széleskörű elismeréssel büszkélkedhető zenei nevelésnek.

Céлом tehát, hogy az olvasó elé bizonyos szempontból hasonló, más szempontból pedig eltérő lehetőségekkel és célokkal dolgozó, jól működő együtteseket állítsak, nem utolsósorban arra a kérdésre is keresvén a választ, mitől működik jól egy ifjúsági zenekar.

1.2. A vizsgálat határai és módszerei

Az egyes együttesek feltérképezésének során kiderült, hogy voltaképpen elég nehéz világos határt szabni a vizsgálódás tárgyának. Sok esetben egy egész intézményhálózatot és annak teljes személyi és dologi infrastruktúráját kell és érdemes megismerni az adott együttes életének megértéséhez. Így viszont olyan jelentős különbségek adódtak az egyes zenekarok között, melyek megnehezítették az azonos szempontok szerinti összehasonlítást. A kezdeti „zenekart a zenekarral” összehasonlítási elv helyett mást kellett találni, mivel kutatásom mind a négy tárgya valahol kilóg ebből a keretből.

Kutasi Margit számára nem különül el élesen a Kertész utcai, vagy a vele párhuzamosan létező XI. kerületi, illetve a későbbi III. kerületi, majd budakalászi és váci zenekarának az élete. Számára ez egy egységet alkot, így bár mindig a Kertész utcai zenekarral kapcsolatban tettem fel a kérdéseket, sok esetben csak utólag, egy-egy félmondatból, vagy dokumentumból jöttem rá, hogy válaszában valamelyik másik zenekarról (is) beszélt, így ezek a zenekarok nem igazán leválaszthatók egymásról, és mivel nagyon hasonlóak, ez talán nem is lenne célszerű.

A Tóth Aladár Zeneiskolában az Ifjúsági Zenekar mellett számos más együttes is létezik, illetve a közös zenélés az iskola pedagógiai programjának fontos része, tehát itt az anyaintézmény olyan tényező, ami nem hanyagolható el.

A Szent István Zenekar idővel hivatásos együttesé fejlődött Zuglói Filharmonia néven, és mint ilyen, tulajdonképpen kicsúszott vizsgálatom tárgyköréből, hiszen immáron nem ifjúsági zenekar. Ugyanakkor fejlődésének története meghatározó a Szent István zenei képzőintézmények szempontjából, egyik sem értelmezhető a másik nélkül. Itt az előbb említett két probléma együtt jelentkezik, hiszen több zenekarról van szó, és egy figyelemre méltó iskolai háttérrel, arról nem is beszélve, hogy az együttes történetének is jelentős narratívája van.

A Szentegyházi Gyermekfilharmonia zenekara nem választható le a kórusról, illetve működésének számos miértje csak a település anyagi és társadalmi helyzetének ismeretében érthető meg.

A fentiek alapján végül arra a meggyőződésre jutottam, hogy e különbségek feltárása legalább annyira fontos és érdekes, mint a hasonlóságok számba vétele, hiszen

éppen ezek megismerése által a zenekari munka számos különböző alternatíváját figyelhetjük meg, amelyek nyomán különböző modellek paraméterei rajzolódnak ki.

Az egyetlen nagy közös szempont voltaképpen az ifjúsági közösségi nevelés megvalósulása a zenekari játékon keresztül. Természetesen a közös momentumokat igyekszem a későbbiekben is mindig kiemelni.

Az egységes szemléletű bemutatást és a dokumentumok összehasonlítását tovább nehezítette a rendelkezésemre álló forrásanyag heterogén volta. Bár Kutasi Margit esetében a Kertész utcai zenekar volt az etalon, írásos dokumentumok jobbára a későbbi zenekarokról állnak rendelkezésre, a Kertész utcai zenekart illetően kénytelen voltam a néhány fényképre, műsorfüzetre és hangfelvételre alapozni, továbbá az általam készített interjúra, melynek módszertani nehézségeit már említettem.

A Tóth Aladár Zeneiskola esetében a fő információforrás az iskola fennállásának 100. és 105. évfordulójára megjelent évkönyv volt – mely elsősorban az iskolát mutatja be, és csak néhány oldalt szentel az együtteseknek – illetve a Magyar Margittal készített interjú. Megdöbbentő, és sajnos önmagában is információ értékű, hogy a 27 éve folyamatosan, és szép sikerekkel működő zenekarnak mennyire nincs nyoma a sajtóban, illetve egyéb publikált dokumentumokban.³

A Szent István zenei együttesek esetében a vezetők elfoglaltsága tíz percre korlátozta a személyes találkozást és az interjúfelvételt, így kénytelen voltam alapvetően az – egyébként minden vizsgált együttes közül a legnagyobb számú – írásos dokumentumból tájékozódni, itt viszont a kérdéseket nem én tettem fel, tehát a rendelkezésemre álló információk zömmel adva voltak, Záborszky Kálmánnak és Makovecz Pálnak csak a legfontosabb kérdéseket tudtam feltenni.

Legtöbb és a legsokoldalúbb információ a Szentegyházi Gyermekfilharmóniával kapcsolatban állt rendelkezésemre, hiszen a sokféle – bár bibliográfiának nem mindig megfelelően dokumentált – megjelent irodalom mellett interjút is készíthettem Haáz Sándorral, továbbá 2011 nyarán két hetet tanítottam Szentegyházán. Az augusztusi magyarországi, és a szeptemberi Nyugat-európai, brüsszeli turnéra való készülétekben segédkeztem cselló és bőgő tanításával, illetve a kórus felkészítésében. Ennek során bőséges személyes tapasztalatot szereztem az együttes működéséről.

³ 3. sz. melléklet, XXIV.

Munkám során arra törekedtem, hogy az egyes együttesek-intézmények munkáját a lehető legsokoldalúbban és leginkább összehasonlíthatóan mutassam be. Ezt szolgálják a továbbiakban a tematikus fejezetek, melyekben egy-egy kérdéskörre fel-fűzve térképeztem fel vizsgálatom tárgyainak eltérő – vagy éppen hasonló – válaszait, megoldásait.

2. A zenekarok története, felépítése és céljai

A zenekari nevelői munka megismerésének részleteihez nem hanyagolható el az egyes zenekarok átfogó ismerete. Sok esetben a zenekarban folyó munka jellegét, kitűzhető céljait erősen meghatározza a megalakulás és a fejlődés története, az együttes szervezeti keretei, és persze nem utolsó sorban a nevelői szándék mibenléte. E szempontok szerint mutatom be kutatásom négy helyszínét ebben a fejezetben.

2.1. A Kertész Utcai Gyakorló Zeneiskola Vonószekara

A második világháború után a zeneoktatás szervezeti kereteiben is jelentős változások mentek végbe. A magániskolákat államosították, és alapvető igény mutatkozott a zeneoktatás általánosan elérhetővé tételére. Ezzel párhuzamosan a Zeneakadémia képzései is átalakulóban voltak.⁴ Így merült fel a tanárképzés gyakorlatorientáltabbá tétele, melynek érdekében 1952-ben megbízták Fülep Tibort, hogy a Budapest belvárosában fekvő Kertész utcai iskolaépületben a Zeneakadémia számára gyakorlóiskolát szervezzon.⁵ Az iskola tantestületét a korszak legrangosabb tanárai alkották.

Kutasi Margit hegedűművész pályára készült, de az akkori oktatásszervezés szabályai szerint az álláshelyeket a minisztérium jelölte ki, így a döntés nemcsak az ő kezében volt. Elmondása szerint az állaskijelölések irányelve az volt, hogy a friss diplomásokat eleinte vidékre helyezték tanítani. Úgy sejti, vele azért nem ekképpen jártak el, mert ekkor már férjnél volt, férje pedig Budapesten dolgozott. E döntés kapcsán került 1950-ben a Fővárosi Zeneiskola Szervezet tanári karába, és 1952-ben a Kertész Utcai Gyakorló Zeneiskolába.⁶

Már az első tanévben felvetette Sándor Frigyes, hogy a szakiskolához hasonlóan szerencsés lenne, ha a gyakorló zeneiskolában is működne zenekar azzal a cél-

⁴ 1. sz. melléklet, V.

⁵ 1. sz. melléklet, V.

⁶ SZÉKELY András (szerk.): Ki kicsoda a magyar zeneéletben, Zeneműkiadó, Budapest, 1988; 265.

lal, hogy a növendékek minél fiatalabban zenekari tapasztalatot szerezzenek, és jártas-
ságra tegyenek szert a kamarazenélésben. Fülep Tibor igazgató az iskola vonósszeneka-
rának megszervezésével és vezetésével a fiatal és lelkes Kutasi Margitot bízta meg. Így
alakult meg 1953-ban a nagyjából húszfős vonósszenekar. 4-5 fős csellószólam és három
5-6 fős hegedűszólam alkotta a zenekart. A fellépéseken rendszeresen szerepelt nagy-
bőgő is, de a bőgősök általában szakiskolás kisértők voltak, leggyakrabban ketten.⁷
Kutasi Margit elmondása szerint soha nem is szándékozta szimfonikus zenekarrá szer-
vezni az együttest. Véleménye szerint a fúvósok intonációja ebben az életkorban még
jóval bizonytalanabb, mint a vonósoké, és különösen nehezen csiszolható össze, így
meglátása szerint szimfonikus zenekar szervezése először a szakközépiskolában célsze-
rű.⁸⁹ A zenekar felvételeit hallgatva elmondta, milyen büszke arra, hogy több rangos
művész is megállapította, ha csak hallja a zenekar felvételét, nem mondaná meg, hogy
gyerekek játszanak. Ezt saját tapasztalatomból is meg tudom erősíteni. Olyan kifino-
mult, kiegyenlített hangzással játszanak, hogy valószínűleg tényleg nem emelt volna a
zenekar hangzásának fényén a fúvósok jelenléte. Ez a telt vonós hangzás még inkább
figyelemre méltó, ha az értékelés során azt is számba vesszük, hogy a gyerekek nem
mesterhangszereken, hanem zömmel ¾-es zeneiskolai hegedűkön/csellókon játszanak.

Az ifjúsági vonós együttesek irodalmának hiánya természetesen hamar je-
lentkezett. A zenekar kezdetben barokk átiratokat játszott, illetve gyermekkarokat hege-
dűkórusként. Az átiratok nem mindig váltották be a hozzájuk fűződő reményeket, így
Irsai Vera, a Fővárosi Zeneiskola Szervezet vezetője rendszeresen rendelt műveket a
korszakban aktív magyar zeneszerzőktől.¹⁰ Innentől kezdve a zenekari munka gerincét a
minden évben megérkező új művek jelentették, melyeket jellemzően a zenekar mutatott
be, illetve készített belőle rádiófelvételt. Kutasi Margit tanúsága szerint 24 felvételük
van a Magyar Rádió archívumában.

A zenekar minden évben részt vett az úttörő seregszemléken, és a legjobb
minősítéseket érte el.¹¹ A Fővárosi Zeneiskola Szervezet évente szervezett gálakoncertet
a Zeneakadémia nagytermében, melyen a budapesti zeneiskolák legkiválóbb növendé-

⁷ 2. sz. melléklet, XII.

⁸ 2. sz. melléklet, IX

⁹ Kutasi Margit ízig-vérig vonós lelkületű. Magas szinten ismeri és műveli a hegedűjátékot, annak elméle-
ti, fiziológiai és gyakorlati hátterét.

¹⁰ 2. sz. melléklet, XI.

¹¹ 6. sz. melléklet, XLIII.

kei, együtteseik adták a műsort. Kutasi Margit együttesét mindig meghívták a fellépők közé.

Az ISME Budapesten rendezett konferenciáján gálakoncert keretében mutatták be a magyar zenepedagógia reprezentatív keresztmetszetét, a Kertész utcai zenekart e műsorban is megtaláljuk.¹²

A zenekar munkájában voltaképpen minden zeneiskolás vonós tanuló részt vehetett, aki már megfelelő szinten játszott a hangszerén, sőt, a részvétel kifejezetten ajánlott is volt. E tudásszint elérése nagyjából a harmadik osztályban volt jellemző.¹³ Felső korhatár nem volt, általában a felnövekvő diákok élethelyzete hozta meg a váltás szükségességét. Kutasi Margit elmondta, hogy senkit nem kellett elküldeni a zenekarból, aki becsületesen dolgozott. A technikai hátrányt le lehetett küzdeni némi tanári pluszmunkával, amelyet ő szívesen vállalt, különösen azon gyerekek esetében, akik közösségi szempontból meghatározóak voltak a zenekar életében.¹⁴

A zenekarral alapvetően csak Kutasi Margit dolgozott. Később kapott hivatalos segítséget is az iskolától, egy gordonka szakos tanárkollégát bíztak meg a cselló szólam segítségével. Bár a kapcsolat jó volt az iskola tantestületével, sőt, Kutasi Margit szerint kifejezetten inspiráló, bátorító, építeni vágyó légkör uralkodott az iskolában, a zenekar életének szervezése, pedagógiai feladatainak ellátása alapvetően az ő feladata volt, és nem is kérte mások segítségét.¹⁵ Véleménye szerint az egységes, kiegyenlített hangzás többek között az egységes pedagógiai munkának, a hasonló tudásszintnek, és a hangszerek minőségbeli homogenitásának köszönhető, mely például a több tanár vezetésével zajló munka, vagy a tanárok kisegítő zenekari tagsága esetén nem lett volna lehetséges.¹⁶

A hangszeres tudás megszerzésének kerete természetesen elsősorban a hangszeres óra volt. A hangszertanítás anyaga viszont alapvetően a zenekari anyagtól független volt. A zenekari szólamanyag elsajátításának a próba volt az elsődleges színtere, a kottákat jellemzően beszédtek a próba végén, nem kellett – de lehetett – otthon

¹² 2. sz. melléklet, X.

¹³ 2. sz. melléklet, VIII.

¹⁴ Sejtethető, hogy az ötvenes-hatvanas-hetvenes évek zenei iskolai élete, és a gyakorló zeneiskola megkülönböztetett volta általában jó képességű gyerekeket hozott az iskolába, ugyanakkor nyilván nem elhanyagolható a pedagógiai munka, és a Kutasi Margit által említett közösségi lét fontossága sem.

¹⁵ 2. sz. melléklet, XV.

¹⁶ 2. sz. melléklet, XIII.

gyakorolni.¹⁷ A szólamok megtanulásában, a mű megismertetésében, a próbafolyamatok megszervezésében is Kutasi Margit volt az első számú szervező, és vezető. A zenekar hetente kétszer, szerdán és szombaton próbált 3-3 órát.

Az iskolában nem volt kórus,¹⁸ de a zenekar számos esetben együttműködött általános iskolák kórusával, illetve a zeneiskola hangszeres szólistáival.

Az 1970-es években fokozatosan elveszítette gyakorlóiskolai szerepét a Kertész utcai zeneiskola. Átszervezések kezdődtek, és a zenekar is egyre inkább háttérbe szorult. 1975-ben Till Ottó, a III. kerületi zeneiskola igazgatója meghívta Kutasi Margitot az általa vezetett iskolába azzal a céllal, hogy szervezzen a Kertész utcaihoz hasonlóan jól működő zenekart. A távlati cél az volt, hogy az I. István Zeneiskolához hasonló, kiváló tanárokkal működő, zenekarközpontú zeneiskola szerveződjék a III. kerületben is.¹⁹ Kutasi Margit elfogadta a meghívást. Az iskolában Till Ottó is vezetett zenekart, de Kutasi Margit nem ezt vette át, hanem az alapoktól kezdett el újra felépíteni egy, a Kertész utcaihoz hasonlóan működő zenekart – sikerrel.²⁰

2.2. A Tóth Aladár Zeneiskola Ifjúsági Zenekara

A Tóth Aladár Zeneiskola pedagógiai programjának szerves része a közösségi zenélés, így a zenekar történetének és céljainak áttekintésekor szükséges, hogy az együttest az iskolával együtt, annak ismeretében vizsgáljuk.

A zeneiskola jogelődjét Fodor Ernő alapította magán-zeneiskolaként, 1903-ban. A fellelhető dokumentumok alapján kezdettől fogva volt – ha csak epizodikus jelleggel is – zenekari munka az iskolában. Az első nyilvános zenekari fellépés dokumentuma 1908-ból maradt ránk, ennek tanúsága szerint azt maga Fodor Ernő vezényelte.²¹ Rendszeresen szerepel a későbbi műsorokon is zenekari produkció, sőt, oratórium is, melynek alapján sejthető, hogy kórus is működött az iskolában.²² Az államosítás utáni

¹⁷ 2. sz. melléklet, XIV-XV.

¹⁸ A zeneiskolai kórusmunkáról csak az 1998-as tantervi program tesz említést, ugyanakkor Kutasi Margit elmondta, hogy sem az éneklés, sem a kórusmunka nem volt idegen a gyerekek számára, hiszen az általános iskolákban szinte evidens volt a kórusban éneklés (2. sz. melléklet, X.)

¹⁹ 2. sz. melléklet, XVI-XVII.

²⁰ vö: 6. sz. melléklet

²¹ BARTH Márta, ISPÁNKI Ferenc (szerk.): 100 éves a Tóth Aladár Zeneiskola; Tóth Aladár Zeneiskola, Budapest, 2003; 119.

²² 3. sz. melléklet, XVIII.

időkben is többen tettek kísérletet zenekar szervezésére: Oberfrank Géza, Dénes László, Nógrádi László, Koós Kálmán, Homor Margit. Ezen együtteseket még mindig az alkalom szülte, nem volt szisztematikus része az iskola zenei nevelésének.²³

1980-ban új zeneiskolai tantervi program készült, mely külön figyelmet szentelt a zeneiskolai zenekari nevelésnek. 1986-ban a zeneiskola felvette Tóth Aladár nevét, ezzel is mintegy önálló arculatot kiépítve magának. A névfelvétel nagyszabású koncert keretében zajlott, és erre az alkalomra szintén zenekart szerveztek, de már más szempontok szerint, mint eddig.²⁴ A zenekart az 1980-as tantervi program irányelveihez és kritériumaihoz szabva szervezték meg, állandó együttesként, órarend szerinti próbákkal. A zenekar vezetését Magyar Margit, szolfézs-zeneelmélet tanár, (2005-től az iskola igazgatója) vállalta. Ez az együttes már kezdettől fogva az iskola tantestületének közös munkája volt, hiszen minden szólam vezetésével külön szaktanárt bízta meg, erre hivatalosan biztosított órakerettel.²⁵ Az együttes kezdetben szintén vonós együttes volt, alakulásakor 16 diákból állt.

A jól felépített szervezeti keret meghozta a tőle várt gyümölcsöt, hiszen néhány év múlva már versenyműveket is műsorra tűzhettek. Már a megalakulás után egy évvel, 1987-ben látogatást tettek az athéni zeneiskolában, illetve arany minősítést értek el az Éneklő Ifjúság hangversenyen. A zenekar innentől kezdve minden évben újabb sikereket könyvelhetett el a Budapesti Zenekari Fesztiválon, az Országos Zenekari Fesztiválokon, a *neerpelti* Európai Zenei Versenyeken, és számos rangos fórumon és helyszínen fellépett.²⁶

A zenekar megalakulása óta heti egy alkalommal próbál. Kezdetől fogva rendszeresek a nyári zenei táborok, és az ilyen táborzáró hangversenyek alkalmával egészült ki egyre teljesebb szimfonikus zenekarrá az együttes.²⁷ A létszám eleinte csak a kisebb Haydn szimfóniák apparátusáig bővült ki oboákkal és kürtökkel, majd fokozatosan egyre nagyobb előadói gárdát foglalkoztató művek kerültek műsorra.²⁸ Az 1987-es

²³ BARTH Márta, ISPÁNKI Ferenc (szerk.): 100 éves a Tóth Aladár Zeneiskola; Tóth Aladár Zeneiskola, Budapest, 2003. 119.

²⁴ 3. sz. melléklet, XVIII.

²⁵ 3. sz. melléklet, XVIII.

²⁶ BARTH Márta, ISPÁNKI Ferenc (szerk.): 100 éves a Tóth Aladár Zeneiskola; Tóth Aladár Zeneiskola, Budapest, 2003. 121-122.

²⁷ 3. sz. melléklet, XIX.

²⁸ 3. sz. melléklet, XVIII-XIX.

nyári táborban megalakult a zeneiskola kórusa,²⁹ és innentől kezdve az oratorikus művek előadására is lehetőség nyílt.

Az iskola egyre több együttessel gazdagodott, így mára az együtt zenélés az ott tanulók életének természetes része. 1989-ben Ácsné Szily Éva megszervezte az iskolában a Tücsökzenekart, ahol a vonós növendékek hangszeres tanulmányaik kezdetétől együtt zenélhetnek, és ez a közös munka nemcsak az Ifjúsági Zenekar utánpótlását teremti meg, hanem a hangszeres fejlődést is nagymértékben elősegíti.³⁰ Az egyik zenekarból a másikba történő átjutást a főtárgy tanárok irányítják. Magyar Margit itt két szervezési jelenségre is felhívta a figyelmet: egyrészt függ a zenekarok létszáma az éppen aktuális beiskolázási létszámtól, a növendékek életkori eloszlásától, másrészt pedig a zeneiskolai együttesek esetében megfigyelhető egyfajta ciklikusság. Egy-egy generáció összeszokik, dolgozik együtt 5-10 évig, majd egyéb elfoglaltságaik miatt útjaik szétválnak, és ilyenkor szinte újra kell szervezni egy-egy zenekart. Eddigi, 32 éves pályafutása során most kezd harmadszor neki ennek az építkezésnek.³¹

A zenekarban felső korhatár nincs, mindenki addig tatja fenn tagságát, amíg arra lehetősége és kedve van. Egyetlen kivételt ez alól a tanulmányi versenyek jelentenek, itt gondosan ügyelnek arra, hogy az öregdiákok csak bizonyos számban és kor alatt vegyenek részt a munkában, a zenekart lehetőleg az iskola jelenlegi diákjai alkossák.³² Létszámhiány, ha előfordul, a vonós szőlőmokban jelentkezik. A fúvós szőlőmokban azok szőlőisztikus jellegéből adódóan általában nincs emberhiány. Ugyanakkor természetesen az iskola fúvós (és egyéb, nem szimfonikus zenekari) tanszakainak létszáma meghaladja azt a számot, amennyit egy ifjúsági szimfonikus zenekar foglalkoztatni képes. Éppen ezért az Ifjúsági Zenekarban nem játszó növendékeknek van más lehetőségük a közösségi zenélésre. A kóruson kívül működik még az iskolában fuvolazenekar, klarinétzenekar, gitárzenekar, rézfúvós együttes és operastúdió.³³

²⁹ BARTH Márta, ISPÁNKI Ferenc (szerk.): 100 éves a Tóth Aladár Zeneiskola; Tóth Aladár Zeneiskola, Budapest, 2003. 123. (vö. 3. sz. melléklet, XIX.)

³⁰ 3. sz. melléklet, XIX.

³¹ 3. sz. melléklet, XX.

³² 3. sz. melléklet, XX., vö. BARTH Márta, ISPÁNKI Ferenc (szerk.): 100 éves a Tóth Aladár Zeneiskola; Tóth Aladár Zeneiskola, Budapest, 2003. 121.

³³ 3. sz. melléklet, XXI.

A zenekar munkájában a tanárok nemcsak a szólamok betanításában vesznek részt, hanem rendszeresen beülnek a zenekarba, sőt több esetben az iskola fiatal tanáraival egészül ki az együttes.³⁴

A szólamanyag elsajátítása itt is független a hangszeres órától, ugyanakkor a zenekar – vagy más együttes munkájában való részvétel – a kötelezően választható tantárgyak között szerepel az iskola tantervében, tehát minden növendék részt vesz valamely együttes munkájában.

A zenekar a tantestület közös munkájának igen szép gyümölcse. Fő célja az iskola közösségi életének szolgálata, a zene örömeinek átadása. Különös hangsúlyt fektetnek a nem zenei pályára készülő növendékek bevonására, hiszen egy ilyen, jó színvonalú, amatőr szimfonikus zenekarban való játék az egyik legjobb iskolája a későbbi műértő, de nem hivatásos zenészek, hangverseny-látogató emberek nevelésének.³⁵ A közös munka eredményeként lényegesen nagyobb zenei élményben lehet részük a közreműködőknek, mint amilyet külön-külön képesek lennének elérni. A zenekar fellépéseinek esetében ugyancsak fontos a pedagógiai motiváció. Nem pénztermelő, belépős koncerteket szerveznek, hanem az iskola minden növendéke, és minden érdeklődő számára nyitott hangversenyeket, ezzel is segítvén az élményszerű zenehallgatáshoz, koncertlátogatáshoz való lehetőségek számának gyarapodását.³⁶ A zenekari repertoár össze kívánja foglalni a hangszeres órákon tanult korszakok anyagát, igyekszik minél szélesebb látókört, minél szélesebb stílárís tapasztalatszerzést biztosítani. Emellett egyúttal mintegy megkoronázása az elméleti óráknak, hiszen az elméleti ismereteket, kiművelt halláskésztséget itt mind hasznosítani kell, és érdeemes.³⁷

³⁴ 3. sz. melléklet, XX.

³⁵ 3. sz. melléklet, XX.

³⁶ 3. sz. melléklet, XXIV.

³⁷ 3. sz. melléklet, XXI.

2.3. Az „István Zenekar” és intézményei

Már jelen alfejezet címe is érzékelteti a nevezett együttesben a helyzet fordított voltát. Itt nem az iskola hozott létre zenekart, hanem tulajdonképpen a zenekar szervezett iskolákat, és további együtteseket. Az első keret egy közismereti intézmény volt, a Budapest XIV. kerületi I. István Gimnázium. Innen a zenekar közhasználatú neve, az „István Zenekar”. A hivatalos név használata viszonylag körülményes, hiszen az idők során csak a zenekar neve is többször változott: 1954-től 1990-ig I. István Gimnázium Szimfonikus Zenekar, 1990-től 1993-ig Szent István Gimnázium Szimfonikus Zenekar, 1994-től 2005-ig Szent István Király Szimfonikus Zenekar, 2005-től Zuglói Filharmónia (Szent István Király Szimfonikus Zenekar és Oratóriumkórus.)³⁸ A helyzetet tovább bonyolítja a zenekar mellé időközben megszervezett, de jogilag többé-kevésbé független zeneiskola, 1968-tól a XIV. Kerületi Állami Zeneiskola, mely 1990-től Szent István Király Zeneiskola és Zeneművészeti Szakközépiskolaként működött tovább, ma pedig a hatályos szabályozásoknak megfelelően a Szent István Király Zeneművészeti Szakközépiskola és Alapfokú Művészetoktatási Intézmény nevet használja. A zenekar 1994-ben (amikor a szakközépiskola a gimnázium épületéből önálló helyszínre költözött) a szakközépiskola kötelékébe került, majd 2005-től Zuglói Filharmónia néven önálló, ma már hivatásos együttesként működik. Emiatt engedtessek meg nekem, hogy a továbbiakban a mindenkori „nagyzenekart” István Zenekar néven, a hozzá kapcsolódó oktatási intézményeket pedig István iskolákként említsem.

A vizsgálandó terület azért is igen széles, mert az eredeti – közismereti gimnáziumi – amatőrzenekar az idők során szakiskolai zenekarrá, majd pedig hivatásos – már nem ifjúsági – együttesé fejlődött. Ugyanakkor ennek története volt az István iskolák létrehívója és mozgatója, és egészen az elmúlt évekig ezek szerves egységben működtek egymással. Az István iskolák együttesei, ha *de jure* nem is, *de facto* az István Zenekar utánpótlását jelentik ma is, és akár vezetésükben, akár tagságukban is jelentős átfedés van. Az alábbiakban e nagyszabású sikertörténet áttekintésére kerül sor.

³⁸ LUKÁCS Ágnes (szerk.): Az István Zenekar 50 éve, Szent István Király Zeneiskola és Zeneművészeti Szakközépiskola, Budapest; címlap, vö. http://zugloifilharmonia.hu/index.php?option=com_content&view=article&id=13&Itemid=32&lang=hu (Letöltve: 2013. október 30.)

A zenekar első fellépésére 1954 novemberében, az I. István Gimnázium november 7. tiszteletére rendezett megemlékezésén került sor, melyen a szovjet és a magyar himnuszt adták elő.³⁹ A zenekart a gimnázium ének-zene tanára, Záborszky József szervezte és vezette. Az alakuló létszám 16 vonós volt.⁴⁰ A zenekari munka azonban nem merült ki egy iskolai megemlékezésen való fellépésben, hanem szisztematikusan folytatódott, és mindjárt a kezdeteknél felmerült egy állandó jelleggel és magas színvonalon dolgozó ifjúsági szimfonikus zenekar igénye. Érdeemes belegondolni abba, hogy az anyaintézményben nem folyt zeneoktatás, így sem hangszer, sem kottaállvány, sem segítő hangszeres tanárok nem álltak rendelkezésre. Természetesen egy jó nevű gimnáziumban általában lehet találni hangszeren játszó diákokat, de egy szimfonikus zenekarhoz ilyenből igen sokra van szükség, és elengedhetetlen a zeneiskolában kevésbé oktatott hangszerek (nagybőgő, brácsa, stb.) jelenléte. Hogy miképpen lehetett megoldani ezt a problémát, talán leginkább Záborszky József visszaemlékezésének alábbi részlete foglalja össze:

1954 őszén verbuváltam össze a gimnázium növendékeiből egy 16 tagú vonós-kamarazenekart. Ez volt az alapja a mai nagy létszámú együttesnek. Később az énekkarból a tehetségesebb gyerekeket rábeszéltem a kevésbé népszerű nagyzenekari hangszerek (nagybőgő, rézfúvók, fagott) tanulására. Neves operaházi muzsikusokat kértem fel a hangszeres tanításra (Egerland István, Montag Lajos, Romagnoli tanár úr). ... Benne volt ebben a kor szelleme is – hiszen mire idáig eljutottunk, hogy valódi zenekarként működtünk, eltelt 1-2 esztendő, és a történelmi események sodrása a zenekar tagjaiban így nyilvánult meg: valamit ők is hozzá akartak tenni a maguk módján a változásokhoz, a lendület, ami akkoriban jellemezte az őket körülvevő világot, nekik, diákoknak azt jelentette, hogy az ő saját tetteikkel tegyenek valami kiemelkedőt, figyelemre méltót. Nekem csupán az volt a feladatom, hogy ezt az energiát megfelelő irányítással kellő mederbe tereljem, és hozzásegítsem őket ahhoz, hogy a külvilág tudomást szerezzen erről.⁴¹

Ahogyan a fenti idézetből – és még számos dokumentumból is – kiderül, a zenekar egyik legfőbb mozgatója mindig is az odaadó lelkesedés, a nagy és látványos eredmény

³⁹ LUKÁCS Ágnes (szerk.): Jubileumi emlékkönyv; Szent István Király Zenei Alapítvány, Budapest, 1994; 4.

⁴⁰ Kísértetiesen hasonlít ez a kezdeti felépítés az előző két zenekar, és majd, mint látni fogjuk, a következő zenekar kezdeti megjelenéséhez!

⁴¹ LUKÁCS Ágnes (szerk.): Jubileumi emlékkönyv; Szent István Király Zenei Alapítvány, Budapest, 1994; 2.

elérésének célja volt.⁴² Záborszky József bár szerényen nyilatkozott saját szerepét illetően, voltaképpen tényleg ezt tette, mégpedig mesterien. Megteremtette a feltételeit és követelményeit a színvonalas zenekari munkának, a zenetanulásnak, hangszerhez jutásnak, és bevonta a zenekar életébe az iskolát, a tagok barátait, ismerőseit, illetve a művésztsadalmat. Az odaadó lelkesedést az is bizonyítja, hogy az első évtizedekben a zenekari szólamanyagot a zenekari tagok készítették, kézzel másolták ki a partitúrákból a szólamokat!⁴³

A sokféle konstruktív együttműködés egyik első példája a gimnázium vezetésével való szoros kapcsolat (mely egyébként máig megvan a ma már két intézmény között) létrehozása és megtartása volt. 1956-ban az iskola élére Konorót Gyulát nevezték ki, aki maga is beült a hegedűszólamba, és odaadóan segítette a zenekar életét. Záborszky József beszámolt arról, hogy a valódi feladatokra összpontosíthatott, nem kellett állandóan harcolnia a vezetéssel a zenekar szükségletei kielégítésének ügyében. Ettől függetlenül Konorót Gyulával egyetértésben a zenekar tagjaival szemben követelmény volt a jó közismereti tanulmányi előmenetel, mellyel alapvetően nem is volt probléma.⁴⁴

A zenekar első táborát 1957-ben szervezte, szintén igazgatói segítséggel, a Balatonon, illetve Zebegényben. A tábor mind szakmai, mind közösségi szempontból rendkívül hasznos volt, azóta is rendszeresen a zenekari munka része. A lelkesedés terjedését az is illusztrálja, hogy a hamarosan hagyománnyá fejlődő zebegényi táborok kapcsán Zebegényben szabadtéri színpadot építettek fel a helyi tanács és a zenekar tagjainak közreműködésével.⁴⁵

Eddig még nem esett szó egy, az István Zenekar és István iskolák esetében kezdettől hangsúlyos területről, a hangszerkérdésről. Zeneoktatási háttérintézménnyel nem rendelkezvén ez a kérdés hatványozottabban került elő, mint más együttesek esetében. Záborszky József, majd később Záborszky Kálmán az iskolák élén is nagy gondot fordított és fordít a hangszerbeszerzésre. Ehhez viszonylag szűkös fenntartói segítséggel

⁴² Erre utal Záborszky Kálmán is, hogy akkoriban kevés ifjúsági zenekar működött, így más intézmények hangszeren játszó növendékei is szívesen csatlakoztak. (5. sz. melléklet, XXXIX.)

⁴³ 5. sz. melléklet, XXXIX.

⁴⁴ LUKÁCS Ágnes (szerk.): Jubileumi emlékkönyv; Szent István Király Zenei Alapítvány, Budapest, 1994; 8.

⁴⁵ LUKÁCS Ágnes (szerk.): Jubileumi emlékkönyv; Szent István Király Zenei Alapítvány, Budapest, 1994; 10-11.

rendelkezik, de a bevételek, illetve a pályázatok, támogatók minden esetben hozzásegítenek a hangszerpark újabb és újabb gyarapításához.⁴⁶

Az első, Zeneakadémia Nagytermében megrendezett koncert 1959-ben volt, és ennek kapcsán indult el a zenekar első bérletsorozata, mely ugyan eleinte javarészt ismerősökből álló közönséget vonzott, a nyilvános koncertéletbe való bekerülést, az állandó, minőségi munka igényét, és nem utolsósorban, rendszeres bevételi forrást is jelentett.⁴⁷

A magas színvonalú, lelkes munkának valóban híre ment, így a zenekar a kerület életébe is aktívan bekapcsolódott, továbbá számos zenei pályára továbblépett taggal büszkélkedhetett. Érdekes módon, az első Záborszky József nevéhez köthető zeneiskola Zebegényben létesült 1960-ban, ahol a hivatásos zenésszé fejlődött zenekari tagok tanítottak.⁴⁸

Az egyre szélesedő repertoár mellett a zenekar más tekintetben is közeledett a hivatásos zenekarok arculatához: 1962-ben állt az együttes élére az első vendégkarmester Kórody András személyében, akinek a közös munkálkodás szintén öröme volt.⁴⁹ 1965-ben vezényelte először az István Zenekart Ferencsik János, akinek az Istvánosok egyik kedvenc együttesévé váltak:

Amikor egy alkalommal Ferencsik János a dán királyi zenekart vezényelte, a tiszteletére rendezett fogadáson megkérdezte tőle az uralkodó: „Mester, melyik zenekarral foglalkozik ön a legszívesebben?” Ferencsik így válaszolt: Felség! Van Magyarországon egy ifjúsági zenekar, kitűnően muzsikálnak. Velük.⁵⁰

Az intézményesülés első igazán nagy lépésére 1968-ban került sor. Ekkor bomlott fel a világháború után létrejött Fővárosi Zeneiskola Szervezet, mely Budapestet

⁴⁶ PÁL Eszter: 55 év a zene közösségében; Zene-kar 2009/6, Magyar Szimfonikus Zenekarok Szövetsége, Budapest; 13.

⁴⁷ LUKÁCS Ágnes (szerk.): Jubileumi emlékkönyv; Szent István Király Zenei Alapítvány, Budapest, 1994; 16.

⁴⁸ LUKÁCS Ágnes (szerk.): Jubileumi emlékkönyv; Szent István Király Zenei Alapítvány, Budapest, 1994; 18.

⁴⁹ LUKÁCS Ágnes (szerk.): Jubileumi emlékkönyv; Szent István Király Zenei Alapítvány, Budapest, 1994; 23.

⁵⁰ Esti Hírlap, 1970. november 28. H.M.; in: LUKÁCS Ágnes (szerk.): Jubileumi emlékkönyv; Szent István Király Zenei Alapítvány, Budapest, 1994; 33.

zeneoktatási körzetekre tagolta.⁵¹ (Eddig egyébként a XIV. kerület az I. sz. Körzeti Zeneiskolához – a mai Tóth Aladár Zeneiskolához – tartozott.) Ez volt az alkalmas pillanat ahhoz, hogy a zenekarhoz létrejöjjön a valódi háttérintézmény, a XIV. kerületi Állami Zeneiskola. Tekintve, hogy a kerület zenei nevelésének Záborszky József ekkor már elismert szereplője volt, ennek megszervezésére és vezetésére őt kérték fel. Bár a kezdeti körülmények elég nehézkesek voltak (a zeneiskola 25 különböző iskola épületében működött),⁵² mégis hatalmas lépést jelentett a hangszerstanulás intézményes biztosítottsága, illetve a Tücsökzenekar és a „középső” zenekar, valamint a nagyobb létszámú állandó vegyes kar létrehozása. Ez jelentős javulást hozott az utánpótlás terén, és az addig is magas művészi színvonalat még tovább emelte.

Bár a zenekarból kezdettől fogva kerültek ki hivatásos zenészek, és a zeneiskola megalapításától kezdve jelentős és színvonalas továbbképző tagozattal rendelkezett, a zeneművészeti szakközépiskola megszervezése 1990-ig, a földrajzi integritás megvalósulása pedig egészen 1994-ig váratott magára. Ekkor kapott ugyanis az iskola saját épületet a Columbus utcában, az egykori pártház épületében.⁵³ A rendszerváltáskor a (gimnáziumhoz hasonlóan a Szent István névhasználatra visszatérő) zeneiskola előtt megnyílt a lehetőség, hogy középiskolai közismereti oktatást hozzon létre, illetve a továbbképző tagozatot Zeneművészeti Szakközépiskolává fejlessze. A várva várt lehetőséget ki is aknázták. Az új épület hamarosan kibővült koncertteremmel, és ez által nemcsak a zenészképzés hivatalosan is elismert helyszíne lett, hanem Zugló hangversenyéletének is egyik fontos színtere. Egyre gyarapodott az együttesek és a bérletsorozatok száma, nagyobb helyet kapott a szólistaképzés, sőt, a hangtechnika oktatása, és a „nagyzenekar” tovább haladhatott a hivatásossá válás útján.⁵⁴ Negyvenedik születésnapját már a maihoz hasonló szervezeti körülmények között ünnepelhette.

Az iskola és a zenekar élén Záborszky Józsefet az időközben – természetesen a zenekar életében – felnőtt fiai váltották, előbb István, majd Kálmán. Fáradtságot nem ismerő munkabíráruk, nagy álmaik és kiváló szervezőkészségük terén is örökölték

⁵¹ Az István-zenekartól a Szent István Király Zeneiskola és Zeneművészeti Szakközépiskoláig (Az iskola kiadványa a szerkesztő megjelölése nélkül), 1998; 22.

⁵² Az István-zenekartól a Szent István Király Zeneiskola és Zeneművészeti Szakközépiskoláig (Az iskola kiadványa a szerkesztő megjelölése nélkül), 1998; 23.

⁵³ Az István-zenekartól a Szent István Király Zeneiskola és Zeneművészeti Szakközépiskoláig (Az iskola kiadványa a szerkesztő megjelölése nélkül), 1998; 24.

⁵⁴ LUKÁCS Ágnes (szerk.): Jubileumi emlékkönyv; Szent István Király Zenei Alapítvány, Budapest, 1994. 81.

édesapjuk vonásait. Az intézmény időnként gigantikus, egész kerületet mozgásba és zenélésbe hozó projektjei méltán erősítették meg népszerűségüket és elismertségüket mind a főváros lakossága, mind pedig a fenntartók körében.⁵⁵ Többek között ennek köszönhető, hogy 2005-ben a Zuglói Önkormányzat megalapította a Zuglói Filharmónia Kht-t. Az együttes innentől jelentős és rendszeres támogatást élvezhetett, és az iskolai zenekarokból kiemelve, félhivatásos együttesként működött tovább. A 2009-es döntést követően – mely a Zuglói Filharmónia költségvetését megduplázta⁵⁶ – a zenekar beléphetett a hivatásos együttesek közé, annak szükséges körülményeivel, így például az addig gyakran pusztán lelkesedésből a zenekarban jelentékeny munkát végző hivatásos zenészek rendszeres fizetéshez juthattak.

Ettől kezdve az István iskolák a zenekartól hivatalosan függetlenül működnek, de a nívós zenekari munka ma is az iskola képzésének központi részét képezi.⁵⁷ Jelenleg 11 + 3 együttes működik. A Zeneiskola keretein belül

- a Tücsökzenekar,
- a Tücsök Fúvós Együttes,
- a Zeneiskolai Fafúvós Együttes,
- az Ormányos Falka (fagott zenekar),
- a Zeneiskolai Rézfúvós Együttes,
- az Ütő Együttes
- a Zeneiskolai Szimfonikus Zenekar,

illetve a Szakközépiskolában

- a Vonós Zenekar,
- a Fúvós Zenekar,
- a Nőiakar
- a Férfikar.

Az idők során létrejött továbbá a Jubileumi Zenekar, mely a 40 éves jubileum alkalmával szerveződött meg az egykori zenekari tagokból, iskolai növendékekből. Ezt koro-

⁵⁵ ZK: Zugló Zászlóshajója: A Szent István Király Szimfonikus Zenekar és Oratóriumkórus; Zene-kar, 2011/3; Magyar Szimfonikus Zenekarok Szövetsége, Budapest; 8-9.

⁵⁶ ZK: Zugló Zászlóshajója: A Szent István Király Szimfonikus Zenekar és Oratóriumkórus; Zene-kar, 2011/3; Magyar Szimfonikus Zenekarok Szövetsége, Budapest; 8-9.

⁵⁷ PÁL Eszter: 55 év a zene közösségében; Zene-kar 2009/6, Magyar Szimfonikus Zenekarok Szövetsége, Budapest; 13-14.

názza meg a felhivatásos Oratóriumkórus, illetve a Szent István Király Szimfonikus Zenekar.⁵⁸

Az együttes sikerei megérdemlik, hogy néhány gondolatban megemlékezzem róluk. Ezen a téren sajnos nem lehetek eléggé naprakész, hiszen az együttes jövőre ünnepi alapításának 60. évfordulóját, az 50. jubileumra képesszeállítás készült, és jelentékeny statisztika utoljára a 40. jubileumra készült évkönyvben áll rendelkezésre, tehát 1994-ből. Ez talán nem is baj, hiszen az első 40 évben a zenekar ténylegesen amatőr, ifjúsági együttesként működött, tehát fejlődésének ebben a stádiumában célszerűbb összehasonlítani a másik három együttessel. A feltüntetett adatok alapján a zenekar az első 40 évben 196 helyszínen, 156 zeneszerzőtől, közel 600 művet adott elő. Ez alatt összesen 52 karmester vezényelte a zenekart, és több mint 450 hangszeres szólista lépett fel velük. Érdekesség, hogy a zenekar tagjai között a nevezett dátumig 43 házasság kötött.⁵⁹

Jellemző az István Zenekarra és az iskolára egyfajta találékony és töretlen lelkesedés, amely megmozgat minden környezetben fellelhető potenciális segítséget a zene szent ügyében. Tanúság értékű példát adnak mindenki számára, hogy a szűkös körülmények, fogyatkozó anyagi források közepette is meg lehet találni a módot a színvonalas munkára és a szervezeten és szakmailag is magasabb szintre jutásra. Záborszky Kálmán elmondása alapján a siker egyik legfőbb záloga a jó tanári kar, hiszen egyedül nem lehet egy ekkora együttest kézben tartani.⁶⁰ Ha csak a kezdeti operaházi segítséget nézzük ezen a téren, látjuk, hogy mennyire jelen volt ez az elv a kezdet kezdetétől. A munkába nemcsak az elérhető tanárokat vonják be: szólisták, vendégkarmesterek, külső tanárok formájában az egész zenei életet, szervezési feladatokban iskolai igazgatókat, polgármestereket, minisztereket, kulturális vezetőket, és a változatos koncertsorozatokkal, és helyszínekkel, a nagy projektekkel mindenkit, aki a közelben – és néha távolban – él és mozog, és felkelthető az érdeklődése a zene iránt. Ehhez a mindenkire magával ragadó munkához pedig a lelkesedés vonzza az embereket: „... felnőtt

⁵⁸ 5. sz. melléklet, XL-XLI.

⁵⁹ LUKÁCS Ágnes (szerk.): Jubileumi emlékkönyv; Szent István Király Zenei Alapítvány, Budapest, 1994. (oldalszám nélkül, utolsó előtti oldal)

⁶⁰ PÁL Eszter: 55 év a zene közösségében; Zene-kar 2009/6, Magyar Szimfonikus Zenekarok Szövetsége, Budapest; 13-14.

tudással, fiatal szívvel és lelkesedéssel... amolyan „Istvános” módon: önzetlenül, mindannyiunk örömére és az eljövendő Istvánosok számára útravalóul.”⁶¹

2.4. A Szentegyházi Gyermekfilharmónia

Jelen együttes körülményei sok tekintetben különböznek az eddig tárgyalt zenekarokétól. Szentegyháza – Budapesttel ellentétben – egy nagyjából 7000 lelket számláló székellyföldi település. A településnél jobb szót nehéz rá találni, mert hivatalosan város, egyik része azonban teljes mértékig falusi életet él, és városias része alatt sem polgárságot, hanem bányásztelepet kell érteni. Hasonlít az eddig tárgyalt együttesekhez azt illetően, hogy szintén vonós-kamarazenekarként jött létre, és rokonságot mutat az István Zenekarral abban, hogy zeneoktatási intézménytől függetlenül létesült, rendszeres, sőt, gyakorlatilag állandó partnere a kórus, és a nagy projektek fontos mozgatói az életének. Repertoárja viszont sokkal inkább gyermekrepertoár, és minden eddig tárgyalt együttesnél jobban kötődik a népdalhoz, illetve az átiratokhoz. Az arculat milyensége mögött természetesen itt is fontos történeti és környezeti okok állnak, így ezt itt is szemügyre kell vennünk.

Haáz Sándort, székellyudvarhelyi születésű és tanulmányait Marosvásárhelyen folytató, friss diplomás zenetanárt 1978-ban helyezték Szentegyházára, mint az általános iskola énektanárát. (Állandó lakhelye ma is Székellyudvarhelyen van, innen járt ki a kb. 25 km-re fekvő Szentegyházára tanítani, és csak 2013-ban vette meg első szentegyházi lakását.) A zenélés a faluban a hetvenes évek végén már nem volt ismeretlen, hosszabb-rövidebb ideig volt már kórus az iskolában, és Haáz Sándor tanárságát két kántortanító munkája előzte meg, akik hegedülni tanították a gyerekeket.⁶² Ez a hegedűtanítás persze nem zeneiskolai igények szerint történt. Nem klasszikus módon tartották a hangszert, és „csak olyan cigányprímási szinten” játszottak, de azt aránylag ügyesen.⁶³ Haáz Sándor nem valami megszokottól eltérő hangszeres kultúrát akart meghonosítani, hanem a meglévőt fejleszteni, nemesíteni. E szellemben vette át a kántortanítóktól a hegedűtanítást, melyet saját klasszikus zenei gyakorlatával kiegészített, és nagyjából

⁶¹ LUKÁCS Ágnes (szerk.): Az István Zenekar 50 éve; Szent István Király Zeneművészeti Szakközépiskola és Zeneiskola, Budapest, 2004.; 2. (Részlet Záborszky Kálmán előszavából.)

⁶² 4. sz. melléklet, XXV.

⁶³ 4. sz. melléklet, XXV.

ennek alapján tanít hegedűt több mint 30 éve. 1982-re a néhány hegedűs növendékből már hegedűzenekar létesült. S hogy miért nem teljes vonósszenekar? Ennek egyszerűen a hangszerhiány volt az oka. A Ceaucescu diktatúra székely falusi világában a nagyobb vonós hangszerek ára gyakorlatilag elérhetetlen, beszerzése pedig igen körülményes volt, így az első nagybőgőt 1983-ban tudták megvenni, az első csellót pedig 1990-ben kapták. (Amikor 2011 nyarán ott tanítottam, a helyzet nem volt sokkal jobb: két klasszikus és egy népi bőgő állt rendelkezésre, illetve egy antik és egy normál cselló, továbbá egy 1/2.-es gordonka. A hegedűk uralmát az is mutatja, hogy a zeneteremben zongora sincs, egy lehangolódott pianínó van pusztán a színpad mögötti szertárban, de ezt alapvetően csak én használtam. A hegedűk viszont sorban lógnak a zeneterem falán, így hangszeres óráimon a zongorakíséretet magam is vonós hangszerrel helyettesítettem.)

A zenekar másik része – a fúvóskar – szintén 1978-ban jött létre rezesbanda formájában, és máig is működik önálló együttesként. Ez az iskolaigazgató nagy álma volt, így a nevezett évben a pártbizottságon keresztül hangszereket igényelt rezesbandához, és ezt Bukarestből támogatták is. Így kerültek a faluba a rézfúvós hangszerek. Az együttest eleinte György Ferenc, katonatrombitás vezette, és tanította meg a falu érdeklődőit egy-egy rézfúvós hangszeren játszani. Az iskolaigazgató Haáz Sándort utánpótlás együttes szervezésével bízta meg, és így jött létre a kis fúvós együttes, ami szintén máig működik. Itt is a hangszerállomány alakította a szólambeosztást: két trombitaszólam, három esz-altkürt, és esetleg eufónium, bariton- és f-basszuskürt. A későbbi szimfonikus zenekarban is ezek álltak rendelkezésre. Ehhez ütösök társultak – természetesen nem üstdobbal, hanem kisdobbal, triangulummal, és hasonló kisebb hangszerekkel – valamint 1981-ben három klarinét.⁶⁴

A filharmónia harmadik elődje az iskolai kórus volt. Ez alapvetően háromszólamú gyermekkarként működött akkoriban, bár az 1978-at megelőző években tanári munkaerő szűkében viszonylag nehezen haladt a munka.⁶⁵ Haáz Sándor megérkezésével ez is új lendületet vett, és 1982-ben már két kórus is volt, továbbá megjelentek a furulyás növendékek is.⁶⁶ Az 1982. évi iskolai tanévzáró szülte az alkalmat az együttesek közös munkájára. Az iskolában pezsgő közösségi élet volt, a sokféle zenei együttes mellett a színjátszó kör és az iskola más tehetségesebb növendékei is szerették volna meg-

⁶⁴ 4. sz. melléklet, XXVI.

⁶⁵ 4. sz. melléklet, XXVII.

⁶⁶ 4. sz. melléklet, XXVI.

mutatni tudásukat az ünnepségen. Így az igazgató megkérte Haáz Sándort, hogy vonja össze az együtteseket, mert zenei produkciókra összesen öt percet tud adni a fellépők magas száma miatt. Így került műsorra Beethoven *Örömódájából* és Bach *Parasztkántájából* egy-egy részlet. A Gyermekfilharmónia ezt tekinti megalakulása pillanatának.⁶⁷

A közös munka folytatódott, és az együttes 1983 tavaszán országos első helyezést ért el a „Megéneklünk Románia”⁶⁸ ifjúsági zenei versenyen, ami akkoriban hatalmas sikernek számított. A 140 magyar gyerekből álló együttes román zsűri előtt nyert, román nemzeti versenyen, 1983-ban!⁶⁹

Ez a győzelem sok tekintetben áttörést jelentett. A pionírház⁷⁰ félállásnyi státuszt biztosított Haáz Sándornak az együttesrel való hivatalos, fizetett munkára. Ez volt a Gyermekfilharmónia intézményes kerete 1990-ig, és ma is ebben az épületben folyik a munka. Az első zenei tábor és turné is ennek köszönhető. Ez volt az együttes jutalma – és bár más szépen szereplő együttesek a tengerparton üdülhettek – a Gyermekfilharmónia az erdélyi Homoród településen kapott táborhelyet, és Marosvásárhelyen, illetve Kolozsváron léphettek fel.⁷¹

A zajos siker és a közös utazás összekovácsolta a közösséget is, és nagy motivációt jelentett a falu gyerekeinek körében is a csatlakozásra.⁷²

A rendszerváltásig kétfévente megrendezett „Megéneklünk Románia” versenyen minden alkalommal részt vettek, győztek, és zenei táborral egybekötött turnét kaptak ajándékba. 1985-ben ennek kapcsán 10 napot töltöttek Kolozsvárott, 1987-ben Szatmárnémeti és Nagyvárad volt az úti cél. 1989-ben már nem rendezték meg a versenyt, ekkor hatalmas összefogással, önerőből szerveztek hangversenykörutat Arad, Brassó és Sepsiszentgyörgy érintésével. Ma már döbbenetes érdekességnek számít, hogy az utazások során nem busszal, hanem vonattal közlekedett a 140-150 főt számláló együttes, minden hangszerrel, kottával és csomaggal együtt!⁷³

⁶⁷ 4. sz. melléklet, XXVI.

⁶⁸ Cantaria Romaniei

⁶⁹ 4. sz. melléklet, XXVI.

⁷⁰ Kb. az úttörőház megfelelője, ma kultúrház

⁷¹ 4. sz. melléklet, XXVI.

⁷² 4. sz. melléklet, XXVII.

⁷³ 4. sz. melléklet, XXVI-XXVIII.

Az első határon túli turnéra Haáz Sándor így emlékszik vissza:

'90-ben egy teljesen ütőképes, jó együttessel ébredt reánk a lehetőség, hogy kijöhettünk Magyarországra. '90. április 5-én az első budapesti kiszállásunkra 189 gyerekkel jöttünk, hiszen a régieknek is nagy vágyuk volt, hogy Budapesten bemutatkozhassanak.⁷⁴

Ez volt tehát az első anyaországi turné, amire máig meghatódva emlékeznek. Itt sikerült fontos támogatókat szerezni, amire azért is nagy szükség volt, mert a forradalom után új szervezeti kereteket kellett teremteni a Gyermekfilharmónia számára. A helyi iskola és az önkormányzat természetesen nem tudta vállalni a fenntartás költségeit, így önfinanszírozó alapítványt hoztak létre.⁷⁵ Az önkormányzat abban tudott segíteni, hogy a Gyermekfilharmónia rendelkezésére bocsátotta – karbantartási céllal – a volt pionírház emeletét és padlásterét. Ma is ez a működés fő helyszíne. A magyarországi látogatás során szerzett Dél-tiroli támogatók segítségével a padlás beépítése által létrehozták a Múzeum Szállót, és megindult a falusi turizmus, amely – bár a zenei munka mellett, különösen nyáron sok munkát jelent az együttes számára – az anyagi bázist biztosítja a turnék szervezéséhez. Emellett sikerült egy autóbust is szerezni, amellyel megindult az első nemzetközi, Budapest – Szentegyháza menetrend szerinti járat, így a falusi turizmust már a közlekedés is segítette.⁷⁶

A helyzet furcsasága, hogy a településen máig nem működik zeneiskola. Az egyetlen hangszertanulási lehetőség a zenekarhoz kapcsolódik. Nagyjából 2003-ig minden hangszert Haáz Sándor tanított. Akkor egy volt tanítványa, ma az iskola egyik tanítónője, Szabó Enikő vette át a hegedűs tanítványok egy részét, illetve később csatlakozott hozzá a Csíkszeredából kijáró Veress Csaba. Haáz Sándornak még így is maradt négy hegedűs növendék, illetve az összes fúvós, ütős, továbbá a kórus.⁷⁷ Oktatásszervezés terén a térségben erősen feudális viszonyok uralkodnak, és mivel mind Székelyudvarhelyen, mind Csíkszeredában működik zeneiskola – adott esetben növendékhiánnyal – az oktatáspolitikai nem látta szükségesnek újabb zeneiskola létrehozását. Haáz Sándor magasabb politikai fórumon egy teljes állású zenetanárt kért maga mellé, mintegy leen-

⁷⁴ 4. sz. melléklet, XXVIII.

⁷⁵ 4. sz. melléklet, XXVIII.

⁷⁶ 4. sz. melléklet, XXVIII.

⁷⁷ 4. sz. melléklet, XXXI.

dő utódját, de a bonyodalmas adminisztrációs folyamat eredményeképpen egy rajztanári állás létesült a településen.⁷⁸

A tanári oldalon jelentkező munkaerőhiány, illetve, hogy a zenekar is inkább a felső szólamokban tömött hangzású, lassan ahhoz vezetett, hogy a kórus ma már főként egy szólamban énekel.⁷⁹ Ez a bizonyos szempontból kényszermegoldás viszont sajátos hangzást ad az együttesnek. Hiszen ki ne borzongna bele, amikor egy százfős, székely népviseletbe öltözött gyermekkar sok száz kilométer zötykölődés után zsúfolásig megtölt egy színpadot, és a zenekar kíséretével együtt, valami háborítatlan egységet sugározva megzendül?! A gyermekhangoknak ez az őszinte egybecsengése egy pillanatra minden kritikus fület háttérbe (és minden szívet össze-) szorít. Az egyszólamúság mögött más, pedagógiai szempont is van: az elsajátított zenei anyag nem lehet csupán egy belső szólam, annak használhatónak kell lenni egyedül is, otthon is, bárhol. Ezért a népdalokat mindenkinek tudni kell, a zenekari tagoknak is.

A tagság elsősorban a rendszeres jelenléthez, és a fegyelmezett munkához kötött. A kórusba felvételi nélkül lehet bekerülni, de csak megfelelő teljesítmény esetén lehet színpadra állni. Zeneiskola nem lévén, szolfézsoktatás sincs. Így a tiszta éneklés a kórus első soraiban sajátítható el. Ahogyan Haáz Sándor 2011-es ott tartózkodásom során elmondta:

Ha valakit kisiskolás korában beveszek a kórusba, ha nem tud tisztán énekelni, a nagyok viszik a hátukon, de 5.-6.-os korára kitisztul a hangja. Külön foglalkozni nem tudok vele, de ha nem engedem a kórusba, soha nem tanul meg énekelni, és később sem akar majd csatlakozni.

Az idősebb kórustagok a rend fenntartásában és a szervezésben is feladatot kapnak.

A zenekari tagság várólistájára a minden év október elsején megrendezett felvételin lehet felkerülni. A felvételre bocsátás feltétele a legalább egy féléves kórustagság. A hangszertanításra a szülő kéri fel Haáz Sándort, ezzel is tanúsítja a tanulási szándék komolyságát. (Egyébként a szentegyházán élő szülők döntő többsége szintén egykori Haáz Sándor tanítvány, így az ismeretség egyfajta személyes garancia is.) A

⁷⁸ 4. sz. melléklet, XXXIII.

⁷⁹ 4. sz. melléklet, XXXIV.

hangszerválasztást a következő szempontok döntenek el: milyen hangszer áll rendelkezésre, milyen hangszert szeretne választani a szülő/gyerek, mire van tanári kapacitás. Ez tulajdonképpen csak megerősíti a jelenlegi hangszerbeosztást. A nagybőgő és brácsa háttérben maradását mérete indokolja, a csellóét a hangszerhiány, illetve a motiváció: Haáz Sándor 2011-ben kérdésekre elmondta, hogy a távlati cél vagy a táncház zenekar és a prímás lét, vagy pedig a nagy rezesbanda, ahol játszani bizonyos szempontból státuszszimbólum.

A hangszert illető megegyezést követően 1-2 év hangszertanulás sok esetben elég arra, hogy a felvételin a 10-es pontrendszerben valaki elérje a szükséges 8,50-et. Mivel a zenekar létszáma legfeljebb 40-44 fő, a sikeres felvételi még nem jelent feltétlenül zenekari tagságot.⁸⁰

A zenekari és kórustagságnak egyéb feltétele is van: tekintve, hogy az együttes székely népviseletével, népies kultúrájával mintegy a nemzetet és annak népi kultúráját is képviseli, a hajfestés, *piercing*, fiúknál fülbevaló, és a piszkos köröm kizáró ok.⁸¹

Említésre méltó a zenekar kottaanyaga. A szokatlan hangszer-összeállítás miatt tulajdonképpen minden esetben átiratokat játszanak. Az átiratokat Haáz Sándor készíti a hangszerek és a játékosok teljes ismeretének fényében. Hogy ez mennyire így van, azt magam is tapasztaltam. Amikor 2011 nyarán ott tanítottam, a készülődő Nyugat-Európai hangversenykörúthoz szükség volt néhány új, templomban előadható darab meghangszerelésére, ezt a feladatot én kaptam. Amikor Haáz Sándor átnézte a kottát, megjegyezte: „A bőgőnek az E húrra ne írj hangot, mert vacak a húr, és csúnyán szól.” A nevezett bőgőn tanítva erről magam is meggyőződhettem. Ami viszont akkoriban még inkább megdöbbenett, hogy a művekből nincsen partitúra, a szólamokat a hangszerfüzetekbe a „Tanár Úr” írta be, vagy a gyerekek maguk másolták – sokszor igen sok hibával. Ennek ellenére, valahogy mégis együtt és tisztán szól. A 30. jubileum tiszteletére indult meg a repertoár nyomtatott kottává alakítása és kiadása, tematikus csomagokban. 2012-ben a *Karácsonyi énekek*, 2013-ban a *'48-as dalok és katonaénekek*, illetve a *Magyar népdalfeldolgozások* jelent meg, az előkészület utolsó stádiumában van a *Klaszikus kedvencek* és a *Népek dalai* sorozat. Egy-egy ilyen sorozat kicsi, hangszertokban

⁸⁰ 4. sz. melléklet, XXIX-XXX.

⁸¹ 4. sz. melléklet, XXIX.

elhelyezhető szólamfüzetekből, és egy partitúrából áll, de a partitúra nem házi használatra, hanem más karmesterek számára készült.⁸²

A Gyermekfilharmónia a település közösségi életének mércéje és motorja. Szintén a 30. jubileum alkalmából összesítették a névsorokat, melyek alapján kiderült, hogy összesen 1197 gyerek vett részt az együttes életében a 30 év alatt.⁸³ Számos rendezvényt szerveznek minden évben. Ilyen májusban a fili⁸⁴ napok, a népdalvetélkedők, a nyári bútorfestő és kézműves táborok, a prímásképző és tánc táborok, valamint a helyi huszáregylettel közösen szervezett őszi hadjárat.⁸⁵ A Gyermekfilharmóniából kinőtt növendékek az idők során két tánc ház zenekart hoztak létre, illetve létesült egy könnyűzenét játszó zenekar, melynek bekerülési és szervezeti szabályai nagyban hasonlítanak a Gyermekfilharmónia rendjéhez. A Haáz Sándor keze alól kikerülő (tanulmányaikat székelvudvarhelyi, vagy csíkszeredai gimnáziumokban folytató) diákok általában új osztályuk meghatározó személyiségei. Ahol volt „filisek” vannak, ott rendszeresen a nagy, közös éneklések.⁸⁶

A helyi rendezvények mellett nagy motiváló erőt, fellépési lehetőséget, és egyre szélesebb körű kapcsolatokat jelentenek a magyarországi turnék. Ezekre jellemzően augusztusban, illetve decemberben kerül sor, nyáron 10-14, télen 6-8 napos időtartammal.

2.5. Néhány összehasonlító gondolat

Az alábbiakban a fenti fejezet néhány mozzanatát pontokba szedve, az egyes zenekarokat egy-egy szempont szerint egymás mellé állítva kívánom összehasonlítani.

- Az együttesek megalakulásánál megfigyelhetjük, hogy mindegyiket egy pályája elején álló, lelkes zenetanár hozta létre, és vezette/ vezeti több évtizeden át.
- Vezetési modellek szerint két csoportot különíthetünk el: az egy központi személy által vezetett zenekarokat, és a tantestületi, közös munka eredményeként

⁸² 4. sz. melléklet, XXXII.; vö. HAÁZ Sándor: Filharmónia kottatár (sorozat); Gyermekfilharmónia Alapítvány, Szentegyháza, 2012, 2013.

⁸³ 4. sz. melléklet, XXXII.

⁸⁴ A Gyermekfilharmónia beceneve Szentegyházán Fili, az interjúban látható, hogy magunk között mi is ezt a nevet használtuk.

⁸⁵ 4. sz. melléklet, XXXIV-XXXV; vö. www.fili.ro (Letöltve: 2013. november 2.)

⁸⁶ 4. sz. melléklet, XXXIII.

működő együtteseket. Előbbire a legékesebb példa Kutasi Margit zenekara, utóbbira az István Zenekar és a Tóth Aladár Zeneiskola zenekar. Természetesen ezek esetében is van egy-egy meghatározó központi vezető, de több tanár is részt vesz a szólamok betanításában, vezetésében, illetve az István Zenekar kezdeti éveiben a hangszeres tanításban. A Szentegyházi Gyermekfilharmónia szakmai értelemben az első kategóriába tartozik, hiszen a szakmai feladatok egyértelműen Haáz Sándorra hárulnak, és csak az utóbbi tíz évben oszlik meg a hangszertanítás több tanár között.

- E vezetési modelleknek számos egyéb hatása lehet a zenekar milyenségére. Kutasi Margit kiemelte, hogy a zenekar tagjainak egységes tudása, hangszereik egységes minősége (tehát a zenekarban játszó tanárok hiánya) és az ő egységes pedagógiája olyan kiegyenlített vonós hangzást eredményezett, mely más tanárok jelenlétével nem lett volna lehetséges, hiszen az ő hangszereik kiszóltak volna, és másfajta művészi és pedagógiai szemléletük könnyen megbontotta volna az egységet. Ugyanakkor elmondta azt is, hogy az idő múlásával (általában az alapító igazgató távozása után) az új iskolavezetés nem érezte magáénak a zenekart. Viszonyuk egyre feszültebb volt annak ellenére, hogy a zenekar kiváló eredménnyel működött, és az iskola jó hírét szolgálta. Ez az egyet nem értés tetten szükségessé az újabb és újabb intézményváltásokat.⁸⁷ E problémára hívta fel a figyelmet Magyar Margit is, amikor elmondta Kutasi Margit szemléletével ellenkező véleményét, mely szerint a zenekar az iskola tantestületének közös gyümölcse kell, hogy legyen.⁸⁸ Hozzátette, az a zenekari munka, ami csak egy tanár ügye, általában elveszik az idők során. Ez az egyik oka annak, hogy a Tóth Aladár Zeneiskolában a tantestület aktív közreműködésével, sok esetben zenekari játékaival működik a zenekar. Ugyanakkor e megoldást más is szükségessé teszi, hiszen Magyar Margit nem hangszeres tanár, és saját elmondása szerint nem is tudna dolgozni kollégáinak szaksegítség nélkül – de ez nem is cél. Záborszky József is kiemelte, hogy az iskolavezetéssel való élénk kapcsolat milyen nagy segítséget jelentett a zenekar számára, hiszen nem kellett folyamatosan küzdeni a zenekar életkörülményeinek megteremtéséért, a zenei feladatokra lehetett kon-

⁸⁷ 2. sz. melléklet, XVI.

⁸⁸ 3. sz. melléklet, XXIV.

centráltni. A hangszeritanítás terén már a kezdeti időkben is bevont más muzsikusokat a munkába, és ahogyan Záborszky Kálmán elmondta, egy ekkora együttes munkájában nélkülözhetetlen a jó tanári kar, hiszen nem lehet minden feladatot egyedül ellátni. Bár az ezredfordulóig a Gyermekfilharmónia a szakmai egyközpontúság tökéletes példája volt (hiszen minden hangszert Haáz Sándor tanított, és ő volt az együttes egyetlen szakmai vezetője), ezt a megoldást nem az elv, hanem a szükség szülte: a településen nem volt más zenetanár. Ez a tanári munkaerőhiány máig problémát jelent, hiszen Haáz Sándor munkakapacitása határt szab a szakmai fejlődés lehetőségeinek. A zenekar életébe minden segítő szándékú embert bevonnak, így számos egyéb, nem zenei kezdeményezés. Összességében tehát elmondhatjuk, hogy több tanár jelenléte esetén előfordulhat, hogy nem azonos elvek mentén dolgoznak, ugyanakkor jelenlétük tudásuk és energiájuk összeadódását is jelentheti. Azt hiszem, minél nagyobb az együttes, annál inkább szükség van a széleskörű együttműködésre, annál is inkább, mert egy zenekar hosszú távú megmaradásának nemcsak a közösségi lét a feltétele, hanem a vezetők és fenntartók csapatmunkája is.

- Létszám tekintetében is két csoport különül el: a kisebb és viszonylag zárt létszámú zeneiskolai együttesek (Kutasi Margit és Magyar Margit zenekarai), illetve a nagy létszámú, változóbb apparátusú, zeneoktatási intézményükön jócskán túlmutató zenekarok (Záborszky József és Haáz Sándor együttese).
- Ahogyan már említettem, mind a négy együttes vonószereként kezdte meg működését.
- Az alapítás céljait illetően szintén két modellt figyelhetünk meg: az első a zeneiskolai zenekarok, melyek elsődleges célja a hangszeres tanulmányok sokoldalúbbá, színesebbé tétele volt, illetve a kamarazenei készségek fejlesztése, a színvonalas együttzenélés megtanítása. A másik csoport a zeneiskola nélkül megalakult zenekarok, ahol kezdettől fogva a nagy, rendkívüli és missziós feladatot ellátó alkotás létrehozása volt a cél. Előbbiekénél a jól bevált modell követése, a kiegyensúlyozott, idővel kevésbé változó munka a jellemző, utóbbiaknál a változó körülményekhez való dinamikus alkalmazkodás, a folyamatos innováció, fejlesztés és szervezeti bővülés. Természetesen az együttzenélés örömeinek és megtartó erejének fontossága mind a négy zenekar esetében jellemző.

3. A financiális és szervezeti háttér

Az előző fejezetben természetesen érintettük, milyen háttérintézménnyel jöttek létre és működtek a vizsgált zenekarok. Ennek ellenére érdemes kifejezetten e szempont szerint is áttekinteni a működésüket, hiszen figyelemre méltó különbségeket és hasonlóságokat figyelhetünk meg. Érdekes, hogy a négy tárgyalt együttes közül pont a két kisebb létszámú jött létre olyan anyaintézményben, melynek a zenekar a profiljába vágott, és épp az a két együttes vált missziós méretű mozgalommá, melyek heroikus küzdelemmel teremtték meg saját létfeltételeiket, számos szervezeti és arculati változás közepette. A két zeneiskolai zenekar inkább a nyugodt, kiegyensúlyozott, és az idő haladtásával kevésbé változó munka ékes példája.

Kutasi Margit zenekara(i) esetében a háttér mindig egy zeneiskola volt, a Kertész utcai zenekar esetében pedig egy egészen frekventált, nívós intézmény. A hangszertanulás, hangszerellátottság, próbaterem, szakmai segítség kérdése tulajdonképpen nem jelentett problémát. A nyugodt munka körülményeit biztosították a rendszeres fellépési lehetőségek, az élő kapcsolat a Fővárosi Zeneiskola Szervezettel és annak vezetőjével, Irsai Verával. E szervezet biztosította a repertoár egyik fő vonulatát, az új műveket is. A Zeneműkiadó akkoriban számos művet adott ki ifjúsági vonószenekekek számára. A kiegyensúlyozott létszám, folyamatos, színvonalas és szisztematikus munka lehetővé tette a zenekar teljesítményének, munkatempójának tervezhetőségét.⁸⁹

Mint említettem, Kutasi Margit együttese a kollégákkal való jó kapcsolat megtartása mellett alapvetően az egyközpontúság példája. Elmondása szerint a zenekar életének szervezése az ő feladata volt, és nem is kért ehhez segítséget.⁹⁰ Egy osztályméretű zenekar esetében (időnként osztályának is nevezi a zenekart) ez tulajdonképpen megoldható volt egy kellően lelkes vezető által. A szervezeti és pénzügyi háttérrel a zeneiskola biztosította, szükség esetén az Úttörő Mozgalomtól lehetett segítséget kérni. Szakmai segítséget egy csellista kollégától kapott a csellószólammal való munkában.⁹¹ A zenei táborok esetében egy-egy szülő (anyuka), illetve a férje volt a segítsége, ők kí-

⁸⁹ 2. sz. melléklet, X-XI.

⁹⁰ 2. sz. melléklet XV.

⁹¹ 2. sz. melléklet XV.

sérték a zenekart az utazások során.⁹² A zenekar viszonylag kis apparátussal, kis költségvetéssel dolgozott, de annál nyugodtabban és színvonalasabban. Az együttesnek nem volt „előszobája” tücsökenekar formájában, illetve testvér együttesek sem voltak jellemzőek. Önálló létesítményként működött a zeneiskolán belül.

Hasonló szervezeti háttérrel rendelkezik a Tóth Aladár Zeneiskola Ifjúsági Zenekara. Itt is zeneiskola az együttes életre hívója, de a zenekar munkája nem egy tanárhoz kapcsolódik, hanem minden szólamnak szaktanár a szólamvezetője.⁹³ Szimfonikus zenekar lévén a létszám is nagyobb, illetve ez által az iskola több tanszaka is bekapcsolódik. A zenekar a tantervi program része, egyenrangúan működik az iskola többi együttesével, azokkal átgondolt szervezeti és pedagógiai egységet alkot. Az iskolában összesen nyolc együttes működik állandó jelleggel. Az iskola együtteseinek látogatása a kötelezően választható tárgyak sávjába esik, tehát a megfelelő évfolyamokon követelmény az együtt muzsikálás valamely formájának művelése, így az iskola szinte minden növendéke részt vesz valamely együttes munkájában. Hogy ki, melyik zenekarban játszik, az a főtárgy tanárok javaslata alapján dől el.

A háttérmunkába természetesen itt is bekapcsolódnak az iskola nem oktató dolgozói, az irodai munkatársak, a könyvtár, illetve a pedagógusok közül kerül ki a kottatáros is.⁹⁴ A zenekari ruha rendben tartásában, a meghívók készítésében és terjesztésében, az utazások szervezésében a szülők is részt vállalnak. Az átiratok készítésében folyamatosan segítségükre van Serei Zsolt zeneszerző, aki családiról is kötődik a zenekarhoz, Magyar Margit férje.⁹⁵ A szükséges anyagi bázist az iskola, az önkormányzat, illetve alkalmi jelleggel a pályázatok biztosítják. A zenekart – a Kertész utcai zenekarhoz hasonlóan – nem terhelik pénzszerzési feladatok, nincs ráutalva arra, hogy a működéséhez szükséges anyagi keretet maga teremtsen elő. Ennek kapcsán lehetősége van arra – és ezt feladatának is tekinti – hogy hangversenyei kizárólag tanulmányi, közönségnevelési és iskolai közéleti célokat lássanak el.⁹⁶

Más a helyzet a Szent István intézménykomplexum esetében. Lévén, hogy nem zenei jellegű intézményben jött létre, a külső segítségre kezdettől fogva szükség

⁹² 1. sz. melléklet, VI.

⁹³ BARTH Márta, ISPÁNKI Ferenc (szerk.): 100 éves a Tóth Aladár Zeneiskola; Tóth Aladár Zeneiskola, Budapest, 2003; 119.

⁹⁴ 3. sz. melléklet, XXII.

⁹⁵ <http://www.tothaladar.hu/ifjusagizenekar.html> (Letöltve: 2013. október 31.)

⁹⁶ 3. sz. melléklet, XXIV.

volt, illetve a zenekari munkához szükséges tárgyi és anyagi feltételeket magának a zenekarnak kellett megteremtenie.⁹⁷ A nagyszabású együttműködést a projektek volumene is szükségessé tette. Kezdetben az I. István Gimnázium vezetése, a segédkező operaházi muzsikuskok, és az egyéb támogatók (kerületi és településvezetők, rangos művészek, szponzorok) jelentették a fő segítséget. A zenekar az idők során saját maga számára nevelt ki – zenekari tagok közül – tisztségviselőket: szólamvezetőket, titkárt, szervezőt, sőt, a „nagyzenekar” mindhárom mai karmesterét, Záborszky Kálmánt, Ménesi Gergelyt és Horváth Gábort.

Voltaképpen saját maga számára hozta létre a zeneiskolát, mely az előző két zenekar esetében az anyaintézmény volt. A hangszeres oktatás ezzel intézményes keretek közé került, és egyszersmind függetlenedett is. Bár a zenekar továbbra is a hangszer-tanulás fontos motiváló tényezője volt, már nemcsak a zenekari tagság igényével lehetett hangszert tanulni. A zeneiskola 1968-as megalapításával létrejöttek az utánpótlás együttesek is. A szakközépiskola létrehozásával hivatalossá vált a zenészképzés is, illetve még magasabb szintre és szervezettségre tehetett szert a zenekari háttérmunka. Bár a zenekar előbb 25 épületben működő zeneiskolát, majd szakközépiskolát hozott létre, melyben egy egész tantestület és intézményrendszer segíti munkáját, idővel ez a keret is szűkösnek bizonyult. A Zuglói Filharmónia létrehozásával a zenekar önálló jogi státuszt szerzett, ma már jelentős összegű önálló támogatást élvez.

Az együttes remek példája annak, miként lehet profitálni abból, ha a működési körülményeket magunknak kell előteremteni. Nem igényeiket alakították a lehetőségekhez, hanem a lehetőségeket az igényekhez. Fontos megjegyezni, hogy a lehetőségek szélesítése, ha sokszor nehezen is, de megoldható volt! Ebből kifolyólag kezdettől fogva jelen volt a zenekar életében a pénz- és szponzorszerzés feladata, hiszen ez volt a működés (hangszerszerzés és hangszertanítgatás) záloga. Ennek kapcsán hamar szervezésre kerültek és máig jelen vannak a bérletes hangversenyek, melyek törzsközönsége kezdetben a gimnázium diáksága volt.⁹⁸ A minél szélesebb rétegek zenekar ügyének való megnyerése létkérdés volt az ő esetükben, így nem lehetett megállni egy iskolavezetés megnyerésénél, hanem egy egész főváros művészvilágának, politikai vezetésének

⁹⁷ Az együttes történetét tárgyalván a 2.3. alfejezetben már megjelöltem az információk forrásait, így itt ettől eltekintek.

⁹⁸ LUKÁCS Ágnes (szerk.): Jubileumi emlékkönyv; Szent István Király Zenei Alapítvány, Budapest, 1994; 16.

és közönségének támogatására is szükség volt. A támogatók, ha pénzről volt szó, itt sem önként jelentkeztek, de a feladatot példásan megoldották.⁹⁹

Az idők során létrejött Szent István Zeneiskola és Zeneművészeti Szakközépiskola voltaképpen zenekari iskola. A 11 ifjúsági együttes munkájában minden növendék kötelezően részt vesz, akinek tudása eléri az együttlzenéléshez szükséges szintet.¹⁰⁰ Ez egyfelől biztos utánpótlást jelent a zenekarok számára, másfelől biztosítja a zenét tanulók számára a nagyobb zenei produkciókban való részvételt, és ezeken keresztül sok értékes zenei élményt.

Az István Zenekarhoz hasonló kihívás elé állította fejlődéstörténete a Szentegyházi Gyermekfilharmóniát, azzal a különbséggel, hogy ott nem volt Operaház, (melynek muzsikusait be lehetett volna vonni a tanításba), Zeneakadémia és annak Nagyterme (ahol bérletsorozatot lehetett volna szervezni, műértő közönség számára), illetve kétmillió főváros helyett egy hétezres település ad otthont az együttesnek (mely természetesen az emberanyag mennyiségében és szakmai minőségében is jelentkezik). És bár nem szokás a Kádár-rendszert ihletett társadalmi környezetnek nevezni, minden bizonnyal kedvezőbb politikai hátteret jelentett az István Zenekar számára, mint Ceaucescu diktatúrája a szárnyait bontogató székelýföldi együttesnek.

A szervezeti és pénziális háttér, illetve az együttesek repertoárja közti különbségek voltaképpen mind ebből adódnak. Szentegyházán is bevonták a munkába, akit lehetett, de közöttük kevés zenészt, illetve kevés anyagi segítséget jelentő embert és szervezetet találunk. A zeneoktatási háttérintézmények kérdését éppen ezért máig nem sikerült megnyugtatóan megoldani. Mint Haáz Sándor elmondta, már a zeneiskola is túl nagy álomnak számít, így a szakközépiskola gondolata fel sem merült.¹⁰¹ Talán nem is volt annyira cél, mint Zuglóban, hiszen az együttes profilja kezdettől fogva sokkal erősebb kapcsolatot ápol a népzenevel, és míg az Istvánosok büszkén emlegetik, hogy zenekaruk hivatásossá fejlődött, Szentegyházán az együttes amatőr volta, a nem zenészek örömlzenélése a fő cél. Míg Zuglóban a klasszikus zenei szimfonikus és oratorikus repertoár eredeti hangszerelésben történő, városi, zeneértő fül számára is értékelendő megszólaltatása volt a cél, addig Szentegyházán a filharmónia nemzetmegtartó szerepet

⁹⁹ PÁL Eszter: 55 év a zene közösségében; Zene-kar 2009/6, Magyar Szimfonikus Zenekarok Szövetsége, Budapest; 13.

¹⁰⁰ 5. sz. melléklet, XXXIX.

¹⁰¹ 4. sz. melléklet, XXXIII.

is hordoz, tagjai pedig nem nagyvárosi – sok esetben zenei pályára készülő – fiatalok, hanem falusi születésű, felnőttként többségében polgári foglalkozást magukénak képző gyerekek. Talán kicsit idegenként is hatna egy 7000 fős, mezőgazdaságból és iparból élő településen egy klasszikus szimfonikus zenekari bérletsorozat, és minden bizonnyal az érdeklődés is mérsékeltebb lenne. A 2.4. alfejezetben már érintettem a hangszerhiány és a speciális hangszer-preferencia kérdéseit. E körülmények ismeretében úgy gondolom, valószínűleg nem lehetne összemérni az itt megszülető Beethoven szimfóniát az István Zenekar előadásával.

A körülmény és az igény tehát más, de a mindennapi élethez szükséges pénz előteremtésére itt is szükség van, hiszen nem jár normatív alapon. Mint az előző bekezdésben mérlegeltük, a komolyzenei bérletsorozat nem áll rendelkezésre, mint pénzszerzési opció. A település közönsége amúgy sem túl nagy, és nem is igazán fizetőképese. Így aztán más bevételi forrás után kellett nézni. Rendkívül praktikusán mérték fel a lehetőségeket:

1. Az egyik, hogy a nyugatabbi, nagyobb és fizetőképesebb közönség előtt lépnek fel. Ez motiváló az együttes tagjaira, hiszen világot láthatnak ingyen,¹⁰² ugyanakkor az utazás és a szállás költsége gyakorlatilag felemésztí a bevételt, arról nem is beszélve, hogy ebben az esetben az együttes tagjainak kell a turnét előfinanszírozni, és ez csak szerencsés esetben térül meg.
2. A másik lehetőség, hogy más vidékek embereit kell a faluba csábítani, valami olyannal, ami ott egyedülálló, és széleskörű érdeklődésre tarthat számot. Ez pedig lehet a nagyszabású szentegyházi rendezvények valamelyike, illetve a rendkívül szép természeti környezet. Ahhoz pedig, hogy valaki odalátogasson, szállásra, és közlekedésre van szüksége. Ezt a két, profiljába egyáltalán nem vágó infrastrukturális feltételt teremtette meg a Gyermekfilharmónia rögtön a rendszerváltás után. Ez természetesen további munkát jelent, de ebbe már be lehet vonni a falu nem zenész lakosait, illetve a gyerekeket is. A gazdasági felelősség és takarítás mellett van megbízott ételmezezésvezető, és a nagyobb gyerekek nyaranta részt vesznek az éttermi kiszolgálásban, vendégfogadásban, és a filharmónia népszerűsítésében. Természetesen a zenészek ebből sem maradhatnak ki, volt szerencsém Haáz Sándor és Bodó Levente (a helyi rajztanár) társaságában

¹⁰² 4. sz. melléklet, XXVIII.

végigbőgőzni egy táncházi estét a szálló ebédlőjében. Előbbi hegedűn, utóbbi brácsán játszott, a nagyobb lányok pedig egymást váltották az éneklésben és az ételhordásban.

Mindkét fenti megoldási lehetőséggel éltek. Fontos kiemelni ezek pedagógiai jelentőségét. A turné során szerzett közös élmények, együtt töltött idő, és együtt viselt felelősség jelentős mértékben segít az együttes emberi közösségének fejlesztésében, továbbá az erre való készséglet folyamatos, hosszú távú és áldozatos munkára készíti a gyerekeket. A szálló fenntartásában való részvétel pedig csak megerősíti mindkettőt, hiszen a gyerekek hamar belelátnak abba, hogy a nagy célok érdekében komoly munkára van szükség, sokszor olyanokra is, melyeknek látszólag nincs közük a célhoz – jelen esetben a zenéléshez. E hatás a felnőtt segítők esetében is érvényesül, hiszen egy nagy sikerű zenekari turné nem Haáz Sándor magánvállalkozása, hanem az egész település megfeszített munkájának eredménye.

A szervezési munkába is bevonják, akit lehet. Tókos Attila, volt zenekari tag a honlapot szerkeszti, a kottatár felelőse Veress Hunor, az iskola könyvelője a gazdasági életet, néhány szülő és tanárkolléga pedig a turnék szervezését és lebonyolítását segíti. A turnékon jellemzően kilenc felnőttel utazik a 140 fős együttes:

- Egy technikai felelős (világítás, hangszerszállítás, dobogó, kottaállvány),
- három kórusfelelős,
- kettő „menedzser”, aki a szóróanyagokat és megvásárolható felvételeket népszerűsíti,
- egy „protokollfelelős”, aki az ismerősökkel tartja a kapcsolatot, és a közönség lelkes tagjait informálja a támogatási, vagy éppen az üdülési lehetőségekről.
- a könyvelő, hogy a pénzügyek tisztán működjenek,
- a kilencedik pedig maga Haáz Sándor.¹⁰³

A szervezeti működés szempontjából itt egy szakmai egyközpontúság, és nagyszabású emberi együttműködés egyszerre jellemző. A hivatalos szervezeti keret máig egy alapítvány, az anyagi forrás pedig a Múzeum Szálló, illetve a támogatók.

¹⁰³ 4. sz. melléklet, XXXII-XXXIII.

Mit mondhatunk tehát a szükséges szervezeti és finansziális háttérrel?

- Mind a négy zenekar esetében jelen volt egy oktatási intézmény, ahol a zenekar tagjainak döntő része a tanulmányait folytatta.
- Ez az intézmény lehetett zeneiskola, vagy közismereti képzőhely. E körülmény jelentősen befolyásolta a célokat és az arculatokat is. A célok különbségeit a 2.5. alfejezetben már ismertettem. Az arculatot ez a körülmény elsősorban a finanszírozás oldaláról érintette, hiszen a körülmények megteremtése, a fenntartás költsége fedezetének megszerzése a zenekarok feladata volt, így szükségessé tett bizonyos, a tanulmányi célokon túlmutató tevékenységeket (bérletsorozatok szervezése, szponzorok keresése, szálló üzemeltetése).
- A fenti különbségek egyik következménye, hogy míg a zeneiskolák által létrehozott zenekaroknál a folyamatosság, a magas szintű hangszerjáték további fejlesztése volt a fő cél viszonylag állandó keretek között, addig a zeneiskola nélkül létrejött két nagy együttes fenntartása szükségessé tette a folyamatos innovációt, fejlesztést és népszerűsítést.
- Ha a kezdeteknél nem is állt rendelkezésre a zeneiskolai hangszeres oktatás, ezt valamilyen módon szükséges volt megszervezni, e nélkül valószínűleg nem képes hosszú távon működni egy zenekar. Minél nagyobb az együttes, annál inkább szükség van szaktanárok segítségére, ezek hiánya, ha nem is megoldhatatlan, de igen nagy probléma.
- Csak megismételni lehet e fejezet fényében azt is, hogy a széleskörű együttműködés alapvetően szükséges, kívánatos a zenekar hosszú távú élete és fejlődése szempontjából. Ennek legmegfelelőbb módjait viszont nem mindig könnyű megtalálni, és az egyes működési környezetek igen eltérő lehetőségeket kínálnak.

4. A karmester személye

Az eddig leírtakból kiviláglik, hogy mind a zenekarok történetében, mind szervezeti életében meghatározó szerepet játszottak a karmesterek. Még a sok vendégkarmesterrel és ma már társkarmesterekkel is működő István Zenekar esetében is meghatározza az egész intézmény-együttes arculatát az alapító karmester, illetve fia, akik valóságos dinasztiaként állnak az intézmények élén. Érdekes tehát egy külön fejezetet szentelni a négy együttes karmestereinek. Őket magukat is – akiknek esetében volt rá módom – megkérdeztem, mit tartanak fontos követelménynek az ifjúsági zenekarok karmestereivel szemben. Ebben a fejezetben ismertetem válaszaikat is.

Ha közös vonást akarunk keresni bennük, már az életrajzokból is kitűnik, hogy végzettség szerint egyikük sem karmester.¹⁰⁴ Ennek ellenére sikeresebb zenekarokat tudhatnak magukénak, mint számos karmester diplomával rendelkező pályatársuk. Úgy tűnik, a karmesteri munka lényege nem merül ki a vezénylestechnikai kérdésekben.¹⁰⁵ Az egyes személyek, életutak vizsgálata talán megvilágíthat egyéb szempontokat is.

Kutasi Margit 1927-ben született Debrecenben, fiatalon bemutatkozott már, mint tehetséges hegedűs növendék. Zeneakadémiai tanulmányait Végh Sándornál végezte, hegedű főtanyszakon szerzett diplomát. Párhuzamosan kamarazene és magánének főtanyszakra is járt, diplomáját adminisztrációs okokból nem kapta meg. Részt vett a Népművelési Intézet Kórody András által vezetett, ifjúsági zenekarok vezetői számára szervezett hároméves karnagyképző tanfolyamán. Rendszeres kisegítője volt a Magyar Rádió Énekkarának. 1953-tól 1975-ig vezette a Kertész Utcai Gyakorló Zeneiskola zenekarát, párhuzamosan zenekart szervezett a XI. kerületi zeneiskolában. 1975-től 1998-ig a III. kerületi zeneiskola tanszakvezető hegedűtanára, és az Óbudai Ifjúsági Zenekar karmestere. Párhuzamosan a Váci Bartók Béla Állami Zeneiskola zenekarának vezetője

¹⁰⁴ Ez iskolai zenekarok vezetői esetében nem olyan ritka jelenség, mint hivatásos együtteseknél, mint ahogyan az sem, hogy a négy együttes közül kettőnek női vezetője van. Természetesnek mondható ez, hiszen a zeneiskolai tanárok általában nem rendelkeznek karmesteri végzettséggel, és közöttük a női többség jellemző.

¹⁰⁵ Till Ottó egyébként az 1963/1. Parlandóban megjelent *Az ifjúsági zenekarokról* c. cikkében kifejti, hogy a zeneiskolákban jellemzően nem áll rendelkezésre képezett karmester, és nagyon fontos volna, hogy a zenekarok vezetésére vállalkozó hangszeres tanárok ezen a téren képezzék magukat.

volt, illetve úttörőzenekart vezetett. 1974-től '78-ig a KÓTA szimfonikus és kamarazenei tagozatának titkára. 1998-tól 2007-ig (80 éves koráig!) Budakalászon vezetett zenekart. Jelenleg is van néhány tanítványa. Számos mű bemutatója és lemezfelvétele fűződik a nevéhez, több kortárs zeneszerző is kikérte véleményét ifjúsági zenekarra komponált művei kiadása előtt. Sok ifjúsági verseny zsűrijének tagja volt. Zenekaraival rendszeresen fellépett a magyar zenei élet rangos fórumain és versenyein, kiváló eredményekkel. Számos külföldi városban is színpadra álltak, mindenütt sikerrel.¹⁰⁶

Hegedűművész mivoltát voltaképpen a zenekarában élte meg. Magas szintű hangszerkezelése, igényessége és naprakészsége imponáló lehetett a növendékeknek is. Egy alkalommal fellépett a zenekar élén szólistaként is, elmondása szerint ez a zenekar számára is érdekes feladatot jelentett, és úgy érezte, tekintélye is növekedett általa.¹⁰⁷ Odaadó zenekari nevelőmunkáját mindenhol elismerték, ennek kapcsán hívták a különböző iskolákba – leggyakrabban kifejezetten zenekar szervezésére. Tudatos, módszeres munkája mindenhol eredményessé tette, és talán épp ezért működött minden zenekara hasonló paraméterekkel. A Kertész utcai zenekarából több neves zenész került ki, például Kapás Géza, Koó Tamás, Szenthelyi Miklós.

Önállóan dolgozott az együttesekkel, világos technikai és művészi elképzelésekkel, azok következetes alkalmazásával. Nem igényelt különös lehetőségeket, vagy külső segítséget a megfelelő munkakörülményeken kívül. Lelkesedése, odaadása megtartotta a gyerekeket a zene mellett a továbbképző tagozat idejére is, sőt gyakran még tovább. (A zenekarok újraszervezését általában az iskolaváltás tette szükségessé. Ennek hátterében jobbra egy-egy új igazgató és a vele való nézetkülönbség állt. Ugyanakkor a III. kerületből való „elköltözést” (látván az iskolavezetéssel való megromló kapcsolatot) éppen a zenekar tagjai kezdeményezték, így akkor át lehetett menteni valamit az addig felépített zenekarból.)¹⁰⁸

Kutasi Margit saját elmondása szerint egy ifjúsági zenekar karmestere esetében az egyik legfontosabb, hogy szeresse a gyerekeket, értsen a nyelvükön. A másik, hogy akár menet közben is tudjon változtatni az előre elgondolt tervén, és mindezt hangszerek alapos ismeretében tegye. A közösség szempontjából kiemelte, hogy szük-

¹⁰⁶ Források: 6. sz. melléklet, XLII-XLV; és SZÉKELY András (szerk): Ki kicsoda a magyar zeneéletben? Zeneműkiadó, Budapest, 1988. 265.

¹⁰⁷ 2. sz. melléklet, XVI.

¹⁰⁸ E történetek részletei Kutasi Margit kérésére kikapcsolt diktafon mellett hangzottak el.

ség esetén a karmester feladata, hogy tudatosítsa a gyerekekben mindegyikük egyforma fontosságát. Kiemelte, hogy hasznos, ha a karmester a tagok oldaláról is jól ismeri egy-egy zenekar, vagy kórus munkáját.¹⁰⁹ Figyelme kiterjedt az egyes növendékek személyes életére és tudására, a kottaanyagra (melynek szólamait gyakran saját maga másolta), a zenekar életének minden részére, sőt, a hangszereket általában maga hangolta be. Ez utóbbi fontosságát külön hangsúlyozta is.

Magyar Margit középiskolai ének-zene- és zeneelmélet-tanári, illetve karvezetői diplomáját 1982-ben szerezte a Zeneakadémián. Diplomájának megszerzése óta a mai Tóth Aladár Zeneiskola tanára, 1986-tól zenekarának karmestere, 1988 és 1996 között a szolfézs-zeneelmélet tanszak vezetője, 2005-től az iskola igazgatója. 1997 óta a Zeneakadémia gyakorlatvezető tanára, később a szolfézs-módszertan oktatásába is bekapcsolódott. 1996 óta szaktanácsadó és oktatási szakértő, 1996 és 1998 között részt vett az alapfokú művészetoktatás zeneelméleti és zenekari tantervi programjának kidolgozásában. 2000-től 2005-ig a Fővárosi Pedagógiai Intézet vezető tanácsadójaként irányította a művészeti iskolák munkáját segítő szakmai szolgáltatást. A Tóth Aladár Zeneiskolát nagy gonddal vezeti és fejleszti. Az oktatási szabályozások kiváló ismerője, a művészetoktatás fejlesztésének és a modern lehetőségek abba történő bekapcsolásának fáradhatatlan szervezője.¹¹⁰

Zenekari hangszeres tudásáról igen nagy szerénységgel nyilatkozott.¹¹¹ Annál inkább tiszteletre méltó zeneirodalmi tájékozottsága, csoportos munkára összpontosuló, erős pedagógiai, nevelői attitűdje és szervezőkészsége. Az iskola egységben játszó zenekarként működik a keze alatt. Mindenkinek önálló szólama van, melyet lelkesen és nagy szaktudással játszik, de Magyar Margit mindegyik szólamot figyelemmel kíséri, és színvonalas, imponáló összhangzásba rendezi. Büszkén ápolja az iskola hagyományait, aktív részese a művészeti, művészetoktatási közéletnek. Mind az iskolán, mind a zenekaron az átgondolt szervezés, a kollegiális együtt munkálkodás, a közösségi célokhoz való derűs közeledés figyelhető meg.

Magyar Margit meglátása szerint az ifjúsági zenekar karmesterével szemben az első követelmény, hogy legyen jó pedagógus – majd hozzátette, véleménye szerint ez

¹⁰⁹ 2. sz. melléklet, XV.

¹¹⁰ <http://www.tothaladar.hu/magyarmargit.html> (Letöltve: 2013. október 31.)

¹¹¹ 3. sz. melléklet, XIX.

egy hivatásos zenekar karmestere esetében is fontos.¹¹² Ezen kívül kiemelte a szemkontaktust, a folyamatos személyes jelenlétet, tehát, hogy nem elégségesek a kézmozdulatok, ennél többre van szükség. Fontos, hogy a karmester fejében és lelkében egyformán éljen az összes szólam, így ez megköveteli a koncerteken a kotta nélküli dirigálást. Véleménye szerint a mű beható ismerete a zenészekkel való szoros kontaktus megteremtésének záloga.¹¹³

A Szent István együttesek kapcsán két – hasonló – embert kell tárgyalnunk a karmesterek terén: Záborszky Józsefet és kisebbik fiát, Záborszky Kálmánt.

Záborszky József 1918-ban született Tokajban. Első diplomáját szintén hegedűművészként szerezte a Zeneakadémián, 1942-ben. Csak 12 évvel később (az István Gimnázium ének-zenetanári állásának megszerzésekor és a zenekar megalapításának évében) kapta a budapesti Pedagógiai Főiskolán ének-zene szakos oklevelét, 1954-ben. 1945 és 1954 között a Vámigazgatóság ének- és zenekarát vezette. 1954-től 1962-ig az I. István Gimnázium ének-zenetanáraként dolgozott, 1962-től 1968-ig a gyöngyösi zeneiskolát vezette. 1968-ban a XIV. kerületi zeneiskola megszervezésével bízták meg, és ennek vezetési feladatait nyugdíjba vonulásáig, 1985-ig látta el. Párhuzamosan, 1954-es megalapításától kezdve vezette az István zenekart, illetve a közben megszervezett háttér együtteseket, fokozatosan átadva a vezetést fiainak, előbb Záborszky Istvánnak, majd Záborszky Kálmánnak. Nyugdíjba vonulása után is lelkesen részt vett a tanításban és a zenekar vezetésében egészen az ezredfordulóig. Az együttesek munkáját máig figyelemmel kíséri.¹¹⁴ Meg kell említeni, hogy a bokros teendők mellett is jutott ideje rendszeresen komponálni. Kisebb és nagyobb szabású művei megtalálhatók együtteseinek repertoárján is.¹¹⁵

Hatalmas munkabírás, fáradhatatlan szervezés, szívós akarat, és mindezek mellett fegyelmezett munka – és annak megkövetelése – jellemzi, mely jó humorral, és mindig segíteni kész szakmai és emberi odafigyeléssel párosul. Számtalan teendője mellett mindig volt arra ideje, hogy növendékei problémáira nyitott legyen, és segítő módon

¹¹² 3. sz. melléklet, XXII.

¹¹³ 3. sz. melléklet, XXII.

¹¹⁴ SZÉKELY András (szerk.): Ki kicsoda a magyar zeneéletben? Zeneműkiadó, Budapest, 1988; 511.

¹¹⁵ LUKÁCS Ágnes (szerk.): Jubileumi emlékkönyv; Szent István Király Zenei Alapítvány, Budapest, 1994; oldalszám nélkül, az előadott művek jegyzékében.

vö. http://hu.wikipedia.org/wiki/Z%C3%A1borszky_J%C3%B3zsef (Letöltve: 2013. november 1.)

forduljon feléjük.¹¹⁶ Minden munkából kivette a részét. Vendégkarmester esetén a II. hegedűszólamot segítette, táborokban részt vett az együttes zenélésen kívüli feladataiban – akár a társadalmi munkában is. Figyelme, nyitottsága, együttműködésre való fogékonysága nemcsak a zenekar tagjai felé irányult, hanem igazgatók, tisztségviselők, közéleti szereplők, művészek és kollégák irányába is megmutatkozott.

A fenti bekezdés tulajdonképpen vonatkozhatna Záborszky Kálmánra is. Ugyancsak fiatalos lendülettel irányítja – már szintén nyugdíjas korában – az egyre terbélyesedő, Szent István nevét viselő iskola- és zenekarcsoporthoz. Nagyratörő célok tekintetében sem különbözik édesapjától.

Záborszky Kálmán 1947-ben született Budapesten. Gordonka szakos diplomáját 1972-ben szerezte a Zeneakadémián, tanulmányait 1977 és 1981 között Bécsben folytatta. 1972-től 1985-ig a XIV. kerületi (későbbi Szent István) zeneiskolában gordonkát tanított, illetve segítette a zenekar munkáját. Párhuzamosan, 1973-tól 1978-ig a Zeneakadémia pécsi tagozatán tanított, 1978-tól pedig Budapesten, a Bartók Béla Zeneművészeti Szakközépiskolában. 1981-től az oratóriumkórus, majd 1985-től a zenekar karmesteri feladatát is ellátja. 1988-tól az iskola igazgatója. Vezetése alatt jött létre a Zeneművészeti Szakközépiskola, illetve épült fel az intézmény hangversenyertere. Amikor az intézmény élére került, 4 zenekar működött az iskola falai között. Jelenleg 13 együttes van, és majdnem 1000 gyerek játszik valamilyen zenekarban, így a zeneoktatás Zuglóban sikerágazatnak számít.¹¹⁷

Haáz Sándor 1955-ben született Székelyudvarhelyen. Apja és nagyapja is rajztanár volt, mindketten szenvedélyes néprajzkutatók. Fiatalságát Marosvásárhelyen töltötte, zenei tanulmányait az ottani Művészeti Líceum hegedűszakos növendékeként, majd a Zenetanárképző Főiskolán végezte ének-zene szakon. 1978-tól, diplomájának megszerzésétől kezdve máig a szentegyházi I. sz. Mártonfi János Iskola énekzenetanára, párhuzamosan elvégezte a kolozsvári Gheorghe Dima Zeneakadémia egyetemi kiegészítő tagozatát. 1982-ben létrehozta a Gyermekfilharmóniát, 1985-től a helyi rézfúvós együttest is vezeti. 1990-ben megalapította a Múzeum Szállót, 1991-ben a Gyermekfilharmónia Alapítványt, illetve a Tanulók Házát, melynek keretében 2003-ig

¹¹⁶ Az István-zenekartól a Szent István Király Zeneiskola és Zeneművészeti Szakközépiskoláig (Az iskola kiadványa a szerkesztő megjelölése nélkül), 1998; 19-20.

¹¹⁷ SZÉKELY András (szerk): Ki kicsoda a magyar zeneéletben? Zeneműkiadó, Budapest, 1988; 511.; <http://www.mr1-kossuth.hu/hirek/arcvonasok-110323/zaborszky-kalman-karnagy-iskolaigazgato.html> (Letöltve: 2013. november 1.)

minden zenekari hangszert ő oktatott, a fúvósok és ütösök oktatását máig kizárólag ő végzi. 1992-től 2007-ig a Szentegyházi Hírlap főszerkesztője. 2006-ban létrehozta a Filiházat, ahol a gyerekek táboroztatására van lehetőség. Minden évben nagyszabású találkozót szervez, a zenei programok mellett helyet kapnak képző- és népművészeti táborok, illetve történelmi és táncbéli vetélkedők, összejövetelek.¹¹⁸ Zenekarának szinte teljes repertoárját maga hangszerelte, számos dalt is feldolgozott számukra. 1998 óta jelenteti meg a minden évben új kötettel gazdagodó *Törpe daloskönyv* sorozatot, illetve a zenekar tagjai számára öt kötetes hegedűiskolát készített.

Emberfeletti munkabírása és elszántsága mellett nagyfokú szerénység és közvetlenség jellemző rá. Amikor friss BA diplomával Erdélybe érkeztem, kijött elem az éjjel egy órakor beérkező vonathoz Marosvásárhelyre, testvérénél szálltunk meg, és az érkezésem örömeire megivott pálinkához ennyit mondott: „Engem nyugodtan tegezhetsz, hiszen én csak amolyan dilettáns, falusi zenetanár vagyok, nem olyan komoly művész, mint amilyen te, az Akadémiáról.” Ezt a „dilettáns, falusi” pedagógiát máig csodálom! Ott töltött időm során nemcsak zenekaroztunk, kórusoztunk, táncbéliztünk és szervezkedtünk együtt, hanem pakoltunk bútort, szállítottunk hűtőt, szedtünk szilvát és kaszáltunk fűvet, vittünk dobogót, toltunk elromlott autóbust, és szerveztünk múzeumlátogatást a gyerekeknek – egyszóval mindent csináltunk, amit egy nyári tábor, szereplés és turnékészület során kellett. A munkákat nemcsak szervezte, csinálta is, és így az összes arra járó gyerek is természetesnek vette, hogy kiveszi a részét a „tanár urak” által megkezdett munkából.

A karmesterség tekintetében a következőt mondta: „Mint hogy zenéről van szó, ott nem lehet mismásolni. Kiáll az ember, és vagy megszólal tisztán, szépen és élvezhetően, vagy ha nem, inkább ne csinálja.”¹¹⁹ Az ehhez vezető út pedig véleménye szerint a hangszerek, a zenészek és a módszerek beható ismeretén át vezet. Kutasi Margit-hoz hasonlóan elmondta, hogy a hangszerek jó behangolása, és a növendékek egységes, alapos felkészítése is szerepet játszik ebben. Dirigálás tekintetében pedig Magyar Margittal vall megegyező álláspontot, mely szerint ifjúsági együttes esetében elengedhetetlen a kotta nélkül történő vezénylés.

A jelen fejezetben foglaltak csak megerősítették, milyen meghatározó egy ifjúsági zenekar életében az állandó karmester:

¹¹⁸ <http://fili.ro/filharmonia/egyuttes/karmester> (Letöltve: 2013. november 1.)

¹¹⁹ 4. sz. melléklet, XXXII.

- Alapvető, mint példaadó és motiváló ember, mint szervező, mint pedagógus, mint tekintély egyaránt.
- A pedagógiai és szervezői készség mindegyikük személyiségének fontos része, és azt hiszem, e készségcsoportok fejlettsége egy ifjúsági zenekar karmestere esetében elengedhetetlen feltétel.
- E mellett igen nagy hasznót jelent az alapos hangszerismeret, illetve a zenei, szakmai jártasság. Mind kiemelték, hogy a minél fiatalabb korosztályból kerül ki a zenekar tagsága, annál inkább fontos a hangszerek beható ismerete, illetve a technikai megoldások megtanításában való jártasság. Magyar Margit hozzátette, mivel ez esetben nem állt rendelkezésre, nem is vállalta volna másképp a zenekar vezetését, mint hangszeres szaktanárokkal együtt. Kutasi Margit kiemelte, milyen sokat köszönhetett annak, hogy minden kérését meg tudta mutatni hangszeren, és annak megvalósításában is gyakorlati segítséget tudott nyújtani. Haáz Sándor az interjúban elmondta, bár eredetileg ő maga sem volt fúvós hangszeres, ma már nem szívesen adná ki a kezéből a fúvós hangszerek tanítását, mivel az évek során olyan módszeres pedagógiai munkát fejlesztett ki, ami kifejezetten a zenekari munkát segíti.
- Minden karmester esetében megfigyelhetjük az ambiciózus személyiséget, és a fáradtságot nem ismerő, kivételes munkabírást. Mindegyikük esetében természetes a több munkahely, vagy feladatkör, az aktív zenei életben való részvétel, a fokozott igényesség saját magukkal és növendékeikkel szemben. Megtartottak valamit pályakezdő lelkesedésükből és építeni vágyásukból. A maguk módján mind kultúrhéroszi szerepkörben mozognak, munkájuk lényegesen több mint egy határozott idejű feladatkör: egész életet maga alá rendelő, korlátlan munkaidejű hivatás, melyet korántsem az anyagi kifizetődőség, vagy a megélhetés vezérel, hanem a szent cél.
- E cél pedig jelen esetben kettős: a zene magas szintű szolgálata, és e szolgálat örömének megmutatása minél több fiatal számára. Lelekesedésük és odaadásuk mintaként szolgál a zenekar tagjai számára, és így a gyerekek is magukénak érzik a nagy, közös alkotást, mely sok esetben bár nem kötelező, és időnként jelentékeny áldozatvállalással is jár, mégis jelent valami olyan élményt, közeget és nemes célt, melyért munkálkodni érdemes. E példaadásnak pedig fontos peda-

gógiai jelentősége van, hiszen az itt felnőtt növendékek számára természetessé válik, hogy léteznek olyan ügyek, melyeket nem azért szolgálunk, mert kell, vagy, mert kifizetődő, hanem azért mert hiszünk a fontosságában, és hosszú távú, közös munkánk gyümölcsében. Ez az attitűd megtartó erő lehet más nehézségek és elbizonytalanodások közepette is.

5. A zenekari munka módszertana

Természetesen nem hanyagolható el a zenekari munka mikéntje, a módszertani áttekintés sem. Elsőként egy, a tárgyalt zenekarok mindegyikében közös mozzanatot emelnék ki, a zenei táborokat és a közösségépítést.

5.1. Zenei táborok és közösségépítés

Mind a négy zenekar életében hangsúlyos szerepet kapnak az általában nyáron megrendezett zenekari táborok. Ezek jelentőségét mindegyik együttes vezetője kiemelte.¹²⁰ A kifejezetten a zenekar égisze alatt, tábor, vagy turné formájában együtt töltött idő mind szakmai, mind emberi szempontból rendkívül pozitív hatással van a közösségre.

Szakmai szempontból azért, mert az egyébként heti egy-két-három alkalomból összeálló, hétköznapi élet egyéb teendőitől megterhelt próbafolyamatot itt napi próba, és nyugodt, fókuszált munka váltja fel. A táborozók maguk mögött hagyják az iskola közismereti feladatait – dolgozatait, házi feladatait – egyéb elfoglaltságaikat, szociális háttérüket, és a tábor idejére megszűnik a külvilág. A zenekar lesz az iskola, a család, az életforma. A próbákat nem kell atmoszféra-teremtéssel kezdeni, hiszen a zenekar légköre határozza meg az egész együttlétet. Teljes időtartamban és lélekjelenléttel tudnak részt venni a munkában. Ilyenkor jut idő az „infrastrukturális nevelésre”, a zenekari összhangzás, kéz utáni játék csiszolására, néhány kísérleti ülésrend, gyakorlat kipróbálására, szisztematikus szakmai és emberi közösségfejlesztésre. A munka nem szorul a konkrét darab leginkább idő- és energiatakarékos megtanulásának keretei közé.

„*Repetitio est mater studiorum.*”¹²¹ – tartja a latin mondás. A mindennapi próbáknak köszönhetően itt az ismétlés, begyakorlás általi elmélyítésre is nagyobb lehetőség van.

A táborok közben, végén esedékes, idegen helyszínen, sokszor reprezentatív körülmények között (nagy közönség, nagyszabású produkció, sok közreműködő) meg-

¹²⁰ 2. sz. melléklet, XIII-XIV; 3. sz. melléklet, XIX; 4. sz. melléklet, XXVII; LUKÁCS Ágnes (szerk.): Jubileumi emlékkönyv; Szent István Király Zenei Alapítvány, Budapest, 1994; 10.

¹²¹ Ismétlés a tudás anyja.

rendezett fellépés további motivációt jelent az igényes munkára. Az izolált körülmények közötti intenzív munka sokszor lehetővé teszi a más együttesekkel való együtt munkálkodást is, és így egy nagyobb szabású, például oratorikus, vagy operaprodukció létrehozását.

A táborok további, talán még nagyobb haszna az emberi és közösségi fejlesztő erőben keresendő. Az egyes tagok eltérő szociokulturális háttérének mellékessé válása, a közös, nem zenei tevékenységek (utazás, világlátás, főzés, étkezés, nyaralás, sportolás, kirándulás, pihenés, problémamegoldás) előtérbe helyezik az együttes tagjai közötti emberi kapcsolatot.¹²² Megismerik egymás oldalait, van lehetőségük elbeszélgetni egymással, emberileg is jobban odafigyelni a társaikra. A tisztségviselők (tanárok, karmesterek, szólamvezetők) ki-kiléphetnek saját szerepkörükből, és más módon is közösséget alkothatnak az együttes tagjaival.

E momentumnál szintén érdemes elidőzni. Minden jelen tanulmányban tárgyalt zenekar vezetője (és a dokumentumok alapján sok tagja is) kiemelte, hogy a zenekar megmaradásának egyik fő mozgatója volt a közösségi lét. Ez bírja rá a tagokat a sok esetben tekintélyes plusz munkára, a közösség érdekében való áldozatvállalásra, illetve sok esetben a felnőtt korig tartó zenetanulásra, aktív zenélésre. Kutasi Margit és Magyar Margit elmondta, hogy a zenekari tagok általában addig vesznek részt az együttes munkájában, amíg felnőtt teendőik engedik,¹²³ illetve Záborszky József és Haáz Sándor is a közösségi összetartásban látja a zenekar egyik fő megtartóerejét.

Kutasi Margit vélekedése szerint ezt leginkább a közös célok, közös programok tudják segíteni. Mind az együtt töltött idő, mind a közös élmények, és a közös célok a közösségi lét irányába segítik a zenekart. Az, hogy az egyes tagok nem szeretnék az együttest hátráltatni, munkára motiválja őket, a közös felelősségviselés pedig fegyelemre.¹²⁴

Magyar Margit szerint is a közösségépítés a zenekari munkában alapvetően fontos, a pedagógia része kell, hogy legyen, olyannyira, hogy e nélkül nem is lehet zenekari munkát végezni. Kutasi Margithoz hasonlóan ő is kiemelte a versenyek, fellépések, táborok, közös célok és a hozzájuk vezető út jelentőségét. Meglátása szerint a ki-

¹²² vö. Ménesi Gergely visszaemlékezése; in: Az István-zenekartól a Szent István Király Zeneiskola és Zeneművészeti Szakközépiskoláig (Az iskola kiadványa a szerkesztő megjelölése nélkül), 1998; 20.

¹²³ 2. sz. melléklet, VIII.; 3. sz. melléklet, XX., XXII.; 4. sz. melléklet, XXIX.; LUKÁCS Ágnes (szerk.): Jubileumi emlékkönyv; Szent István Király Zenei Alapítvány, Budapest, 1994;2.

¹²⁴ 2. sz. melléklet, XIII.

csiknek igényük van a jelenlévő tanárok emberi odafigyelésére, beszélgetésre való nyitottságára, mely nem korlátozódhat pusztán szakmai kérdésekre. A nagyobbak esetében az önszerveződés lehetősége segíti a közösségi érzést. Számukra fontos, hogy ne egy készen kapott közösség tagjai legyenek, hanem ahhoz ők maguk is hozzátehessék az egyéniségüket, munkájukat, kreativitásukat.¹²⁵

Ha belelapozunk az István Zenekar évkönyveiben megjelent visszaemlékezésekbe, szinte mindegyikben említésre kerül a közösségi összetartás fontossága. Sokszor ezt nem is, mint nehezen összehozott egységet, hanem mint természetes alappillért említik, amire mindig is építeni lehetett. Az István Zenekar esetében ennek alapjául sokan említik Záborszky József személyes kisugárzását – ami valószínűleg a többi zenekar karmesterei esetében sem hanyagolható el. Záborszky Kálmán kiemelte, hogy a zenekar az egyik legjobb közeg a közösségi munka, a közösséghez való alkalmazkodás, áldozatvállalás és felelősségérzet kiművelésének egyik legkedvezőbb terepe, és ezek a gyerekkorban kialakult közösségek megtartó erőt jelentenek a kamaszkor viharaiiban is.¹²⁶

Haáz Sándor kiemelte a turnék közösségformáló erejét, majd pedig azt, hogy sok gyerek számára a turné a motiváló erő az együttes munkájában való részvételre. Több mint 140 diák dolgozik egy egész tanévben nagy fegyelem mellett, hogy a nyáron részt vehessen a maradandó élményt adó turnén. Ezért próbára jár, memorizál, tisztiséget vállal, tanítgatja a kisebbet (mint ahogy ez az István Zenekarokban is történik),¹²⁷ jelenléti ívet vezet, felvételizik, hangszert tanul, gyakorol, segít a szállóban, vagy a kisebbek körül. Vajon mindezt a puszta világlátásért teszi? Valószínűleg nem, hiszen sok bejáratott helyszín van, ahol az együttes rendszeresen fellép. A közös kaland viszont mindig új élményt jelent. Haáz Sándor hozzátette továbbá, hogy a csíkszeredai és székegyudvarhelyi zeneiskolákban rendszeresen a kísérletek a zenekarok szervezésére, de ezek az együttesek csak időszakosan léteznek, mert nem alkotnak közösséget, és e megtartó erő nélkül nem állják ki az idő próbáját, noha körülményeik sokkal kedvezőbbek lennének a folyamatos és magas színvonalú munkára.

¹²⁵ 3. sz. melléklet, XXII.

¹²⁶ 5. sz. melléklet, XXXIX.

¹²⁷ Az István-zenekartól a Szent István Király Zeneiskola és Zeneművészeti Szakközépiskoláig, (Az iskola kiadványa a szerkesztő megjelölése nélkül), 1998; 20.

A fentiek konklúzióját így tudnám leginkább összefoglalni: a zenekarok közösségi léte főként a közös cél – közös idő – közös felelősség hármas alapján nyugszik. E hármias alap mindhárom elemének elég erősnek kell lennie egy jó zenekari közösség kialakulásához. Tekintsük át, melyik hiánya hova vezethet.

- A közös cél hiánya. Ilyen például az egy turnéra, nagyobb projektre összeálló, de különböző közösségből és életkorból összetevődő zenekarok élete. A cél látszólag a közös produkció létrehozása. Ez viszont sok esetben csak látszólag van így. Van, aki a pénzért jön, van, aki a tapasztalatért, van, akit emberi kapcsolat köt oda, és van néhány, aki tényleg a produkció ügyét jött szolgálni. Az együtt eltöltött idő ugyan szül némi közösségi szellemet, de hosszú távon mindenki a saját célját követi, és így a zenekar nem marad együtt, hiszen találkozásuk csak átmeneti volt, egyébként nem egy irányba haladnak. Ilyen eset lehet továbbá a fellépési lehetőségek hiánya. Ha a megtanult művek bemutatására, igazi, koncertszerű előadására kevés alkalom kínálkozik, az az érte hozandó áldozatokat is értelmetlenebbé teszi, hiszen nincs olyan határidő, megmérettetés, vagy sikerélmény szerzésére kínálkozó alkalom, ami a munkát egészséges mértékben sürgetné.
- A közös idő hiánya. Ez az alkalmi, vagy táborok és turnék nélkül működő együttesek rendszeresen jelentkező buktatója. Erre saját tapasztalattal is szolgálhatok, az általam 2009 és 2012 között vezetett egyetemista kórus kapcsán. Céljaink hasonlóak voltak, mind a gyerekkori együttzenélés kapcsán szerzett élményeinknek szerettünk volna új közeget teremteni. A fellépések közös felelőssége adva volt, de mivel a sokféle egyetemi elfoglaltság, az egyetemisták gyorsan változó időbeosztása miatt sokan a heti egy próbát is nehezen tudták rászánni, az együttes nem tudott közösséggé válni. A tagok nem igazán ismerték egymást, így az egyetlen motiváló tényező a zenei élmény volt, amit a változó létszám és a nagy fluktuáció miatt nem mindig sikerült létrehozni. Így a kórus nem tudott elég megtartó erővel bírni az egyéb elfoglaltságokkal szemben. Hasonlóképpen jelentkezhet a probléma a szigorúan iskolai keretek közé szorult zenekarok esetében is.
- A közös felelősség hiánya. Ezt a problémát a túl kevés fellépés kapcsán már érintettük, hiszen egy jól végigjátszott hangverseny nemcsak cél, hanem felelős-

ség is. Hasonló a helyzet, ha a zenekar tagjai nem részesei kellőképpen a munkának. Ez a munka nemcsak zenei lehet. A szentegyházi Múzeum Szálló sikeressége a zenekar létének záloga, így az ott elvégzendő munkában való felelőtlenség egyúttal a zenekar felé is gondatlanság. Abban az esetben, ha a zenekar vezetője nem érzékelteti a tagokkal kellőképpen, hogy a jó produkciót csak együtt tudják létrehozni, a felelősség könnyen rá hárul, és a zenekar tagjai nem érzik, mit tehetnének az ügy sikere érdekében. Kutasi Margit elmondta, sok gyerekek valószínűleg azért nyújtott jobb teljesítményt a zenekarban, mint a hangszeres órán, mert nem akarta hátráltatni a zenekar munkáját, tehát érezte a közös felelősséget.¹²⁸

5.2. Néhány próbatechnikai momentum

Kutasi Margit elmondta, hogy a Kertész utcai zenekar idejében az éneklés a gyerekek életének természetes része volt, ezt nem kellett külön fejleszteni, de építeni annál inkább lehetett rá. Ami viszont a hangszeres hangzást nagyban csiszolta (a gondos tanári behangoláson kívül), az a zenekari skálázás volt.¹²⁹ Ez a próbák elején rendszeres bemelegítő, hang- és figyelemfejlesztő gyakorlat volt. Az *unisono* skálázást többféle hangsorral is gyakorolták, majd pedig jöhetett a terckánon, illetve a hármashangzatban, vagy domináns-septimben mozgás. E skálákon gyakoroltak különböző vonásnemeket, frazeálást, karaktereket is, illetve a többszólamú skálák esetében az akkordikus együtthangzást is csiszolták. Ez volt a tanulóközege a karmesteri mozdulatok megismerésének is.

Különös hangsúlyt fektettek a vonókezelésre, vonásnemekre. Felhívta rá a figyelmemet, hogy a *piano* játékmód megtanulása és összecsiszolása sokkal több befektetett energiát igényelt, mint a *forte* előadás. Kutasi Margit elmondása szerint itt nagy hasznára vált a hangszeres bemutatás lehetősége, mert a gyerekek utánzási készsége nagyon jó.¹³⁰

¹²⁸ 2. sz. melléklet, XIII.

¹²⁹ 2. sz. melléklet, X.

¹³⁰ 2. sz. melléklet, VIII.

A szólampróbák és összpróbák mennyiségét mindig a darab milyensége határozta meg, de alapvetően nem az elejéről, hanem témák szerint felépítve kezdtek el tanulni egy-egy új darabot.¹³¹ Ez fontos volt azt illetően is, hogy a szünetek a gyerekek számára ne pusztán kiszámolandó ütemeket jelentsenek, hanem hallgassák, mi történik közben. A vezénylés is ezt szolgálta, hogy megmutassa, melyik szólamban van éppen a lényeges történés, és melyik szólam hogyan viszonyul ehhez. A művek elsajátítása alapvetően a próbák anyaga volt, és mindig Kutasi Margit vezetésével történt.

Hozzátette, az első hegedűszólam esetében különös figyelmet fordított a technikai megoldásokra, a harmadik hegedű esetében pedig az intonáció kapott nagyobb hangsúlyt.¹³²

Magyar Margit munkamódszerében a tervezettség és a szaktanári segítségen van a fő hangsúly. A próbafolyamatokat előre megtervezik, világosan beosztják, kinek mikor kell jönni. A szólamok munkáját a szólamvezető szaktanárok segítik, így mindenkire jut elég figyelem, és elejét lehet venni a zenekari munka során esetlegesen fellépő – figyelemlankadásból adódó – deformitásoknak.¹³³ (Erről egyébként Kutasi Margit is beszámolt, hogy a hangszeres tanárok kezdetben idegenkedtek növendékeik zenekari játékatól, mivel ebben a koncentrált játék kopásának lehetőségét látták. Éppen ezért ő is különös figyelmet fordított az egyes tagok játékára külön-külön is.) Magyar Margit kiemelte, hogy mivel a zenekar életében és átlagéletkorában megfigyelhető egyfajta ciklikusság, szükség van az újrakezdés után a fokozatos mélyítő munkára darabválasztás szempontjából is – mind technikai, mind tartalmi értelemben. A zenekar átlagéletkora tehát nemcsak szervezési és darabválasztási, hanem próbatechnikai kérdés is.

Kérdésemre elmondta, tulajdonképpen nem lát különbséget szolfézsstudás szempontjából a zenekarba és a más együttesbe járó növendékek között. Ugyanakkor hozzátette, a szolfézs keretében tanultakat alkalmazni kell a zenekari munkában is. (Ezt erősítette meg Makovecz Pál, a Szent István Szakközépiskola fúvószenekarának karnagya is.) Az éneklés a zenekari próbákon sem mellőzhető. Minden egyes zenekari tagnak tudni kell a szólamát kifejezően elénekelni, énekelve megfogalmazni úgy, ahogyan eljátszani szeretné. A zenekarban a közös lapról olvasásnak is van hagyománya. Ez is az énekléshez kapcsolódik. Ilyenkor először „pampogják” a játszani valót, és a partitúra

¹³¹ 2. sz. melléklet, XV.

¹³² 2. sz. melléklet, XV.

¹³³ 3. sz. melléklet, XX., XXIII.

énekelve szólal meg. Ez után képzelik el hangszerrel ujjrend, vonás, levegővétel szempontjából, és csak ez után szólal meg a leírt anyag a hangszereken.¹³⁴

Az István Zenekarban, és testvér együtteseiben a többi együtteshez hasonlóan magas minőségi mércét állítanak a tagok elé. Ennek fenntartására mind a négy együttesben van gyakorlat, de talán itt a legszembetűnőbb: a nagyzenekarban minden darab-ból tartanak meghallgatást, mely a hivatásos és nem hivatásos zenészeket is érinti.¹³⁵ Ez az együttes kezdettől fogva műsorválasztásában, hangszerállományában és arculatában is más, sok esetben hivatásos zenekarokhoz mérte magát, így volt ez a színvonal esetében is, ezt pedig a lelkesedés mellett a folyamatos kontroll is kell, hogy segítse.

A magas szintű hangszeres és zenekari tudás szervezeti kereteiről is gondoskodtak. A hangszeres tudást a zeneiskola és az arra épülő szakközépiskola biztosítja, a zenekari játékban való jártasságot pedig a sokféle együttes, melyben végig lehet járni az együttzenélés különböző formációit – kamaraegyüttesben, vonós- illetve fúvószenekarban, kisebb és nagyobb szimfonikus zenekarban. Záborszky Kálmán így ír erről: „Azt tapasztaltuk, hogy bizonyos készségek jobban fejlődnek együttesben, mint magányos tanulóként. Ilyen a stílusbeli jártasság, a vonások, az egymáshoz való alkalmazkodás miatt a ritmus- és metrumkészség, a harmonikus hallás, a kottaolvasás.” E gondolat látszólag ellentmond Magyar Margit azon vélekedésének, hogy a zenekari munka nem jelent előnyt a szolfézsórákon nyújtott teljesítményben. Ugyanakkor, lévén, hogy a Tóth Aladár Zeneiskolában is szinte mindenki játszik együttesben, nem igazán lehet ezen a téren kontrollcsoportot találni, tehát olyan növendéket, aki csak hangszeres órára jár. Mindazonáltal, valószínűleg az együtt zenélés, az egymásra figyelés és a zenei élmény hatékonyan segíti a szolfézsórák munkáját.

Érdekes, hogy bár az István iskolákban létezik zeneiskolai szimfonikus zenekar, a szakközépiskolában külön dolgoznak a vonósok és fúvósok, ezzel mintegy elmélyítve a hangszercsoportra jellemző műhelymunka fortélyait. Nem kell várni a szimfonikus zenekari élményre az István Zenekarba való bekerülésig, de a középiskolai tanulmányok fogékony éveiben „maguk között” lehetnek fúvósok és vonósok, hogy aztán megerősödve indulhassanak neki a nagyzenekar, vagy a Zeneakadémia felvételijének.

¹³⁴ 3. sz. melléklet, XXI., XXIII.

¹³⁵ PÁL Eszter: 55 év a zene közösségében; Zene-kar 2009/6, Magyar Szimfonikus Zenekarok Szövetsége, Budapest; 14.

Érdemes itt egy pillantást vetni a szakközépiskola fúvószenekarának munkájára, hiszen szakközépiskolás és fúvószenekarról eddig még nem esett szó részletesen. A zenekart Makovecz Pál, a szakközépiskola zenei igazgatóhelyettese és harsonatanára vezeti. Az 5. sz. mellékletben található az interjú, melyet vele készítettem a zenekar munkájáról. Figyelemre méltó keresztmetszete ez az együttes az intézmény hálózatos működésének. A szakközépiskolában a zenekar hetente kétszer két órában kötelező tantárgy minden zenekari hangszeren tanuló növendéknek. A fúvószenekarban egyszerűen játszik az összes fúvós növendék mind a négy szakközépiskolai évében, ezt egészítik ki az ütősök. Itt tehát a fúvósok nem szólistaként, hanem több emberből álló szólamként működnek, a zenekar létszáma a szimfonikus zenekarokéhoz hasonló, jelenleg 65 fő. A képzés célja elsődlegesen a zenekari játék készségeinek magas szintű kiművelése emberi és szakmai téren egyaránt. Makovecz Pál kiemelte, különös hangsúlyt fordít arra, hogy a zenekar tagjai megértsék a tantárgyak összefüggéseit, és alkalmazni tudják a szolfézs-, zeneelmélet és kamarazene órákon tanultakat a zenekari játékban. A zenekar tagjaival szemben elvárás, hogy hallják, milyen akkord szól éppen, tudatosítsák, hogy az akkord mely hangja van az ő szólamukban, és azt ennek fényében intonálják, készítsék elő és oldják fel. Emellett a több fős szólamok szükségessé teszik a csoportos intonáció tisztaságát, illetve a zenekar létszáma a nagyobb méretű együttes füllel való kontrollálását. Makovecz Pál hozzátette, mintaként itt is gyakran az éneklés, egy-egy kétszólamú énekgyakorlat, vagy ének-zongorás feladat szolgál. Hangsúlyozta, hogy a hivatásos zenekari zenészek számára a tudatosság, egymásra figyelés, harmóniai érzékenység elvárás, és mindenki hátrányossá válik, aki ezt a szakközépiskola során nem sajátítja el.¹³⁶

Az intézmény-együttes¹³⁷ különös hangsúlyt fektet a hangszerbeszerzésre. E kérdés kezdetektől fogva kiemelt kezelésének hála, ma ez az intézmény büszkélkedhet Magyarországon a legnagyobb hangszerparkkal, ebből a szempontból az ország leggazdagabb iskolája.¹³⁸ Ez egyrészt lehetővé teszi, hogy a hangszerstanulás ne a gyerekek anyagi hátterének függvénye legyen, másrészt könnyen tanulhatóvá tesz bizonyos – többek között a hangszer ára miatt – háttérbe szorult hangszereket. További előnye,

¹³⁶ 5. sz. melléklet, XXXVI-XXXVIII.

¹³⁷ Ahogyan házon belül becézik: a Záborszky Művek

¹³⁸ PÁL Eszter: 55 év a zene közösségében; in: Zene-kar 2009/6, Magyar Szimfonikus Zenekarok Szövetsége, Budapest; 13.

hogy a minőségi hangszer más teljesítményt képes nyújtani a zenekarban, a versenyeken, vagy egy felvételi meghallgatáson egyaránt, illetve sikerélményt, és ez által motivációt is jelent a növendék számára.

Az éneklés közvetett módon az István Zenekarban is jelen van, annak köszönhetően, hogy a kórusok a zenekarok állandó partnerei, rendszeresek a kisebb-nagyobb vokális produkciók, ez pedig szükségszerűen betekintést enged az énekes munkába, illetve megköveteli a zenekartól is az éneklő hangzást.

A Szentegyházi Gyermekfilharmónia esetében az éneklést már említettem: csak az jöhet a zenekarba felvételizni, aki előtte kórustag volt. A vezérszólamot (leggyakrabban a népdalt, népéneket) mindenkinek ismernie kell, ennek köszönhetően a tagok az éneklésben is bármikor megállják a helyüket. A zenekar is voltaképpen az énekes kultúrát szolgálja, az éneklés örömét fokozza.

A hangszeres órák szerves része a zenekari szólam – hiszen zeneiskola nem lévén az órák létértelme maga a zenekar. A hangszeres órákra egyébként csoportosan, négy-öt gyerek egyidejű részvételével kerül sor – szükség szerint. Erre egyébként például a hegedű esetében (a több tanárnak köszönhetően) az a tendencia érvényes, hogy lehetőség szerint egyesével tanítják már a gyerekeket, a csoportos óra afféle szükségmegoldás.

Technikai értelemben „a kevesebb több” elve érvényesül, inkább szűkebb, de jól, és sok helyzetben alkalmazható ismereteket tanulnak, azt viszont igen alaposan. Ez az alap lehetővé teszi, hogy ha valakiben megnő a kedv a magasabb szintű hangszerjátékra, könnyedén tovább képezhesse magát.¹³⁹

A zenekar esetében a szólamismeret szinte a kotta nélküli játékot is lehetővé teszi. Erre jó példa az az eset, amikor ott töltött időm során egy fellépésre utaztunk, és a szűkös templomban a zenekar vonósainak csak egy része fért fel a színpadra. Az utolsó pultok vonósai – a színpadon számukra hely nem lévén – önszorgalomból bementek a kórus mögé, ahol a karmesterből semmit nem látva, kotta nélkül, állva csatlakoztak a zenekar játékához. A szólamanyag kotta nélküli ismerete egyébként nem követelmény, sőt kottának lenni kell előttük. Hogy az egyik hegedűs mégis fejből játszik, azt onnan vettem észre, hogy az előtte lévő (kézzel írott szólamfüzet) egy esz-kürt füzet volt.

Végül néhány összegző gondolat a zenekari munkamódszerekről:

¹³⁹ 4. sz. melléklet, XXX-XXXI.

- Az egymás iránti figyelem megtanítására, a teljes mű ismeretére mindenhol külön figyelmet fordítanak, e készségek fejlesztését az ifjúsági zenekarok egyik létértelmének tekintik.
- Az éneklés minden esetben a hangszeres játék mintája, a kórusban szerzett tapasztalatokra építenek a zenekari munka során is.
- Ahol van szolfézs, illetve zeneelmélet oktatás, ott e tárgyak anyaga is bázisként szolgál a zenekari készségek fejlesztéséhez. E zenekarokban külön figyelmet szentelnek az értő hallás fejlesztésének és alkalmazásának.
- Több együttesben jellemző az intézményes minőségbiztosítás, felvételi, meghallgatás a darabokból, a főtárgy tanári ajánlás, mint a bekerülés feltétele, ugyanakkor több iskolai együttesben a tudásszint kicsiszolása a zenekar vezetőjére hárul. Ilyen például a Szent István Zeneművészeti Szakközépiskola fúvószenekarának helyzete, hiszen tudásától függetlenül mindenki tagja a zenekarnak.
- Hasznos tevékenység lehet a zenekari skálázás és ahhoz kötődően a vonás, hangszín, frazeálás és kéz utáni játék külön gyakorlása, illetve a zenekari lapról olvasás szisztematikus fejlesztése és az intonációs gyakorlatok.

6. A repertoár

Az ifjúsági zenekarok hangszer-összeállítása gyakran eltér a hivatásos együttesekétől, melyek számára a zenetörténet során a zenekari művek nagy része született. Sok esetben technikai tudásuk sem éri el a szükséges szintet, illetve számos mű hossza, vagy mondanivalója, hangvétele miatt nem igazán szerencsés választás az ifjúsági zenekarok számára. Mit lehet ebben az esetben tenni? Erre az együttesek és vezetői különböző válaszokat adtak. Ezt tekintjük át ebben a fejezetben.

Kutasi Margit kezdetben átiratokat adott elő: Bach és Händel egyszerűbb művei, Bartók *Gyermekeknek* sorozatának tételei Weiner Leó átiratában, illetve részletek Kodály *Bicinia Hungarica* című művéből. Bár az átiratok a háttérben elkísérték az együttest a későbbi években is, Kutasi Margit arról számolt be, hogy mindig úgy érezte, az átiratok nem szólnak olyan jól, mint az eredeti mű.¹⁴⁰ Leginkább ez fordította érdeklődését a kortárs, kifejezetten gyerekzenekaroknak írott művek felé, melyek a korszakban Irsai Verának hála, szép számmal keletkeztek és álltak rendelkezésre.¹⁴¹ Ezek a művek már figyelembe vették az igényeket és lehetőségeket, de közel sem voltak mindig könnyű feladatok. A zenekar egyik fő profilja e művek bemutatása volt. Néhány szemelvény az általuk bemutatott, a zenekarban nagy népszerűségnek örvendő művekből:

- Kokai Rezső: *Kis verbunkos zene*
- Sugár Rezső: *Rondo zongorára és vonósokra*
- Sugár Rezső: *Dal és játék*
- Szőnyi Erzsébet: *Trio concertino*
- Szőnyi Erzsébet: *Zenetörténeti séta 12 képben*
- Szőnyi Erzsébet: *Ouverture piccolo*
- Szőnyi Erzsébet: *A didergő király*

¹⁴⁰ 2. sz. melléklet, XI.

¹⁴¹ A Parlando 1966/4. számának hátlapján közli a Zeneműkiadó gondozásában megjelent, ifjúsági vonózenekarok számára készült műveket.

Kutasi Margit hozzátette, volt néhány átirat, ami kifejezetten jól sikerült, a zenekar repertoárdarabjai közé tartozott. Ilyen volt például Schubert *Katonaindulója*, vagy Beethoven *Rondo espressivo*, és Csajkovszkij *Hat kis darab* című műve.¹⁴²

A darabválasztás szempontjait illetően elmondta, a két legfontosabb szempont, hogy technikailag és érzelmileg megvalósítható legyen a gyerekek számára. Példaként említette Sibelius *Andante festívóját*, ami hossza miatt nem volt szerencsés választás, vagy Csajkovszkij *Bánatos dal* című művét, amelyben a bánatosságot nem sikerült elég őszintén megvalósítani. Elmondta, hogy tapasztalata szerint a ritmikus, gyors tételek jobban álltak a zenekarnak, mint a lassú, *legato* jellegűek, mivel azokat nem igazán tudták kitöltött hangzással előadni. Véleménye szerint a darabválasztás igen fontos tényező, hiszen egy jól kiválasztott mű 50%-os siker.¹⁴³

A Tóth Aladár Zeneiskola Ifjúsági Zenekara szimfonikus zenekar lévén valamivel nagyobb eredeti repertoárból válogathat – gondolnánk. Tekintve, hogy a brácsa és a bőgőszólam jelenléte esetleges, a brácsaszólamban változó a hegedűsök és brácsások aránya, még ha a mű technikai nehézsége nem is követelné meg, itt szükség van esetleges szólamátírássra.¹⁴⁴ Ez viszonylag természetessé teszi az átiratok jelenlétét. Magyar Margit hozzátette, hogy ha nem szeretnénk az igen véges számú, ifjúsági zenekarra írt művekre szorítkozni, ha a körülöttünk lévő klasszikus zenei világ minél szélesebb reprezentálására törekszünk, szükségessé válnak az átiratok, és ezzel voltaképpen nincs baj.¹⁴⁵

Darabválasztás terén egy fontos egyensúly megtartására hívta fel a figyelmet. A darab technikai és zenei nehézségét addig lehet fokozni, amíg az előadott darab nagyobb élményt nyújt, mint amennyi veszélyességgel a próbafolyamat jár. Ha túl nagy falatot választunk, és nem tudjuk megfelelően megvalósítani, elmarad a sikerélmény.¹⁴⁶ Ezen egyensúly kérdését a karmesternek saját maga felé is fel kell tennie. Ha a darab vezénylési szempontból meghaladja a karmester felkészültségét, az ugyanolyan hátrányos, mintha a zenekar számára lenne túl nehéz a mű.

Elmondta azt is, különböző szempont lehet az, hogy olyan darabot választunk, melyet a zenekar tagsága különleges élvezettel játszik, vagy olyat, ami hangszeres

¹⁴² 2. sz. melléklet, XVI.

¹⁴³ 2. sz. melléklet, XIV.

¹⁴⁴ 3. sz. melléklet, XIX.

¹⁴⁵ 3. sz. melléklet, XXIII.

¹⁴⁶ 3. sz. melléklet, XXII.

tudásukat érdemben fejleszti. Erre hozta példaként, hogy a kamaszok szívesen játszanak romantikus műveket, ugyanakkor a vonós tanárok vélekedése szerint, a belső szólamokat játszó zenészek esetében jóval fejlesztőbb egy barokk mű, mint például egy romantikus tánc esztámjai, vagy funkciójelző basszushangjai.¹⁴⁷

Ahogy az előző fejezetekben már utaltam rá, a zenekarban jellemzően felnő egy generáció, aztán a nagyobb cserélődés kapcsán kissé újjá kell szervezni. Ez a repertoárválasztásban is szükségessé teszi a ciklikus mélyítő munkát. Magyar Margit szerint emiatt a sok új, fiatal tagból álló zenekar esetében célszerűbb a kifejezetten gyerekeknek komponált műveket előnyben részesíteni, és idővel a komolyabb szimfonikus irodalom felé orientálódni.

Más szempontok érvényesülnek az István Zenekar esetében. Az iskolai zenekarok természetesen nagyobb arányban dolgoznak pedagógiai, gyermekeknek írott művekkel, vagy átiratokkal, de a „nagyzenekar” alapvetően felnőtteknek írott eredeti kompozíciókat tűz műsorra, alapvetően az eredeti hangszerelésben. Mint ahogy körülményeiket is megteremtették a feladathoz, darabválasztás terén sem a nehézségi szintet igazították a képességeikhez, hanem amennyire lehetett, képességeiket a nehézségekhez, tehát felnőttek a feladathoz. A feladat persze az idők során nem mindig volt egyforma nehézségű, de a lehetőségek növekedésével a kihívásokat is növelni lehetett. A 40. jubileumi évkönyv¹⁴⁸ részletes statisztikát közöl az előadott művek és előadásaik számát illetően. Az alábbiakban azokat a szerzőket emelem ki, akiknek több mint 15 műve került műsorra az első 40 évben (tehát még jócskán a zenekar amatőr korszakának idején). Az első helyen Mozart áll, 48 előadott művel, őt követi Beethoven 34 műve (mely között mind a kilenc szimfóniáját megtaláljuk), majd Haydn 25 kompozíciója. Ez után jön Bach és Kodály 23, Erkel 21, id. Johann Strauss 18, Liszt, Verdi és Bartók 17, és Händel 16 előadott művel. A számokból jól látható, hogy a bécsi klasszika három nagy alakja foglalja el az első három helyet, ezt követően pedig a barokk és magyar szerzők művei találhatók kiemelkedő mennyiségben, illetve (valószínűleg műkedvelő közönségben igen nagy népszerűsége miatt) idősebb Johann Strauss.

Ahogy már említettem, az iskolai zenekarokban némiképp más szempontok érvényesülnek a repertoárban. Makovecz Pál elmondta, véleménye szerint egy

¹⁴⁷ 3. sz. melléklet, XXIII.

¹⁴⁸ LUKÁCS Ágnes (szerk.): Jubileumi emlékkönyv; Szent István Király Zenei Alapítvány, Budapest, 1994; oldalszám nélkül, az előadott művek jegyzékében.

szakiskolai fúvószenekar nem szorítkozhat kortárs irodalomra és szórakoztató zenére, hiszen az egyetemes zeneirodalom nagy műveinek megismerése és megszólaltatása erősebb cél és szempont, mint az eredetiség. Hozzátette, fúvós átíratok nagy számban és jó minőségben érhetőek el szimfonikus művekből. Kiemelte Keil Ernő munkásságát, aki bőséges mennyiségű és kiváló átíratokat készített fúvószenekarok számára.¹⁴⁹

A Szentegyházi Gyermekfilharmónia eltérő repertoárját részben már érintettem. Ahogyan Haáz Sándor mondta, nagyjából az ezredforduló táján fordultak ilyen erősen a népdalok felé.¹⁵⁰ Előtte sok klasszikus mű is szerepelt a repertoáron – természetesen áthangszerelt változatban. Ilyen volt a *Nabucco Rabszolgák kórusa*, Weber *Vadászkara*, a *Török induló*, egyik-másik Schubert *Moment musical*, vagy Chopin *gyászindulója a b-moll szonátából*. Johann Strauss népszerűsége itt is jellemző, az ő keringői, polkái máig műsoron vannak.

Bár kórossal kiegészített zenekari kíséretes darabok mellett máig van a zenekarnak is néhány önálló műsorszám, ma már az együttes repertoárjában az énekes kultúra a meghatározó.

A darabválasztás szempontjait áttekintvén Haáz Sándor a következőket emelte ki: ne legyen túl hosszú, és gyerekek előadásában is hiteles, élvezetes legyen.¹⁵¹ Harmadik szempontként azt nevezte meg, hogy a darab lehetőleg legyen hasznos része gyerekek zenei műveltségének a zenekari tagságuk megszűnése után is, tehát lehetőleg jól énekelhető, mások számára is könnyen befogadható. A repertoár a zenei kultúra szélesítésének is eszköze.

A zenekar tehát szinte kizárólag átíratokkal és számára készült kompozíciókkal lép színpadra. Tematikus kötetben összeállított partitúratárában – mely sajnos Magyarországon még elég nehezen hozzáférhető – szinte a teljes repertoárja megtalálható, kutatható, és terjeszthető. A partitúratár kiadásának éppen ez volt az egyik célja, hogy a Gyermekfilharmóniánál bevált művek mások számára is elérhetőek legyenek, és így talán akadnak követőik is.

Mint láthatjuk, a darabválasztást illetően különböző szempontok vezethetik a döntést. A fő elvekben viszont konszenzus mutatkozik:

¹⁴⁹ 5. sz. melléklet, XXXVI-XXXVIII.

¹⁵⁰ 4. sz. melléklet, XXXIV.

¹⁵¹ 4. sz. melléklet, XXXIII.

- A választott darabnak összhangban kell lennie az együttes technikai és zenei felkészültségével.
- Tükröznie kell az együttes arculatát a hiteles előadás érdekében.
- A jó, eredeti művet minél inkább tükröző átiratoknak helyük van az ifjúsági zenekarok repertoárjában.

Többen megfogalmazták továbbá a repertoár stiláris sokszínűségének igényét, illetve azt, hogy a tanult művek ne legyenek tartalmilag idegenek a gyerekek világától és környezetétől.

7. Összegzés

Mit mondhatunk mindezek után az ifjúsági zenekarok működésének mibenlétével kapcsolatban?

Az első talán az, hogy jelen dolgozat keretében két modellt figyelhettünk meg, a zeneiskolában működő kis zenekari műhelyeket, illetve az egész földrajzi környezetét meghatározó missziós feladatot ellátó nagy együtteseket. Mindkét kategóriába két együttes tartozik, így célszerű őket még egyszer így, csoporton belül összehasonlítani.

A két zeneiskolai együttes között két döntő különbség van: az egyik az apparátus, hiszen egyik szimfonikus, másik vonós zenekar, a másik a vezetők létszáma. Az egyik esetben vonós kamaraműhelyről van szó, ahol a hangszeres játék és együttes játék magas szintű kifejlesztése a cél, a másik a zeneiskola életének közös alkotása, ahol a fő hangsúly az együttzenélésen, a széleskörű repertoár gyakorlati úton történő megismerésén van. Míg az egyik zenekar alapvetően kortárs műveket játszott, a másik repertoárját inkább a zeneirodalom klasszikusainak szükség szerint áthangszerelt változatai töltik ki.

Hasonló a két együttes azt illetően, hogy egyik sem akart nagyobbá nőni, vagy hivatásos együttessé válni, hiszen mint zeneiskolai zenekar, fő feladata a zeneiskola növendékeinek nevelése.

Nagyobb különbségeket láthatunk a két nagy együttes esetében. Míg egyik kezdettől fogva a hivatásos zenekarokhoz való hasonlatosságra törekedett, másik a gyerekek szolgálatát, a népi kultúra ápolását tűzte ki céljául. Miért lehetett ez így?

- Budapesten az István Zenekarra nem hárult nemzetmegtartó, missziós feladat, az együttes hivatásossá válásával nem vált megoldatlanná a felnövekvő generáció zenekari nevelésének kérdése.
- A szakmai színvonal emelését lehetővé tette az iskolák megszervezése, az elérhető zenetanárok rendelkezésre állása és szaksegítsége.
- Budapesten volt műértő közönség, és a klasszikus zenei életnek hagyománya, míg Szentegyházán az élő néphagyomány volt a meghatározó, és ennek kereteiben egy hivatásos filharmónia aligha fért volna el.

- A klasszikus zenei művek előadásának igénye természetesen itt is jelenvolt, az első két évtizedben különösen is, de ezen igény kielégítésére a rendelkezésre álló hangszerek, intézményi keretek és tanári munkaerő-kapacitás sem volt elegendő. Ugyanakkor túlzás lenne azt mondani, hogy az együttes jelenlegi arcúlatá pusztán szükségmegoldás, hiszen új célokat tűztek ki maguk elé, és e célok legalább olyan létjogosultsággal és fontossággal rendelkeznek, mint az István Zenekar célkitűzései.
- Érdekes a helyzetet a másik oldalról is megvizsgálni: Mi lett volna, ha az István Zenekar Budapesten egy népi kultúrát akart volna szolgálni, egész környezetének gyerekeit összegyűjteni és közösséggé kovácsolni? Valószínűleg meg nem értésre talált volna a kezdeményezés.
- Másként lehetett és volt érdemes nagyot álmodni Budapesten és Szentegyházán. Mindkét együttes felmérte lehetőségeit és feladatait, és azok ismeretében dolgozik.

Ha mind a négy együttes kapcsán szerzett tapasztalatainkat összesítjük, a következőket kell megemlítenünk:

- Az ifjúsági zenekarok megszervezésének lehetősége nem dől el azon, hogy van-e kezdettől olyan háttérintézmény, amely a zenekari működéshez szükséges speciális feltételeket biztosítani tudja. Bár egy zeneiskola, mint háttér nagyon szerencsés, de nem elhanyagolható. Abban az esetben viszont, ha nem áll rendelkezésre, szükség van a szélesebb körű együttműködésre, és kezdettől fogva a pénztermelő tevékenységek folytatására. Mind a négy együttes szakmai színvonalának szempontjából kardinális kérdés a vezető, illetve a segítő kollégák szakmai felkészültsége.
- Ifjúsági zenekar esetében nem nélkülözhető a vezetők magas szintű hangszeres tudása és hangszerismerete, az egyes hangszerek pedagógiájában való jártassága. Amennyiben ez a feltétel a karmester esetében nem teljesül, további tanárok, szakos szólamvezetők jelenlétére van szükség.
- Minél nagyobb az együttes, annál több segítségre van szükség a karmester mellé – és e segítők között fontos a képzett zenepedagógusok jelenléte. A segítő zene-

tanár kollégák száma határt szab az együttes létszámának, vagy a technikai színvonal fejleszthetőségének.

- A zenekar élettartamát illetően döntően fontos annak közösségi élete, a közös cél – közös idő – közös felelősség hármasa alapja. A fenntartóval való szoros együttműködés, és minél szélesebb rétegek bevonása a zenekar ügyének szolgálatába szintén sokat segít a hosszú távon való fennmaradás elérésében. Az a zenekar tud hosszú évtizedekig működni, amely egy intézmény, egy közösség közös gyümölcse, nem magánvállalkozás sem szakmai, sem emberi szempontból.¹⁵²
- A karmester személyének tekintetében megfigyelhettük a nagyon erős elkötelezettséget, emberfeletti munkabírást, motiváló kisugárzást és a jó pedagógiai és szervezőkészséget. Kiemelték többen a kotta nélküli vezénylés és a művek igen beható ismeretének szükségességét, továbbá a személyes, emberi jelenlétet és pedagógiai találékonyságot. A karmesterek igényessége, szakmai és emberi attitűdje, habitusa, elkötelezettsége hatással van a zenekarok tagjaira is.
- A munkamódszerek tekintetében mind kiemelték a zenei táborok fontosságát, mint az elmélyült szakmai és közösségi építkezés bevált eszközét. Említésre került a zenekari skálázás, és a hozzá kapcsolódó technikai gyakorlatok hasznossága, az éneklés szükségessége és hangszeres játékokra való jótékony hatása, a közös lapról olvasás, az elméleti ismeretek gyakorlatban való alkalmaztatása, az állandó kontroll, koncert előtti meghallgatások fontossága, és a próbákban való rendszeres és fegyelmezett részvétel elengedhetetlen volta. A zenekari munkát nagyban segíti, ha van megfelelő zeneoktatási háttérintézmény, illetve tücsökzenekar, vagy más olyan együttes, ahol a későbbi nagyzenekari játék előtanulmányait el lehet kezdeni, vagy éppenséggel olyan, amellyel közös produkciót lehet létrehozni. Jó eszköz továbbá a hangszeres bemutatás és az utánzás lehetősége, mely megvalósulhat a karmester, a szakképesített szólamvezető, de akár az idősebb zenekari tagok által is. A jól tervezett és jól szervezett próbafolyamat nagyban segíti a munka hatékonyságát.
- Sok mindent meghatároz továbbá a hangszerek léte – nem léte, vagy azok minősége. A hangszerállomány fejlesztésére érdemes gondot fordítani.

¹⁵² 3. sz. melléklet, XXIV.

- Hasonlóan fontos kérdés a hangszerek igényes behangolása. Számos előnyt jelent, ha a karmester maga dolgozik minden hangszeressel, ugyanakkor a több kolléga összeadódó tudása is nagy haszonnal járhat, de a karmesternek ebben az esetben is jól kell ismerni az együttes tagjainak tudását.
- Repertoár tekintetében szinte törvényszerű, hogy előkerül az átiratok, hangszere-
lési változtatások kérdése. Erre fel kell készülni, és tudni kell kielégítően vála-
szolni, megfelelő megoldást találni. Ez a megoldás lehet kísézők meghívása, az
egyes szólamok tudásának célirányos fejlesztése, megfelelő átiratok felkutatása,
vagy készítése, bizonyos művek kerülése, illetve új művek íratatása. Fontos to-
vábbá, hogy a kiválasztott mű technikailag és zeneileg is biztonságosan és hite-
lesen megvalósítható legyen a zenekar számára, ebben a tekintetben pedig figye-
lembe kell venni az átlagéletkort és az együttes összeszokottságát is. Szempont
kell, hogy legyen a darab fejlesztő jellege, és élvezetessége is.

Az együttesek vezetőinek, tagjainak nyilatkozatai alapján megállapíthatjuk, hogy az ifjúsági zenekari élet szakmai és emberi értelemben is nevelő erő. Lehetőséget teremt nagyobb zenei élmény létrehozására, mint amennyire egy-egy zenét tanuló fiatal egymaga képes lenne, megtartó erőt jelent a zenetanulásban, elősegíti a felnőttkori zené-
re való igényt – mind a hangverseny látogatás, mind az aktív zenélés igényének meg-
alapozásával. Minőségi közösséget kínál, melyben a kifinomult összehangoltság, egy-
másra figyelés döntő szerepet játszik. A versengést a közös célért végzett együttes mun-
ka váltja fel, az idősebbek példájukkal járhatnak elől, de feladatuk és felelősségük meg-
egyezik fiatalabb társaikéval, hiszen a produkció minősége mindenkin egyformán áll
vagy bukik. Egy zenei együttes esetében a közös érték létrehozása az együttlétek köz-
ponti mozgatórugója, nem pedig az anyagi, vagy szociokulturális háttér. Egy ifjúsági
zenekar megszervezése, fenntartása és vezetése nagy feladat, de nagy lehetőség is. Nagy
lehetőség a maradandó, mással aligha pótolható élmény megszerzésére. „Sokszor egyet-
len élmény egész életre megnyitja a fiatal lelket a zenének. Ezt az élményt nem lehet a
véletlenre bízni: ezt megszerezni az iskola kötelessége.”¹⁵³

¹⁵³ KODÁLY Zoltán: Visszatekintés I. harmadik kiadás, Zeneműkiadó Vállalat, Budapest, 1982; 39.

8. Felhasznált irodalom

(Szerkesztő megjelölése nélkül): Az István-zenekartól a Szent István Király Zeneiskola és Zeneművészeti Szakközépiskoláig, Szent István Király Zeneiskola és Zeneművészeti Szakközépiskola, Budapest, 1998.

BARTH Márta, ISPÁNKI Ferenc (szerk.): 100 éves a Tóth Aladár Zeneiskola, Tóth Aladár Zeneiskola, Budapest, 2003.

KODÁLY Zoltán: Visszatekintés I., harmadik kiadás, Zeneműkiadó Vállalat, Budapest, 1982.

KOLLÁR Endre: „Zenekari játék és zenepedagógia II. ”, in: Parlando 1973/6. Fővárosi Zeneiskola Szervezet Szakszervezeti Bizottsága, Budapest, 7-10.

KROÓ György: „Kobayashi Ken-Ichiro a Szent István Király Zenei Együttes élén”, in: Parlando 1998/5. Magyar Zeneművészek és Táncművészek Szakszervezetének Elnöksége, Budapest, 43-44.

LUKÁCS Ágnes (szerk.): Az István Zenekar 50 éve, Szent István Király Zeneiskola és Zeneművészeti Szakközépiskola; Szent István Király Zenei Alapítvány, Budapest, 2004.

LUKÁCS Ágnes (szerk.): Jubileumi emlékkönyv; Szent István Király Zenei Alapítvány, Budapest, 1994.

PÁL Eszter: 55 év a zene közösségében; Zene-kar 2009/6, Magyar Szimfonikus Zenekarok Szövetsége, Budapest; 13-14.

SZÉKELY András (szerk.): Ki kicsoda a magyar zenei életben? Zeneműkiadó, Budapest, 1988.

SZITHA Tünde, VÉGHELYI Kriszta (szerk.): 105 év, Magyar Margit, Budapest, 2008.

TILL Ottó: „Az ifjúsági zenekarokról” in: Parlando 1963/1, Fővárosi Zeneiskola Szervezet Szakszervezeti Bizottsága, Budapest, 2-9.

ZK: „Zugló Zászlóshajója: A Szent István Király Szimfonikus Zenekar és Oratóriumkórus”, in: Zene-kar, 2011/3, Magyar Szimfonikus Zenekarok Szövetsége, Budapest; 8-9.

Függelék

1. sz. melléklet: Kutasi Margit írásos beszámolója a Kertész utcai zenekar alakulásáról¹⁵⁴

A Zeneművész Szövetség Zenepedagógiai Szakosztálya 1950. I. 18. ülést tartott. Téma többek között a Zeneművészeti Főiskola tanárképzőseinek gyakorlati tanítása volt.

Résztvevők az akkori zenei pedagógiai nagyságok, így: Andor Ilona, Tátrai Vilmos, Zathureczky Ede, Máté Miklósné, Gát József, és még mások is.

Sándor Frigyes hozzászólásában kifejtette, hogy a jelenlegi metodikai órák nem kapcsolódnak a gyakorlathoz. Gát József, Zathureczky Ede a hospitálást passzív szemlélődésnek tekintette. Hosszabb átalakulás következett.

1952-ben Fülep Tibor hegedűművészt, az Operaház zenekarának tagját felkérték az önálló gyakorlóiskola szervezésére, létrehozására igazgatására és szakfelügyeletére.

F. T.-nak célja az volt, hogy egy helyre, egy iskolába gyűjtsék össze a legjobb tanárokat, és azokat a növendékeket, akik alkalmasak a zenei képzésre. Így alakult meg az első tantestület. – Írja 50 évvel később Fülep Tibor – Akikre emlékszem, Lányi Margit, Komjáti Aladárné, Máté Klára, Mata néni, Szmrecsányi Magda. Ez akkor nagyon jó ötlet volt – állapította meg Fülep Tibor. Rövidesen Sándor Frigyes karnagy, a Bartók B. Szakiskola igazgatója kezdeményezésére megalakult az alsófokú zeneiskolai zenekar (a Kertész Utcai Gyakorló Zeneisk. zenekara). Ennek vezetésére Kutasi Margit hegedűtanárt bízta meg.

A zenekar kezdetben átiratokat játszott (Bach, Händel műveiből), majd Kodály Zoltán „Bicinia Hungarica”-ból 6 kis részletet. Itt a kórusban tanult és énekelt

¹⁵⁴ Előre elküldött kérdéseim alapján Kutasi Margit megírta kézzel a zenekar történetének első részét, emiatt erre nem tértem ki részletesen az interjúban. Jelen melléklet a szöveg változtatás nélkül legépelt változata.

hangzás élménye segítette őket a finom és szép előadásra, hangképzésre. Rövidesen eljutottunk Bartók-Weiner: „Gyermekeknek” c. művéhez.

Kokai Rezső Kis Verbunkos. Nagy rajongással játszottuk.

Következett Sugár Rezső: Rondo zongorára és vonósokra. Szólista Kárpáti József (Komjátiné Manyi néni növ.).

1958-ban már Szőnyi Erzsébet: Trio concertino c. művét adtuk elő. A zenekar élén zongorán Kárpáti József, hegedűn Körösmezei Ottó, csellón Bánk László. Közben Úttörő seregszemlén és más hangversenyeken is részt vettünk, többek között az évente megrendezett Fővárosi Zeneiskola Szervezet hangversenyén, mely a Zeneakadémia Dísztermében volt megtartva.

A Magyar Zeneművészek Szövetsége bemutatót rendezett a Művészklubban. Itt Szőnyi E. Trio Concertino művét játszottuk.

Az első rádiófelvételünk 1960. február 19-én volt a „Muzsikáló fiatalok” műsor adásához. Itt Bartók-Weiner: Gyermekeknek c. művét játszottuk.

Lassan, észrevétlenül elindult a kirándulások, majd a nyári táborok igénye is. Gyulán többször, majd Keszthelyen, a Balaton közelében szerettünk táborozni.

1960 májusában Volly István rendezésében a „Nyitni Kék” Tavaszi ünnep népi játékokat bemutató előadásában szerepeltünk. Még ebben az évben először, de nem utoljára, a TV-ben a Zenekedvelő Gyerekek Klubjában is szerepelhettünk.

Az Úttörő Mozgalom 15. évfordulóján egy újabb élménnyel gyarapodhattunk. A II. Lorántffy Iskola ének-zene tagozatának kórusával Bartók *Bolyongás*, *Ne menj el*, *Resteknek nótája* c. műveit adtuk elő. A kórus tanára Csík Miklós volt. A zenekar még eljátszotta Kokai Rezső *Kis verbunkosát*.

Ezek mellett minden évben „kimagasló” eredményt értünk el az Úttörő seregszemlén, voltunk a csillebérci táborban is.

1961-ben részt vettünk a „Budapesti Zenei Hetek” hangversenyén.

1962-ben a Zenekedvelő Gyerekek Klubja c. TV műsorban Bach *Es-dúr csembalóversenyét* játszottuk. Ez év júliusában Kokai *Kis verbunkos* c. művét játszottuk a Kossuth Rádióban.

1962-ben következett az első keszthelyi tábor. Itt már komoly nevek is megjelentek. A jövő muzsikusai: Helesfai Andrea, Huszti Éva, Bóna János, Szenthelyi Miklós, Kapás Géza, Sándor Anna, Koó Tamás, Stark Zsuzsa.

(A táborok szervezése az én feladatomból volt. A szükséges pénz összegét én számítottam ki. Velem volt egy anyuka, aki a pénzügyeket intézte, és mindenben segített. A lányok szobájában én, a fiúk szobájában pedig a férjem (Dr. Mikecz Gyula) ügyelt. Szeptemberben az igazgatómmal számoltam el a kiadásokról.

A program: Reggel tejboltban reggeliztünk, d.e. próba a zeneiskolában, vagy a kultúrházban, délben ebéd, pihenő, és indulás a Balatonba, vagy a Gyulai Fürdőbe. Este vacsora egy étteremben, ahol előre megterített asztal várt. Séta a szálláshelyre, mosakodás, kevés hancúrozás, majd mindenki nyugovóra tért.)

1963-ban Szőnyi Erzsébet ifjúságnak írt műveiből összeállított szerzői estjére lettünk meghívva. Műsorunk: 1. Sz. E. *Trio Concertino*, szólisták: Diós Kornélia, Sándor Anna, Dettai Cecília. 2. Szőnyi Erzsébet: *Ouverture piccolo*, 3. *A didergő király*.

Mese muzsika gyermekeknek. A kórust a II. Lorántffy utcai Ének és zenei ált. isk. énekkara adta. Betanította Csík Miklós tanár.

A Hatodik Országos Fesztivált Nyíregyházán tartották. Itt 3 művet játszottunk.

1963-ban a Harsan a kürtszó gyermekrádió keretében Szőnyi Erzsébet, Sugár Rezső, Kokai és Schubert művek hangzottak el.

1964. január: Tíz éves a mi kis zenekarunk címmel rendeztük meg a jubileumi koncertünket. Ide meghívtuk mindazokat, akik a tíz év alatt velünk voltak, segítettek. Növendékek 52-en, tanárok: Bárdos Kornél, Szőnyi Erzsébet, Garai Imréné, Lenkei Tiborné, Mata néni. Itt már a XI. kerületi zeneiskola zenekara is velünk volt.¹⁵⁵ Időnként együtt is játszott a két zenekar. Ez volt az igazi ünnep! A gyerekek ünnepe, a zene szeretete. Emlékkül mindenki kapott egy könyvjelzőt, „10 éves a mi kis zenekarunk” felirattal. Csoportos kép is készült. Mindenki saját nevét írhatta be a közös albumba.¹⁵⁶

¹⁵⁵ Kutasi Margit a Kertész utcai zenekarral párhuzamosan zenekart szervezett a XI. kerületi zeneiskolában is, így voltak évek, amikor a két zenekar együtt létezett, többször léptek fel együtt.

¹⁵⁶ Ezt a képet és az aláírásokat Kutasi Margit több alkalommal is megmutatta. A nevek között találunk többeket a későbbi zenei élet ismert szereplői közül.

2. sz. melléklet: Interjú Kutasi Margittal

Uzsaly Bence: Említette, hogy mindenki, aki a zeneiskolába járt, járhatott a zenekarba is.

Kutasi Margit: Tulajdonképpen, ha elért egy szintet, akkor már illett is.

UB: Mi jelentette ezt a szintet?

KM: Tulajdonképpen a harmadik osztály, ha valaki nagyon ügyes volt, jöhetett előbb is, de ha a tanára azt javasolta, hogy még várjunk, akkor meg később csatlakozott.

UB: Volt olyan gyerek, akiről azt érezte, hogy nem való a zenekarba?

KM: Volt, de ha a jelenléte a zenekar közösségében építő jellegű volt, akkor inkább foglalkoztam vele külön, hogy megtanulja a szólamot, minthogy elküldjem. Az fontos értéke egy zenekari tagnak, hogy jó hangulatot tudjon csinálni, nem minden a hangszeres tudás.

UB: Volt arra példa, hogy el kellett küldeni valakit, aki egyébként rendesen járt próbára, és megtette, ami tőle telt?

KM: Nem. Tulajdonképpen minden technikai hátrányt le lehetett küzdeni egy kis plusz munkával, és azt én csináltam.

UB: Volt felső korhatár a zenekarban?

KM: Alapvetően nem. Sokan abbahagyták a gimnázium megkezdésekor a hangszertanulást, de a zenekarban ez nem volt jellemző, sőt, sokak egészen felnőtt korukig maradtak. A lemorzsolódást inkább az okozta, amikor a munka, a család, vagy egyéb elfoglaltság mellett már nem fért bele a próbára járás. Több generációt is felneveltem így az évek során.

UB: Nem jelentett problémát az életkorból adódó tudáskülönbség a zenekar tagjai között?

KM: Nem. Így utólag nem is tudom, hogyan oldottuk meg, de megoldottuk, nem volt ezzel gond. Valószínűleg sokat segített az, hogy a hegedű nekem is állandóan kéznél volt. Mindig meg tudtam mutatni azt, amit kértem, és a gyerekek még nagyon fogékosak az ilyen tanulásra, könnyen utánoznak.

UB: Mindig is csak vonósokból állt a zenekar?

KM: Igen. A fúvósok zeneiskolában még sokkal bizonytalanabban intonálnak, így a magas színvonalú munkához szerintem célszerű csak vonóskarral dolgozni. Azt hiszem, a konziban érik el azt a kort, amikor először célszerű összeereszteni fúvósokat és vonósokat. Meg én egyébként is hegedűs vagyok, és azt hiszem, nem is tudtam volna a fúvósokkal megfelelően dolgozni.

UB: Mi volt az első külföldi fellépés?

KM: Csehszlovákiában, Kassán volt, 1964-ben. Az ottani zeneiskola igazgatója még magyar iskolába járt. Szuhornak hívták. Erre az alkalomra írt egy gyermekoperát, ahogyan Szőnyi Erzsébet is. A Szőnyi művet ők játszották, a Szuhorny darabot pedig mi. Nagyon aranyos kis találkozó volt ez.

UB: Korábbi beszélgetésünkben említette,¹⁵⁷ hogy a zenekar több alkalommal is megfordult külföldön. Akkoriban még elég nehéz volt – főleg csoporttal – a határokon való átjutás. Hogyan jöhettek létre ezek az utak?

KM: A kassai fellépés a két zeneiskola igazgatóinak ismeretsége révén jött létre. Aztán az első nyugati fellépést annak köszönhetjük, hogy volt Pécsen egy kórusfesztivál, ahol a magyar kórusok igen szépen szerepeltek. Egy francia karnagy megkérdezte, hogy működik-e Magyarországon hasonló színvonalú ifjúsági zenekar. Mondták, hogy igen, és a minisztérium végül nekünk kínálta föl a lehetőséget, hogy kiutazzunk Cognac-ba, az Eurochestries Fesztiválra. Pénzt nem tudtak hozzá biztosítani, de az Úttörő Mozgalom segített. Így jutottunk ki a zenekarral, a keleti országokból elsőként. Ezen a fesztiválon 6 zenekart hívtak össze különböző országokból, azzal a céllal, hogy ha a különböző országok fiataljai megismerik egymást, az hosszútávon segíti a békés egymás mellettélést. Négy alkalommal vettünk részt ezen a fesztiválon, és sok helyre eljutottunk ez által.¹⁵⁸ Az első cognac-i fesztiválra írta nekünk Szőnyi Erzsébet a *Zenetörténeti séta 12 képben* című művét. Ezeken a fesztiválokon én voltam az egyetlen női karnagy.

¹⁵⁷ Kutasi Margit kérésére az interjú felvétele előtt két nagyobb lélegzetű beszélgetésre kerítettünk sort. Ezek során feltérképeztük a dokumentumokat, illetve életművének számos momentumát. Kérésére kikapcsolt diktafon mellett beszélgettünk, így van néhány momentum, ami a korábbi beszélgetésekben hangzott el, illetve a nála őrzött dokumentumokból derült ki.

¹⁵⁸ Számomra csak a később alaposan áttanulmányozott dokumentumok fényében vált világossá, hogy Kutasi Margit az általa vezetett zenekarokat egységes egésként kezeli, így mondandójában nem különíti el azokat. Ezt példázza az is, hogy bár viszonylag hamar tisztáztuk, hogy vizsgálódásom tárgya a Kertész utcában működő zenekar, rendszeresen a XI. kerületi zenekar, vagy a Kertész utcait követő Mókus utcai zenekar eseményeit, élményeit, dokumentumait részletezte. Az Eurochestries Fesztiválokat 1989 és 1994 között látogatták, tehát ez nem tartozik szorosan a kutatás témájához, de az ifjúsági zenekari munka szempontjából talán mégsem érdektelen. Egyébként az Óbudai Ifjúsági Zenekarral (Mókus utca) tényleg szép sikereket ért el Neerpeltben, Finnországban, és Bécsben is.

UB: Emlékezetes fellépésként említette a Budapesten rendezett ISME keretében való fellépést.

KM: Igen, ez nagyon nagydolog volt akkoriban. 1964-ben a Zenepedagógusok Nemzetközi Szövetsége Magyarországon tartotta konferenciáját, és a gálakoncertre minket is meghívtak. Ez nagy elismerésnek számított, mert Magyarország a zenepedagógiai életének keresztmetszetét mutatta be, és szép volt ebben benne lenni. Ott volt Andor Ilona kórusa, Sándor Frigyes szakiskolai zenekara, a zeneiskolából mi lettünk kijelölve, vagy Gulyás György debreceni kórusa.

UB: Említette korábban, hogy az iskola a megalapítás után nem vett különösebben részt a zenekar életében. A zenekar a kötelező órákon kívül eső elfoglaltság volt a gyerekek életében. Hogyan viszonyult egy ilyen zenekari munka az akkoriban szárnyait bontogató Kodály-módszer énekes kultúrájához?

KM: Az iskolában nem működött kórus, de az éneklés készsége és szeretete nem hiányzott senkiből. A gyerekek általában az általános iskolában jártak kórusba, így sem az éneklő játék, sem az éneklés nem okozott problémát. Az éneklés akkoriban természetes volt, énekelni mindenki szeretett! Amikor mentünk Kassára, hangszeres szolisták is jöttek velünk, ők ültek elöl a buszban. Sok mindennel volt bajuk, fájt a fejük, éhesek voltak, stb. A zenekar ült hátul, és nagy öröömre, ők ez alatt a Schubert *Katonaindulót* énekelték fennhangon, szolmizálva. Ebből az énekes kultúrából a zenekar nagy hasznot húzott, hiszen például, amikor Kodály *Bicinia Hungarica* című sorozatából játszottunk tételeket, azok számukra már mind ismerősek voltak, a hangzás élménye ott volt a fülkében. A másik találmányom – mert talán mondhatom, hogy én fedeztem fel – a zenekari skálázás. Erre rendszeresen sort kerítettünk. Először csak egy szólamban, g-től g-ig, különböző skálákkal, vonásnemekkel, karakterekkel, frazeálással. Aztán egy idő után elkezdtük kánonban is játszani, így tulajdonképpen tercben, hármashangzatban, vagy domináns-szeptimben haladtunk. Ez nagyon jó lehetőség volt az együtthangzás, egységes vonókezelés, tiszta intonáció gyakorlására. Frissen tartotta és fejlesztette a gyerekek fülét, figyelmét és fegyelmét is.

Itt voltak gyakorlatok a különböző metrumokra is, és ami fontos, hogy sokszor a kezemről kellett leolvasni egy-egy karaktert, hangsúlyt, és persze tempóváltozást. Ez is egy fontos része a zenekari munkának, nevezetesen, hogy megtanuljanak karmesteri mozdulatokat értelmezni, azokból tájékozódni. A két legnehezebb dolog talán az indítás és a

befejezés. Aki nem tudja előre elképzelni azt, ami szólni fog, az nem tudja szépen elindítani sem. Kezdetben kézzel vezényeltem, aztán később pálcával. Nem tudom, mikor, csak átalakult. Talán a művek hozták. Sugár Rezső *Dal és játék* című művének második tételében sok váltakozó ütem és egyéb vezényelni való volt, azt hiszem, ott használtam először pálcát. Arról nem is beszélve, hogy ki kellett emelni mindig az éppen fontos történetet. A *piano* játék pedig jóval nehezebb, mint a *forte*. Erre is nagy hangsúlyt fektettünk. Ebben különösképpen vonósok esetében a jobb kéznek van szerepe, ezzel sokat kellett foglalkozni.

UB: Érzett különbséget a gyerekek reagálásában a pálcával, vagy anélküli vezénnyel kapcsolatban?

KM: Igazából nem, nekem volt egy jó eszköz a pálca.

UB: Volt az iskolának elvárása arra nézve, hogy a zenekar milyen eseményeken lépjen fel?

KM: Kifejezetten nem volt, de ha hívtak valahová, mindig szívesen mentünk, mert szerepelni nagyon szerettünk.

UB: Mennyi az optimális mennyisége a szerepléseknek egy ilyen zenekarban?

KM: Ez nincs megállapítva, az éppen aktuális helyzet, létszám, darabok milyensége hozza. Egyébként pedig volt egy nívónk, és tudták, hogy nagyjából kik kérhetnek fel bennünket, nem kellett erőnkön felül, vagy szerencsétlen helyzetben fellépni.

UB: Honnan jött a kortárs művek előadásának igénye?

KM: Már az első pillanatban felmerült ez a gondolat. Mivel kezdetben kistudású együttes voltunk, néhány év hangszer tanulással, nem lehetett nagyszabású szimfóniákat játszani. Kezdetben átiratokat játszottunk, melyek között akadtak jók, de nekem mindig az volt az érzésem, hogy ezek soha nem fognak úgy szólni, mint az eredeti. Hiába jó szerző Bach, ha mi azt átírjuk, az már nem lesz egészen olyan. Itt tehát szembetaláltuk magunkat a problémával, hogy nincs irodalmunk. Ennek kapcsán Irsai Vera¹⁵⁹ nagyon komoly és hathatós segítséget nyújtott, ő tárgyalt a zeneszerzőkkel, hogy minden évben írjanak 2-3 ifjúsági zenekari művet a zeneiskolák számára. Én minden évben kaptam egyet.

UB: A művek íratásának felmerülő költségeit is ő viselte?

¹⁵⁹ A Fővárosi Zeneiskola Szervezet igazgatója 1950-1968

KM: Gondolom. Mi semmi ilyenről nem tudtunk, csak kaptuk az új műveket. Csodálatos érzés volt egy vadonatúj szerzeményt a kezemben tartani, megbeszélni a zeneszerzővel a részleteket, az esetlegesen szükséges változtatásokat, hogy az egy ¾-es gyakorlóhegedűn is jól szóljon, aztán pedig bemutatni a darabot. Az ilyen darabok közül aztán sokat ki is adott a Zeneműkiadó.

UB: A technikai megvalósíthatóság mellett a művek másik fontos tényezője az érzelmi mondanivaló. Mennyire voltak fogékonyak a zeneszerzők gyerekeknek való tartalom komponálására?

KM: Megértették, szívesen írtak gyerekek számára is szerethető műveket, de volt olyan is, aki aztán nem vállalt ilyen feladatot, mondván, hogy túlságosan meg van kötve a keze.

UB: Voltak olyan zeneszerzők, akik idővel a zenekar házi komponistái lettek?

KM: Többen is voltak ilyenek: Kocsár Miklós, Kokai Rezső a *Kis Verbunkos Zene* után ígért még több darabot is a nagy sikerre való tekintettel, de ezek megírását már sajnos nem érthette meg. Szőnyi Erzsébet is többször komponált nekünk.

UB: Mi volt a zenekar első vezérelve? Inkább minél szélesebb rétegeket bevonni a közös zenélésbe, vagy kiválogatni a legjobbakat, és azokkal a legmagasabb szintre jutni?

KM: A válogatást voltaképpen a zeneiskolai felvételi elvégezte. A zeneiskola növendékei a rendelkezésünkre álltak, és velük jól lehetett dolgozni. Örültünk, ha kaptunk egy új művet, és általában sikerre is tudtuk vinni.

UB: Milyen létszámmal működött a zenekar?

KM: Nagyjából 20-25 fővel. 4-5 csellista volt és 3 hegedűszólam. Mivel nagybőgőn a zeneiskolában nem tanultak, bőgőst mindig a szakközépiskolából kértünk, de így is általában volt 1-2. Vállaltuk ezt a kompromisszumot, mert a bőgőre, mint hangszerre szükség van. A hegedűszólamok létszáma változóan oszlott el a technikai képességek függvényében. Ettől függetlenül sok munkámba került megértetni velük, hogy minden szólamba kellenek tapasztaltabb és kevésbé gyakorlott emberek, nem lehet megengedni a különbséget a szólamok átlagos ügyessége között.

UB: Egy iskolában a növendékek az idők során jönnek-mennek. Mennyire kellett az új tanévekben újjászervezni a zenekart?

KM: Nem volt ez igazán probléma. Valahogy mindig volt annyi törzstagnak számító növendék az előző tanévből, hogy ezt meg lehessen oldani.

UB: Az egyik kép kapcsán említette, hogy az „osztályom”. Milyen módja van annak, hogy egy zenekart közösséggé formáljunk?

KM: Ezt nem igazán lehet csinálni, vagy jön, vagy nem. A zenei táborok, koncertek, közös célok biztosan hozzásegítettek ehhez, hogy a zenekar közösség volt. Ami az ösz-szeccsiszolt hangzást illeti, az a skálázás mellett annak is köszönhető, hogy a zenekarral csak én dolgoztam, és nemcsak mint karmester, hanem mint hegedűtanár. A hangszereket mindig én hangoltam be, ha más csinálta, azt sosem éreztem olyan jónak. Azonos fajta vonótechnikával dolgoztunk. Egyszer fölmerült, hogy a tanárok is üljenek be a zenekarba. Őszintén szólva, nem tetszett az ötlet, de megkérdeztem a gyerekeket. Ők is azt választották, hogy inkább fektessünk bele több munkát, de oldjuk meg mi magunk. Egy más elvek szerint dolgozó, más tanároknál tanult tanár másképpen játszik, mint mi, akik egyféleképpen szoktuk meg egymást, arról nem is beszélve, hogy egy mesterhegedű kiszól a kicsi gyakorlóhangszerek közül.

A zenekar csapat jellegét az is mutatja, hogy egyszer egy korrepetitor kollégám megkérdezte, hogy lehet, hogy azok a gyerekek, akiket ő zongorán kísér, sokkal ügyesebben játszanak a zenekarban, mint egyedül. Mondtam, hogy nem tudom, de talán az egymásra való figyelem és az odaadó munka lehetett a háttérben.

UB: Említette, hogy voltak zenekari kirándulások, majd később táborok. Honnan jött ezeknek az ötlete?

KM: Csak szerettünk volna valahová kötetlenül elmenni. Minden évben volt rádiófelvétel – 24 felvételem van a rádióban,¹⁶⁰ amivel azt hiszem, csak kevesen büszkélkedhetnek – és ezért kaptunk pénzt. Erre aztán kerestünk valami értelmes elköltési lehetőséget. Az első kirándulásunk Hűvösvölgyben volt, aztán pedig egy hajókirándulás a Dunakanyarban. A kirándulások hagyománya megmaradt, persze idővel inkább már turné jelleggel – Svédországba, Finnországba, Franciaországba, vagy Gibraltárba.¹⁶¹

A zenei táborok programját nagyvonalakban már leírtam. Csak annyit fűznék hozzá, hogy a későbbi táborokban esténként rendszeresen koncert is volt, előfordult olyan is, hogy a koncert fejében kaptunk ételt, vagy szállást. Emiatt aztán a nyári táborokban jellemzően az előző tanév darabjait csiszoltuk. Annál is inkább nem tanultunk új

¹⁶⁰ A felvételek, mint Kutasi Margit későbbi kérdésére elmondta, nem mind a Kertész utcai zenekarral készültek, ezért lehet, hogy több felvétel készült, mint ahány évig ez a zenekar (1953-1975) fennállt.

¹⁶¹ Kutasi Margit 1979-80-ban Finnországban tanított, az északi utak már ehhez kapcsolódnak, a franciaországi és gibraltári pedig már az említett Eurochestries Fesztiválokhoz.

művet, mert az új darabot általában október-november tájékán kaptam meg a zeneszerzőktől. Ha csak ilyenkor kaptunk meg egy darabot, és májusban elő kellett adni, az nagy feladat volt, és az érési idő sokszor nem volt elég az első előadásig.

Egyébként az első tábor úgy jött létre, hogy Kórody Andráshoz jártam egy hároméves továbbképzésre, amit zeneiskolai zenekarvezetőknek hoztak létre. Itt találkoztam a gyulai zeneiskola igazgatójával, és ő vetette fel, hogy a nyáron egy hétre a rendelkezésünkre bocsátja a zeneiskolát táborozáshoz.

Volt még egy talán sokaknak furcsa szabály a táborokban: aki rendetlenkedett, vagy rosszalkodott, annak fizetni kellett – persze filléreket. Ezt valamelyik növényvédék szedte, és írta, és a tábor végén elmentünk belőle fagyizni. Volt olyan, hogy valaki bár nem rosszalkodott semmit, mégis adott a közösbe néhány fillért, hogy elég legyen a fagyira.

UB: Érdekes színfolt lehetett a táborokban a férje...

KM: Igen, ő nem volt sem zenész, sem tanár, bíró volt, de nagyon szerette a gyerekeket. Gyuszi bácsit is mindenki szerette, engedékenyebb volt, mint én, így ha a gyerekek szerettek volna valamit elérni, először mindig vele beszéltek meg, aztán este ő meg meggyőzött engem, és kitaláltuk, hogyan lehetne mégiscsak megoldani, hogy teljesüljön a kérés.

UB: Milyen művek valók a gyerekeknek?

KM: Olyanok, amiket technikailag és érzelmileg is meg tudnak valósítani. Egy jó darabválasztás 50%-os siker. Például azt láttam, hogy az igazán szomorú darabok nem állnak a gyerekeknek jól, mert a gyerekek nem szomorúak. Megcsináltuk szépen Csajkovszkij *Bánatos dalát*, de nem volt őszintén szomorú. Másrészről fontos, hogy bárgyú se legyen! A gyerekeket nem szabad lenézni, mert azt megérik. Azt is megfigyeltem, hogy a temperamentumos darabok jobban mennek, mint a lassúak. A lassú, kimért darabokat nem tudják még megfelelően kitölteni. Így jártam a Sibelius *Andante festívóval*, ami nagyon szép, de csak két téma van benne. Eredetileg 9 percig tart, de mi 4-5 percnél hosszabban nem tudtuk játszani, mert nem jöttek ki a hangok.

UB: Mennyi külön feladatot jelentett a zenekar a hangszerstanulás mellett?

KM: Hetente két nagy próbánk volt, szerdán és szombaton 3-3 óra, de zenekari szólamtanulását sosem adtam ki otthoni feladatnak. Ezek gyakran nem annyira dallamos szólamok voltak, nem is gyakorolták volna szívesen. A szüneteknél pedig mindig azt igye-

keztem megtanítani, hogy hallja, ami a szünetben történik. Ha hallja, akkor biztosan belép, ha csak számol, akkor könnyen eltéved.

UB: Hogyan kezdtek új művet tanulni?

KM: Voltak szólampróbák, de amikor mindenki jelenlétében kezdtünk el egy új művet, akkor sem ment volna, ha csak tutti elkezdjük. Ilyenkor témákat igyekeztem mutatni, először azokat tanultuk és hallgattuk meg, aztán fokozatosan hozzáadtuk a kíséretet. A szólampróbák mennyiségét a szükség alakította – mint általában mindent. Az első hegedűnél a technikai megoldásokat kellett külön megnézni, a harmadiknál pedig általában az intonációt.

Az új művekből általában csak partitúrát kaptam, a szólamkottákat én írtam éjszakánként. Néha volt segítségem, máskor nem.

UB: Egy ilyen zenekar esetében fontos tényező a karmester. Melyek a legfontosabb tulajdonságok, amelyekkel egy ifjúsági zenekar karmesterének rendelkeznie kell?

KM: Szeresse a gyerekeket, értsen a nyelvükön, ismerje a hangszereket, tudja, hogy mit szeretne, tudjon menet közben változtatni a terven, ha szükséges, és tudatosítsa a gyerekekben, hogy mindegyikük egyformán fontos. Másrészt én sokat profitáltam abból, hogy a Zeneakadémián a magánének szakot is majdnem elvégeztem – drámai szoprán voltam – (csak a végén azt mondták, hogy egy diplomám már van, tessék dolgozni menni), és évekig voltam kisegítő a rádió kórusában. Ott nagy karmesterekkel dolgoztunk, és sokat láttam abból, hogyan áll össze egy próbafolyamat, és milyen a karmestert látni az együttes oldaláról.

UB: Kik segítették még a munkáját?

KM: Mindenki kapott egy dossziét, abba tettük bele a kottákat, az óra elején kiosztottuk, a végén visszaszedtük. Amivel gond volt rendszeresen, az a próba végi elpakolás volt. Voltak nagyon lelkesek, de olyanok is, akik a próba végén gyorsan elszeleltek.

Voltak szólamvezetők és koncertmester, akik a gyerekek közül kerültek ki. Mindig egy ügyesebbet választottam ki. Ez sok esetben nem jelentett külön feladatot, de időnként láttam rajtuk a felelősségérzetet, és ez fontos!

A csellóban néha kértem segítséget a fekvésváltásokkal kapcsolatban, aztán később kaptam egy kollégát, akinek egy órát fizettek azért, hogy az újjrendeket átnézze, segítsen betanítani a cselló szólamot. Egyébként a zenekar vezetése alapvetően az én feladatom volt, és általában nem is volt szükségem segítségre.

UB: Mennyire volt megterhelő a gyerekek számára a rádiófelvétel?

KM: Egy évben egy volt belőle, három órás, de általában a próba idejében. Ilyenkor 1-1 művet vettünk fel, és volt, hogy még előbb is végeztünk. Az mindig egy fantasztikus élmény volt, amikor visszahallgattuk a felvételt: „Ezek mi vagyunk?” – döbrent le mindenki. Egy szóval, ez inkább az élmény kategóriába tartozott, mint a nehézségbe.

Hasonlóan nagy élmények is voltak a fesztiválok, különösen, ha hallották a zsűri véleményét.

UB: Mennyiben volt ráhatása az új művek milyenségére?

KM: Engem nem kérdeztek meg soha, de általában kedvünkre volt.

UB: Mennyi művet tanultak meg egy évben?

KM: Viszonylag lassan ment a tanulás, lévén, hogy nem adtam otthoni feladatnak. Egy évben egy kortárs mű volt, a többi pedig rövidebb, vagy olyan, amit már régebben tanultunk, és felelevenítettük egy-egy alkalomra. Ilyen volt a Schubert *Katonainduló*, vagy Beethoven: *Rondo espressivo*. Én alapvetően a magyar művekért lelkesedtem, de volt néhány nagyon jó átirat is: Csajkovszkij: *Hat kis darab* például. A rövid, különböző karakterű művek elég meglepően nehezek voltak, mert nagyon sűrűn kellett váltani a karaktereket. És persze sokszor volt lehetőségünk kórossal együttműködni, ami szintén nagy élmény volt. Egyébkén csodálatos légkörű közeg volt az az iskola. Én egyáltalán nem akartam tanár lenni, de abban a közegben, ahol mindenki tele volt ötletekkel, és volt lehetőség ennek a csodálatos zenekarnak a megszervezésére, minden egész más volt. Sok nívós zenei dologról mondtam le a zenekarért.

UB: Ebben az ötletgazdag közegben, a sokféle közreműködővel (kórus, szólólista, stb.) való fellépések segítették, vagy hátráltatták az elmélyült munkát?

KM: Nem volt ezekből annyi, hogy túl sok lett volna, így nagy élményt jelentettek: Egyszer még én is játszottam egy Telemann hegedűverseny szólóját. Azt különösen élvezték, hiszen az egész felelősség az ő vállukon volt, karmester nem lévén. Én pedig azt hiszem, valami plusz tekintélyre tettem szert előttük ezzel a fellépéssel.

UB: Hogyan ért véget a Kertész utcai zenekar élete?

KM: Pontosan már nem tudom, az iskola egyre kevésbé működött gyakorlóiskolaként, mígnem aztán 1975-ben Till Ottó, a III. kerületi zeneiskola igazgatója felkeresett, hogy nem mennék-e át az ő iskolájába, mert szeretne egy, az István Gimnáziumhoz hasonló

iskolát létesíteni, és ehhez a legjobb tanárokat gyűjti össze. Így kerültem a III. kerületbe, a Mókus utcába. Ott mindent újra kellett kezdeni.

UB: Szóba került, hogy párhuzamosan a XI. kerületben is vezetett zenekart. Ettől meddig volt ez?

KM: Pontosan nem tudom, valahogyan a Kertész utca mellett. Eredetileg csak zenekart vezetni kerültem oda, aztán hegedűt is tanítottam.¹⁶²

UB: A váci és az úttörő zenekar későbbi?

KM: Igen.¹⁶³

¹⁶² A zenekar 60. születésnapja tiszteletére meghívta Ferencsik Jánost dirigálni, tehát 1977-ben biztos, hogy működött.

¹⁶³ Kutasi Margitnak 1978-ban kiváló tanár kitüntetést adományoztak. A Kertész utcai zenekarhoz hasonlóan jól működő zenekart működtetett a III. kerületi Mókus utcában a kilencvenes évek elejéig, majd pedig Szentendrén, egészen a kétezres évek elejéig.

3. sz. melléklet: Interjú Magyar Margittal

Uzsaly Bence: A mai Ifjúsági Zenekar '86 óta létezik az Ön vezetésével. Mi volt anno a megszervezés fő mozgatórugója?

Magyar Margit: Ahogyan az évkönyv is tanúskodik róla, az iskolában kezdettől fogva fontos volt az együtt zenélés. Fodor Ernő már az 1903-as alapításkor is leszögezte, hogy a közös muzsikálás mennyire fontos. Már az első nyilvános zeneiskolai koncert műsorában is találunk oratóriumot, tehát világos, hogy ha projekt jelleggel is, de működött zenekar és kórus az iskolában. Amikor '82-ben az iskolába kerültem, már jó ideje csak úgy működött a zenekar, hogy bizonyos feladatokra összegyűltek a gyerekek. A '98-as tantervi program előtt, 1980-ban készült egy új tantervi program, és abban már volt zenekari program. '86-ban az iskola kísérletet tett arra, hogy visszavegye Fodor Ernő nevét, de mivel még a politikai változások előtt voltunk, a minisztérium nem adott erre engedélyt, lévén, hogy a Fodor zeneiskola magániskola volt. Ebben az időben más kerületi zeneiskolákban is felmerült az igény az önálló névre, névadóra. Ekkor vették fel szomszédos kerületek zeneiskolái Molnár Antal, illetve Szabolcsi Bence nevét, és innen merítettük mi is az ötletet, hogy egy zenei tudósunk állítsunk emléket a nevünk által. Tóth Aladár az Opera révén kötődött a kerülethez, illetve több cikket is publikált még a Fodor zeneiskoláról, így esett rá a választás. A névadó ünnepség egy nagyon reprezentatív koncert keretében zajlott. Fischer Annie személyesen volt jelen, sőt, a rektor úr szobájában a társaság kérésére zongorázott is, pedig akkor már igazán ritkán játszott nyilvánosan. Erre az alkalomra alakult meg a zenekar az én vezetésemmel, 16 vonós gyerekekkel. A koncerten azt hiszem, Bartók átiratokat játszottunk. Ebben a zenekarban viszont innentől kezdve folyamatos munka folyt, Annie néni még sokáig figyelemmel is kísérte. Hamarosan már Vivaldi *Kettősversenyt* játszottunk Lukács Mikivel és Berényi Petrával. Dénes tanár úr tehát korábban is szervezett alkalmi zenekart, az én vállalásom viszont az volt, hogy ez nem alkalmi, hanem kvázi folyamatosan, órarendszerűen működő zenekar lesz, mely a '80-as tantervi programhoz igazodik.

UB: Heti hány próba volt akkor?

MM: Ugyanannyi, mint ma, heti egy, de persze idővel egyre tudatosabban felépített lett a munka, ami a szólampróbákat illeti. A tanár kollégák úgy vannak jelen a munkában,

hogy minden szólamnak van egy szólamvezető szaktanára, aki az adott szólam munkáját részletekbe menően vezeti. Ez annál is inkább fontos, mert én nem hangszeres tanár vagyok. Végh Sándortól kezdve Kovács Dénes kurzusain át sok más nagy nevű művésztől próbáltam tanulni felnőtt fejjel, de az én hegedűjátékom alapvetően nem közönség elé való.

UB: Hogyan oldják meg a brácsakérdést?

MM: Zeneiskolai zenekarban tulajdonképpen alaptétel, hogy harmadik hegedű van. Az egy fejlődési fok, amikor lesznek olyan öregdiákok, akik brácsát fognak a kezükbe. Ha van, akkor van, ha nincs, akkor hegedűvel helyettesítjük, adott esetben mindkét hangszer előfordul abban a szólamban. Így alapvető, hogy ott szükség van a szólam átírására.

UB: Hogyan kerültek a fúvósok a képbe?

MM: Kezdetől fogva szerettek volna csatlakozni, különösen a zenei táborokba. Ilyenkor nem egy szólam megy táborozni, hanem egy nagyobb közösség, eltérő technikai tudással és ízlésvilággal. A zenei táborokban mindig van egy záró koncert, amikor jó valami nagyobb lélegzetű dolgot előadni. '86-87-től folyamatosak a zenei táborok, eleinte a dunabogdányi kerületi táborban szerveztük ezeket, aztán mindig újabb helyszínen. Itt adott volt a lehetőség a közös munkához. A kórus is egy ilyen táborban alakult meg, aztán nőtte ki magát az első hivatalosabb zeneiskolai kórus, hiszen csak a '98-as tanterv fogalmazta meg, hogy a kórus egy létező műfaj a zeneiskolában. NB a Fodor zeneiskolában, mint mondtam, működött kórus, így különösen szép, hogy azóta sikerült ezt a színfoltot visszahozni az iskola életébe. Szóval az első közös koncert egy ilyen táborzárás alkalmával volt, Schubert *Rosamundájából* a *Hirtenchort* adtuk elő, ami azóta is egy nagy kedvencem. Természetesen van zeneszerző segítségünk, aki a kiválasztott művet hozzáalakítja a zenekar lehetőségeihez.

UB: Mikortól van Tücsökzenekar az iskolában?

MM: 1989-ben került az iskolához – mára az ország első hegedűtanára – Ácsné Szily Éva, és az ő fantasztikus lelkesedése, vonós tehetséggondozása, közösségi zenélés iránti elkötelezettsége hozta létre. Ő hiszi azt, hogy a vonós hangszeres tudást is sokkal gyorsabban sajátítják el a gyerekek, ha közösségben vannak, és van mód a megmérettetésre. Hihetetlen energiával rendezte össze a tücsköket, és ezzel létrejött egy vetésforgó, ami mostanáig elég jól működött, most egy kicsit megállt, de próbáljuk újra talpra állítani az

egészet. Ez általában a zeneiskolákban így van, nem mindegy, hogy éppen hány pici gyerek mozog az épületben, akik aztán elkezdenek nőni, jönnek az ifjúsági zenekarba, 5-10 évig együtt dolgoznak, aztán van egy nagy kiürülés, és kicsit előről kell elkezdeni az együttes összeszervezését. 32 éve vagyok a pályán, most harmadszorra indulunk neki ennek az építkezésnek.

UB: Van valami szabály az egyik zenekarból a másikba való átkerülésre?

MM: Nincs, ez tudás függvénye. A zenekari tagság főtárgy tanári ajánláshoz kötött, így igazából az alapján dől el, hogy ki melyik együttesbe kerül. Ez annál is inkább fontos, mert a közösségi zenélésben sokféle deformitást is lehet szerezni a hangszerkezelésben: nem figyel oda, nem úgy tartja, ahogyan kell, úszik a többiekkel. Emiatt nagyon fontos, hogy mindenki a képességeinek megfelelő együttesbe kerüljön. A másik, ami még ennél is fontosabb, hogy a zenekari munkában nem lehet olyan terhelést adni, ami felette van a gyerekek éppen aktuális hangszeres tudásának. A zenei élmény és a hangszeres nehézség összehangolására figyelni kell. Másik résziről a közösségi zenélés abban is fontos, hogy – ahogyan Goethe mondta – olyanná válhass, amilyenné válhatnál. Ezt az egészen kivételes zenei élményt, amit az egyes zenekari tagok tudásának összeadódása adhat, az „A” tagozatos gyerekek számára leginkább a zenekar tudja megadni.

UB: Felfelé hogyan van kijárás?

MM: Nincs kijárás! Mindenki addig van itt, ameddig akar, általában az élet szüli a kijárást. Az egyetlen kivétel a tanulmányi verseny, melyből szerencsére szép számmal akad, és rendszeresen részt is veszünk rajta. Ilyen esetben az öregdiákok csak bizonyos kor alatt és létszámban lehetnek a zenekarban. De ezen kívül még számtalan fellépési lehetőség van.

UB: Van arra példa, hogy a szólamvezető tanárok is beülnek a zenekarba?

MM: Természetesen, sőt, az utóbbi időben olyan projektek is voltak, hogy a sok fiatal tanárkollégák közül csatlakoztak a zenekarhoz. Az ifjúsági zenekarban egyébként is több felső tagozatos és középiskolás játszik. Azt hiszem, az amatőr közös zenélésnek ez az egyik leggyümölcsözőbb nevelési közege.

UB: Mennyiben kapcsolódik a hangszeres órákhoz a zenekari szólamanyag?

MM: Ritkán, de alapjáraton nem. Ebben a szólamvezető tanárok vannak a gyerekek segítségére, akik időnként összejönnek egyeztetni vonásnemeket, ujjrendeket, stb.

UB: Hogyan viszonyul a zenekari játék az énekléshez?

MM: Kell énekelniük. Az éneklés a próbák része. Az együtt zenélés egyik fontos feltétele, hogy tudja egyszerre megfogalmazni, amit játszani kell. A jó ritmusjátékhoz, tempótartáshoz belső hallásra van szükség, és ehhez az éneklés nagyon sokat segít. Muszáj tudni a saját hangján megfogalmazni, hogy mit akar előadni. Rengetegszer tanítunk énekelve: „Pampogják” a játszani valót, és a partitúra megszólal hangszer nélkül. Ez egy rendszeres, bevett gyakorlat.

UB: Hogyan tudja egymást segíteni a szolfézss és a zenekar munkája?

MM: A zenekar a szolfézszt kevésbé, de fordítva igen: Az ismeretanyag számonkérése fontos, hogy hallja-e, amit a szolfézsórán megtanultunk. Ugyanígy az összetett hallás: az egészet egyben hallani, és magát a belső szólamot; figyelje a többi szólamok mozgását, hangszínét, a saját intonációját. Nagyon sokféle figyelmet kell összerendezni ahhoz, hogy egy zenekar jól szóljon. Minél kisebb korban kezdődik ez, annál sikeresebb lesz.

UB: Lehet megfigyelni összefüggést a zenekari tagság és a szolfézsbeli ügyesség között?

MM: Ezen még nem gondolkodtam, de azt hiszem, így egyértelműen nem merném kijelenteni. Nincs jelentős különbség. A zenekar inkább a zenei és közösségi élmény szempontjából jelent előnyt.

UB: Van a zenekarnak maximális létszáma?

MM: Nincs, nyilván a próbaterem mérete, meg a hangszerelés behatárol, de alapvetően nincs létszámhatár.

UB: Előfordult már olyan, hogy a jelentkezők száma miatt aránytalanság lépett fel a szólamok között?

MM: A zenekar nem egészen jelentkezés alapján működik, nem szakkör, hanem majdhogynem a tanterv kötelező része az együtt zenélés, de ez nem feltétlenül az ifjúsági zenekart jelenti, hiszen az iskolában működik még kórus, fuvolazenekar, gitárzenekar, rézfúvós együttes, klarinétzenekar, sőt operastúdió az énekeseknek. Hogy ki hová kerül, az a főtárgy-tanár, a szülő és a gyerek közös egyeztetésének következménye. A fúvósok alapvetően szólisztikus hangszerként vannak jelen a zenekarban, így ott nagyobb a felelősség, de emiatt van a többi fúvós számára egyéb fúvós együttes lehetőségként. A vonós szólamokban néha fellép létszámhiány, de ezt egy kis hangszerelésbeli változtatással orvosolni lehet.

UB: Mennyire játszik fontos szerepet a közösségépítés a zenekarban?

MM: Alapvetően fontos. Ez a pedagógia része kell, hogy legyen, e nélkül nem lehet igazi zenekari munkát végezni. Másrészt maga a feladat is építi a közösséget. A közös zenei élmény, a közös cél, és az ahhoz vezető hosszú út önmagában összekovácsolja a társaságot. A zenei táborokról, koncertekről, versenyekről nem is beszélve. Tanári oldalról az a tapasztalatom, hogy a kisebbeknek arra van nagyobb igényük, hogy emberileg odafigyeljek rájuk, nyitott legyek a beszélgetésre, mint ember is jelen legyek. A nagyobbakat az önszerveződés lehetősége motiválja, ilyen például az általuk üzemeltetett *Facebook* csoport.

UB: Melyek egy ilyen zenekar esetében a legfontosabb követelmények a karmesterrel szemben?

MM: Az első az, hogy legyen jó pedagógus. Bár nem vagyok szakavatott ezen a téren, de azt hiszem, ez egy hivatásos zenekar karmestere esetében is fontos szempont. A másik a gyerekek esetében a szemkontaktus. Elvileg tanítjuk, hogy melyik karmesteri mozdulat mit jelent, benne van a pedagógiai programban is, de ettől még emberileg ott kell lenni. Nem működik az, hogy végig a partitúrát nézem, és csak onnan integetek. Az első 2-3 koncert után eldöntöttem, hogy nem fogok több koncerten partitúrát lapozgatni. Gátolja a zenekarral való kontaktust. Egy ilyen zenekar esetében a karmester fejében egyformán élni kell az összes szólamnak, az én részem kell, hogy legyen, ha igazán együtt akarok lélegezni az együttessel. Nagyon jól kell ismerni minden előadott művet, és folyamatos kapcsolatban kell lenni a zenészekkel.

UB: Kik segítik a munkáját a szólamvezető tanárokon kívül?

MM: A szervezettség terén még lehetne fejleszteni. Ettől függetlenül így is nagy segítségemre vannak a szülők egy-egy utazás szervezésénél, az egyenruhák rendben tartásában, meghívók készítésében és terjesztésében. A kottatári feladatokat egy pedagógus látja el az iskola könyvtárával és a szólamvezető tanárokkal együttműködésben. Az adminisztrációban és szervezésben pedig természetesen az iskolai irodai dolgozók is a segítségünkre vannak.

UB: Mi alapján választanak darabot?

MM: A legfontosabb szempont talán az, hogy technikai és zenei szempontból is jó befektetés legyen. Ha egy darab technikailag túl nehéz, vagy zenei mondanivalójában túl komoly – vagy éppen túl felszínes, nem hálálja meg a belé fektetett energiát. Nem hoz-

za meg azt a zenei élményt, ami széppé tenné a próbafolyamat nehézségeit. Fontos, hogy ne legyen túl nagy falat. Ez vonatkozik a karmesterre is! Bár ma már van rá lehetőség, hogy az iskolai zenekarok – általában vezénylés szempontjából képesítés nélküli – karmesterei képezhessék magukat a dirigálásban, ezt sok esetben nem teszik meg. Ha a darab dirigálási szempontból meghaladja a karmester képességeit, az ugyanolyan baj, mintha a zenekarnak túl nehéz.

A darabok milyenségét illetően többféle szempontot nézhetünk. A kamarszok általában szeretnek romantikus műveket játszani, ugyanakkor a vonóstanároknak kétségkívül igazuk van abban, hogy egy barokk mű a belső szólamok esetében jóval fejlesztőbb, mint egy romantikus tánc esztámjai, vagy funkciójelző basszushangjai.

Mint említettem, a zenekar kicsit generációk szerint működik, így nem nélkülözhető a folyamatos mélyítő munka sem. Eleinte, főleg kisebbekkel célszerű gyerekeknek írott kompozíciókból kiindulni, és onnan haladni a komolyabb szimfóniák felé.

UB: Hogyan látja az átíratok hasznosságának kérdését?

MM: Ha csak olyan darabokat játszanánk, amit ilyen felépítésű ifjúsági zenekarra írtak, elég hamar végigérnénk a repertoáron, arról nem is beszélve, hogy ezek a darabok jellemzően a 20. században keletkeztek, a körülöttünk élő zene időskálája pedig ennél sokkal szélesebb. Nem vagyok átíratellenes. Az átíratokra egy ilyen zenekarnál mindig is szükség van, és vannak nagyon jó átíratok.

UB: Egy hegedűsnek általában jóval több játszani valója van, mint egy trombitásnak. Hogyan lehet áthidalni ezt a különbséget?

MM: Világosan, előre megtervezzük a próbafolyamatot, és beosztjuk, kinek mikor kell próbára jönni. Ez alól egy kivétel van, amikor a lapról olvasást gyakoroljuk. Egyszerűbb művek esetében ilyenkor ott van az egész zenekar, és először énekelve szólaltatjuk meg a művet. Megkeressük a hangokat, elképzeljük, hogy a hangszeren hogyan is oldanánk meg, végül megszólaltatjuk hangszeren is. Ezt illetően Kovács Sándor zongorapedagógája a példa, ahol szinte kívülről ajánlott tudni a darabot, mire hangszer kerül a kezünkbe.

UB: Mennyire része minden zeneiskolás tanulmányainak a közös zenélés?

MM: A kamarazene és a zenekar a kötelezően választható tantárgyak közé tartozik, tehát tulajdonképpen mindenkit érint.

UB: A zenekar az iskolai tantestület közös munkájának gyümölcse?

MM: Természetesen, ez sosem lehet egy tanárnak a munkája, illetve azt hiszem, hogy ha mégis, az jellemzően el is szokott veszni, nem marad meg sokáig. A zenekar az csapatmunka, ha nincs csapatmunka, akkor nincs zenekar. Ha végiggondolom a nagy zenekari iskolákat, például a XIV. kerületben a Szent István Király Zeneiskolában, ha azt mondom, hogy Záborszky igazgató úr keze alatt 20 zenetanár kolléga dolgozik a zenekar kapcsán, akkor lehet, hogy keveset mondtam. Ugyanígy lehet a Weiner Szakiskolában, vagy a XI. kerületben Sztán István fúvószenekarában Sztán tanár úr mellett másodkarnagy és három kolléga dolgozik. Egészen biztosan állíthatom, hogy ez egy csapatmunka.

UB: Gondolkodtak valaha belépős koncertek, vagy bérletsorozatok szervezésén?

MM: Nem. A zenekar koncertjei is a pedagógia részét képezik, oda minden érdeklődőt várunk. Arról nem is beszélve, hogy a belépős koncert esetében szemben találjuk magunkat a jogdíjakkal is, így különösképpen indokolt, hogy megmaradjunk az iskolai koncertek keretében.

UB: Van esetleg nyilvántartás a zenekarról megjelent cikkekről.

MM: Sajnos nincsen, de a zenekarral kapcsolatban alig jelent meg újságcikk. A zeneiskolai koncertekről való írás egyébként is kiveszőfélben lévő műfaj. A könyvtárban talán talál régi kéziratos emlékkönyveket, ott talán van említés zenekari munkáról.

4. sz. melléklet: Interjú Haáz Sándorral

Uzsaly Bence: Hogyan jött létre a Fili?¹⁶⁴

Haáz Sándor: Ez egy teljesen hagyományos falusi iskola volt. Amikor engem '78-ban oda kihelyeztek, már volt a hangszeres muzsikálásnak elődje. Elöttem két kántortanító tanított ott hegedűt, tehát néhány hegedűs gyermek már volt. Alapvetően azzal a céllal tanították őket, hogy névnapokkor, ünnepekkor tudjon a gyermek hangszert előszedni, és valami köszöntő, mulattató nótát eljátszani. Ügyesen hegedültek a gyermekek, de nem klasszikus hegedűtartással. Volt vibrátójuk, fekvéseket váltottak, de csak olyan cigányprímási szinten. A kántortanítók koruk miatt alig várták, hogy valaki átvegye tőlük, én pedig nagy kedvet kaptam ahhoz, hogy ezekből a gyermekekből zenekart szervezzek. A második évben már azon kaptam magam, hogy 15 hegedűtanítványom van.

Az elődeim hagyományait folytatva kezdtem el tanítani, amit kiegészítettem a saját művészeti iskolás gyakorlataimmal, és nagyjából ez az anyag alapján tanítok több mint 30 éve hegedűt, most már tőlem is elkezdtek mások átvenni.

1982-re kialakult az iskolában egy elég igényes vonószenekeari alap 22 gyermekkel. Ebben csak első, másod- és harmadik hegedű volt, a bőgő és a cselló akkoriban még elérhetetlen áron volt. Az első nagybőgőt '83-ban vettem, ötévi tanítás után, az első csellót '90-ben kaptam, így került valamicske basszus is a zenekarba. Ez előtt háromszólamú vonós feldolgozásokat játszottunk.

Ezzel párhuzamosan az igazgató másik nagy álma volt, hogy legyen a faluban rezesbanda. Éppen amikor odakerültem, '78-ban megigényelt a pártbizottságtól egy szett hangszert, és azt Bukarestből le is szállították. Tele lett rezesekkel a falu. Ennek vezetésére a település egyik katonatrombitását, György Ferencet kérték föl. Ő kiválogatta a „gazduramokat”, sihedereket, szájukhoz rakta a hangszert, és elkezdte őket tanítani. Az akkori sihederek ma már ötven évesek, ők a ma működő rezesbandának a magja. Mint zenetanárt, az igazgató arra kötelezett, hogy indítsak egy utánpótlás együttest, így jött létre a „Kicsi fúvós” együttes, ami máig ezen a néven működik, évjárattól füg-

¹⁶⁴ A Gyermekfilharmónia közhasználatú neve Szentegyházán Fili. Magunk között szintén ezt az elnevezést használtuk.

gően 10-16 fővel. Ebben a kis rezesbandában az elején két első szólam volt, ami két-két trombitából állt, volt három esz-altkürt, - és általában ma is ennyivel dolgozom – továbbá eufónium, bariton, és általában F basszushangszer. Ehhez csatlakoztak az ütösök, és '81-ben a pionír tanácstól¹⁶⁵ sikerült két klarinétot szerezni, meg az ószeren magam is vettem egyet. Így aztán '82 tavaszára a kis fúvós együttes három trombitással, három klarinétossal, három esz-kürttel, két mély kürttel és az ütösökkel működött. Az ő számukra jobbra gyerekdalokat dolgoztam fel, mint például a *Virágéknál ég a világ*, és a *Megy a gőzös*, szóval ilyen esztámos, ritmikus darabokat, de voltak táncok is, két kerिंगő is, meg ilyesmi darabok. Ez volt tehát a kis fúvós együttes, amiben persze a prím trombitás az igazgató fiacskája volt, meg egyik-másik nagygazdának a fia, szóval nagyon ígéretes utánpótlás volt, akik aztán '85-ben be is léptek a nagyzenekarba.

Tehát '82-ben két iskolai zenekar volt a kezemben, továbbá a furulyások, meg a két kórus, és jött az évváró, amikor mindenkinek fel kellett volna lépni. Ha mindenki 10 percet zenélt volna, csak a zenei rész másfél óra lett volna az évvárón, és volt ott még színdarab is, meg miegymás, így az igazgató megkért, hogy vonjam össze az egészet, menjünk föl a színpadra, és énekeljünk egyet, öt percet ad, mert több idő nincs. Erre az öt percre készültünk fel oly módon, hogy Beethoven *Örömdáját* énekeltük két versszakkal, meg egy utójátékkal, illetve a Bach *Paraszkantáta* részletet adtuk elő. Elég dilettáns és falusias módon, de '82 tavaszán megszólalt első alkalommal együtt az egész falu zenei élete. Nagyon nagy hatása volt rám, az előadókra, a tantestületre és a közönségre egyaránt. Ezt tartjuk hivatalosan a Gyerekfili megalakulásának.

Ebből az együttesből aztán kiszerveztük a furulyásokat, kitaláltuk az ülésrendet, és '83 tavaszán megnyertük a „Megéneklünk Románia”¹⁶⁶ verseny országos szakaszát. Ez abban az időben nagyon nagy szó volt. 140 fős együttesel álltunk színpadra, és mi magyarok énekeltük meg Romániát. A zsűrinek nem volt más választása, mert nagyon jól szólt akkor az együttes. Ennek kapcsán kaptam fél katedrát a pionírháznál, hogy ezzel az üggyel hivatalosan is, fizetetten foglalkozzam.¹⁶⁷ Innentől a Fili intézményes ilyen jellegű keretek között működött, egészen '90-ig.

¹⁶⁵ A pionír nagyjából a magyarországi úttörő megfelelője volt Romániában.

¹⁶⁶ Cantaria Romaniei

¹⁶⁷ A település központjában ma egy kultúrház áll, amit 1939-ben kezdtek építeni az első román érában, majd a világháború alatt, a rövid magyar fennhatóság alatt fejeztek be. Ez az épület lett később a pionír ház, ami az iskola mellett a falu másik kulturális intézménye volt. Itt kapott egy félállásnyi státuszt

UB: Az iskolai kórus is nagyjából '78-ban jött létre?

HS: Úgy tudom, hogy régtől fogva volt háromszólamú gyermekkar, Kontur Mária és Muszka Lenke vezetésével. Kontur Mária ma már Németországban él, Muszka Lenke meghalt. Amikor én odakerültem, akkor éppen stagnált, mivel előtte három évig nem volt ott zenetanár, aki kórust szervezett volna, Herczeg Mihály kollégám járt fel előttem hetente kétszer Szentkeresztbányáról Nagyfaluba,¹⁶⁸ és próbálta fenntartani a kóruséletet. Jó gyermekanyag volt a kórusmunkához.

UB: Hogyan jöttek létre az első turnék?

HS: Érdekes módon, már a kommunizmusban elindultak. Amikor '83-ban megnyertük a versenyt, kaptunk ajándékba egy táborozási lehetőséget. Természetesen, mivel magyarok voltunk, ez nem a tengerre, vagy más messzi, drága helyre történt. Óvatos volt a pionírtanács, Homoródba adta ezt a lehetőséget, de megengedték, hogy Marosvásárhelyen és Kolozsváron bemutassuk a fesztivál anyagát, amivel nyertünk. Az első ilyen turnénk tehát '83 májusában volt, és a pionírtanács biztosította a szállást, meg a három autóbust. Mivel magyarok voltunk, és '83-at írtunk ekkor, ennek a kiszállásnak elég nagy híre ment, elsősorban a gyermekek és a szülők között, és ez a turné hallatlan erős utánpótlást biztosított. Ez biztosította, hogy a két évente megrendezett „Megéneklünk Románia” fesztivált '85-ben és '87-ben is megnyertük. '89-et is nagyon vártuk, de akkor a politikai bizonytalanságban már nem rendezték meg. '85-ben újra kaptunk lehetőséget táborozni, akkor Kolozsváron voltunk 10 napig egy alkotó művész táborban, sok gyakorlással egybekötve. A '87-es nyerést egy nagy Nyugat-erdélyi és partiumi turné követte, ez vonattal volt, hét napon keresztül: Szatmár[németi] és Nagyvárad volt a két nagy fellépés, mindkét helyen a filharmónia épületében, ami bár akkor Szatmáron nagyon omladozott, mégis nagy és szép élmény volt. A közönség ottani pionírtáborozókból álló muszáj közönség volt, én is nehezen viseltem, hogy mozgalmi dalokat, meg Ceaucescut dicsőítő nótákat is kellett énekelni. Az a fellépés a mai sikeres koncerteknek még csak sovány árnyéka volt, viszont megadatott, hogy Szatmárt végigsétáljuk, a kö-

HaázSándor 1982-ben. Az épület alsó szintjén ma könyvtár működik, az emelet és a közben beépített tetőtér a Fili székhelye.

¹⁶⁸ Érdekes történet a Szentegyháza elnevezés: Trianon előtt itt két település volt található Oláhfalú, a falu (ahol a Fili működik), és Szentkeresztbánya, a kis bányászváros. Trianon után a két települést Vlahita néven összevonták, de a két településrész lakossága kulturálisan azóta is különbözik. Amikor ki lehetett már írni a magyar településnevet, egyik résztelepülés sem ment bele, hogy a másik rész neve legyen a hivatalos magyar név, így kompromisszumos, új név született. (A történetet Haáz Sándortól hallottam 2011 nyarán, amikor ott tanítván feltűnt, hogy mindenki Bányát és Nagyfalut mond Szentegyháza helyett.)

zösséget összekovácsoljuk. '89 nyarán még csak a káoszt lehetett érezni, meg a pénztelenséget, azt nem, hogy lesz forradalom, de megmozgattunk minden anyagi és emberi lehetőséget, és ezen a nyáron egy Arad – Brassó - Sepsiszentgyörgy turnét szerveztünk, szintén vonattal. '90-ben egy teljesen ütőképes, jó együttessel ébredt reánk a lehetőség, hogy kijöhettünk Magyarországra. '90. április 5-én az első budapesti kiszállásunkra 189 gyerekek jöttek, hiszen a régieknek is nagy vágyuk volt, hogy Budapesten bemutakozhassanak. Az ELTE-n, a Szent Imre Templomban, és Szentendrén léptünk fel, pont húsvét tájékán. 10 napig voltunk Budapesten, családoknál elszállásolva. Az együttes nagyon fegyelmezett volt, és rendkívül jól szólt. Fontos támogatókat szereztünk ekkor, akik közül sokan még ma is rendszeresen támogatnak minket, és ezzel sikerült beindítani a szentegyházi faluturizmust.¹⁶⁹

Erre nagy szükség is volt a változások miatt. A kommunizmusban a Fili egy kiugrási lehetőség volt az iskola becsvágyó tantestülete és vezetése számára. Rengeteget jelentett, hogy a pártbizottság írásban megdicsérte az iskolát, hogy a Filit kiállította. Ez a vonalas, felülről irányuló motiváció '90-ben hirtelen megszűnt. Önállósodni kellett. Hirtelen senki gyermekei lettünk. Muszáj volt kitalálnunk egy önfinanszírozó megoldást, hiszen az világos volt, hogy a gyermekek számára a befektetett sok munka nehézségeit csak a turnék és közös élmények tudják kompenzálni. Azért jár a gyerek próbára, hogy mehessen világot látni ingyen, nem azért, mert zeneileg annyira akarná magát képezni. Persze vannak ilyenek is, de azért nem ez a fő mozgatórugó. Létre kellett hoznunk egy gazdasági vállalkozást, amiben az iskola és a falu vezetősége nem tudott partner lenni, mert nem volt miből. Ez a '90-es koncertkörút olyan Dél-tiroli támogatókat hozott képbe, akik segítségével meg tudtuk alkotni a Múzeum Szállót, létre tudtuk hozni a falusi turizmusi vállalkozásunkat, sőt kaptunk egy autóbust, amivel el tudott indulni az első nemzetközi Budapest – Szentegyháza járat. Természetesen létrehoztuk a Gyermekfilharmónia Alapítványt, melynek keretében '91-től jogi státusszal tudunk munkálkodni. Ebbe persze megint nem tudott beleszólni az iskola, meg a város, mert ezt a tőkét alapvetően nem ők hozták létre. Ennek ellenére ma is azt mondom, hogy a szentegyházafalvi önkormányzat a legnagyobb támogatónk, mert a település egyik leg-

¹⁶⁹ Szentegyháza Székelyudvarhely és Csíkszereda között félúton fekszik, a Hargita gerincének közelében. A szentegyháziak büszkén emlegetik, hogy az ő otthonuk a világ legmagasabban fekvő magyar települése.

szebb épületének¹⁷⁰ a padlásterét adták oda karbantartási célból – persze akkor még nem tudták, hogy abból én szállodát hozok majd létre – és azóta is adómentesen tudom használni ezt a helyet, így van meleg próbatermünk, harminc férőhelyes szállásunk, ebédlőnk és konyhánk. Ezt azóta is ingyen használjuk, és ha lefordítanám pénzre, hogy mennyit nem kértek el, amit kérhettek volna, azt mondhatom, elég jelentős támogatónk az önkormányzat. Az iskola azzal támogat, hogy hagyja azt, hogy hetente kétszer kórusórát tartsak, amiből egyet ki is fizet.

UB: Van a környéken más zenetanulási lehetőség?

HS: Csíkszeredában és Udvarhelyen, szentegyházán máig a pionírházi zeneterem van,¹⁷¹ ahol a hegedű, fuvola, mély kürt, klarinét, és mindenféle óra van az összprobákat kivéve. Tulajdonképpen az a mi zeneiskolánk, Szentegyházán csak a Filin belül lehet zenét tanulni.

UB: A csíki és udvarhelyi zeneiskolában van zenekar?

HS: Mind a kettőben van, mindkettőt fizetett karmester és zeneszakos tanár irányítja, de ezek a zenekarok pillangó életűek. Egy-egy fellépésre jönnek össze, nem tudják, és nem is akarják közösséggé alkotni az együttest. Azt hiszem, a mi zenekarunk elsősorban azért működik, mert jó közösség, és egy húron pendülünk. A közösséget a turnék tudják kialakítani, hiszen az együtt utazás, együtt alvás, együtt izgulás során annyira megismerik egymást, hogy utána a zenekarban teljesen azonosulni tudnak egymással és az anyaggal.

UB: Mi dönti el, hogy ki kerül a kórusba, és ki a zenekarba?

HS: Az első felvonásba tulajdonképpen bárki bekerülhet. Sokszor már nem is hallgatom meg őket, a kórusba akkor is bekerülhetnek. Hozza az anyja, megkérdezi, hogy szabad-e, mondom, hogy igen, ott lesz a helye. A feltétel ezen túl a felmutatott kórusfüzet, illetve, hogy tiszta legyen a körme, ne legyen piercingje, és ne legyen festve a haja. Egy szóval látszódjék rajta, hogy egészséges lelkületű gyermek, nem valamiféle bohóc egy diszkóból szalajtván – bár még azok közül is bemerészkednek néhányan. A második szabály, hogy aki bekerül, azt ceruzával írjuk fel a listára, minden korosztálynak van erre egy felelőse, aki a nyilvántartó naplót vezeti. Általában én is vezetem, de észrevettem, hogy a gyerekek kezében hitelesebb és vitathatatlanabb a dolog, mint ha a tanár csinálja.

¹⁷⁰ a pionírház

¹⁷¹ A házban van „A” zeneterem a folyosó végén, ahol minden hangszeres óra zajlik, de nekem például egyúttal a szállásom is volt.

Ha valaki négy hétig hiányzás nélkül jön, akkor ráhúznak a ceruzára golyóstollal, és onnantól kezdjük számolni a piros pontokat, jelenléti problémákat, illetve van egy kis rubrika, ahol jegyet kap arra, hogy milyen szinten tud teljesíteni, mennyire énekel tisztán, megtanulja-e kívülről a dalokat, képes-e megfelelni az elvárásoknak. Ezek alapján egy félév után dől el, hogy a kórusral közönség elé léphet-e. Ez elég idő és feladat ahhoz, hogy a gyermekből kibújjon, hogy mit akar. Van, aki nagyon élvezi a társaságot, és nem zavarja, hogy néhány félévig nem léphet színpadra, de van, aki pedig mindent megtesz, hogy szerepelhessen a többiekkel. Ezért a kórusban elég változó a létszám. Az első-második sort nyugodtan lehet szélesíteni, szinte körülölelik a zenekart, de a harmadik-negyedik sor a régi tagokból áll, és meghatározott létszáma van. Az ott álló tagok mindenféle státuszokat kapnak a kicsikkel való feladatokból. A kicsik magaviseletét, tudását ők kell, hogy pallérozzák. Van, aki ezt élvezi, és 10-15 évig is kibírja a kórusban, van, aki nem, és elég hamar más elfoglaltság után néz.

A zenekarhoz le kell gürcölni azt az egy-két-három évet, ami alatt megtanul annyira bánni a hangszerrel, hogy a felvételin megállja a helyét. Mindegy, hogy milyen napra esik, október elsején minden évben felvételit tartunk délután öttől. Általában kötelező, hogy egy zenész előtte legalább fél évig kórustag legyen, addig nem is jöhet felvételizni. A kórus a legjobb előkészítő ritmus, hallás, és repertoár szempontjából. A zenekari tagságra van még két motiváló tényező, egyrészt, hogy ülhet a koncerten, és nem kell fegyelmezetten állnia, másrészt, hogy a nehezen előkészíthető székelő ruha problematikájától megmenekül. Általában ő (azaz inkább a szülő) jelzi, hogy milyen hangszert kívánnak a gyerek kezében látni, és jó esetben ezt azzal is alátámasztják, hogy hozzák a hangszert, ami otthon van. Harminc év alatt rengeteg hegedű került a faluba, és szinte minden családnál van. Az is előfordul, hogy távlatokban a szülő azt szeretné, hogy a gyereke a nagy rezesbandában játsszon, és akkor fúvós hangszerre ambicionálja. Így a gyakorlás mozgatóereje a szülő, aki tanítványom volt – mert harmincöt év alatt gyakorlatilag mindenki megfordult a kezem alatt. Ez a személyes kapcsolat az egyik biztosíték a komoly munkára, a másik a gyerek lelkesedése. Vannak olyan gyermekek, akiket a szülő egy idő után szabályosan kikerget a házból annyit gyakorolnak, és remek muzsikások. Épp most volt egy, aki úgy begyakorolta magát, hogy a csíkszeredai művészeti iskolában folytatja a tanulmányait, és hétvégeként visszajár a Filibe, mert a közösség még itt tartja.

UB: A hangszereket jobbra te tanítod?

HS: Egy 10 évvel ezelőttig csak én tanítottam, és akkor két tanítványom átvállalta egy részét. Egyikük ma is megvan, Szabó Enikő¹⁷² hegedűt tanít, és a türelme, meg a pedagógiai rátermettsége nem egy esetben sokkal jobb tanítványokat hozott elő, mint amelyeket én neveltem. Mondjuk én le is futottam a magam kilométereimet, '78 óta legalább száz gyereket megtanítottam hegedülni. Én már nem is vagyok annyira formában, így jónak láttuk, hogy a befolyó pénzekből alkalmazzunk egy Csíkszeredából kijáró zenetanárt. Veress Csaba a maga fiatalos lelkesedésével és jó hangszeres tudásával átvette tizenegy hegedűs tanítványomat, nálam maradt még három. A fúvósokat továbbra is én tanítom. A fúvósoknál még kevésbé mindegy, hogy ki tanítja és hogyan, és hogy aztán a zenekarban mit fog csinálni. Van már egy kialakult módszerem, amivel elérem azt, hogy a zenekarban hangolható, könnyen mozgó hangszeresem legyen. Körülbelül egy év alatt be tud tanulni úgy egy hangszeres, hogy elküldöm egy fúvós táborba nyáron, és október elsején jöhet jó eséllyel felvételizni. 4-től 10-ig osztályozunk,¹⁷³ és ha a 8,50-et meghaladja, akkor jöhet a zenekarba. Persze ez még attól is függ, hogy van-e „meghirdetendő” hely a zenekarban. A zenekar létszáma 40-44 fő lehet legfeljebb. Ha mindenkint beültetnénk, aki már megfelelően ügyes, akkor 60 tagú zenekar lenne, így sok gyermek várja, hogy átkerülhessen a kórusból a zenekarba.

UB: Hogyan lehet megtartani a nagyobbakat, akiknek egyre több egyéb elfoglaltságuk van?

HS: Úgy, hogy ha háromszor hiányzik, akkor beültetem a helyére azt az inast, aki megfelelt a felvételin, és várja az ürülő helyet. Kellett volna látnod a tegnapi próbámat, hogy micsoda tömeg nézte az elsejei felvételi frissen kiplakátolt pontszámait. Szóval féltik a helyüket. Arról nem is beszélve, hogy ha valaki kölcsönhangszeren játszott, akkor a hangszerét is elveszíti a tagságával. Persze, ha értelmes, régi növendék, akkor leülünk, és kitaláljuk, hogy hogyan tudná átmenteni a felhalmozott tudását. Vannak alternatívák. Az egyik a lakodalmi zene. Van két táncház zenekarom, amelyek tagjai hamarosan ki lépnek a Filiből. Ezek közül az egyik annyira jó, hogy elláttam őket hangszerrel is, vettem nekik egy bőgőt, és föl húroztam a brácsájukat alapítványi pénzből adományként, hiszen megszolgálták a magukét a Filiben, és a későbbiekben is jó zenei ügyet fognak

¹⁷² Szabó Enikő ma a faluban tanítónő. A hegedűtanítás mellett elhanyagolhatatlan szerepe van a kórusal való munkában, és a szervezésben, pl. az egész levelezést ő intézi.

¹⁷³ Az első 4 pontot az előtanulmányok során nyújtott munkára kapják.

szolgálni. A fúvósokat a nagy rezesbanda felé orientálok, és a huszonéves, Filiből kinőtt fiatalokból alakult most egy elképesztően jó esztrád zenekar. Könnyűzenét játszanak, fényekkel, és mindenféle látványos dologgal. Ez a hústagú *Gold Band* zenekar a Filinek egy nagyon izgalmas utódja, oda is rengetegen akarnak bekerülni, de hasonlóan szigorú szabályokkal dolgoznak, mint mi.

UB: Mi minden múlik egy karmesteren?

HS: Minthogy zenéről van szó, ott nem lehet mismásolni. Kiáll az ember, és vagy megszólal tisztán, szépen és élvezhetően, vagy ha nem, inkább ne is csinálja. Elsődleges dolog, hogy tiszta legyen, ahhoz pedig jól kell ismerni az összes hangszert, hogy melyik mit tud, az összes hangszerest, hogy mire képes, és hogy hogyan lehet olyan módon összehozni egy művet, hogy ne legyen benne hamis hang. Ez az egyik legnehezebb része az egésznek. Részben a hangszerek behangolásán, részben a gyermekek jó száján, jó kezén múlik ez. Emellett nem megy az, hogy a karmester előtt ott van egy partitúra, és azt lapozgatja, miközben játszik. Szükséges fejből vezényelni.

UB: Nem is nagyon vannak partitúrák...

HS: Mostanáig, amíg kézzel írt és másolt kottákból játszottunk, nem igazán voltak. Most jelenik meg a repertoárunk nyomtatásban, külön szólamfüzetekben, és ahhoz persze készült partitúra, de nem nekem, hanem azoknak a karmestereknek, akik nem élnek meg partitúra nélkül. Hozzá kell tenni, hogy ezek 3-4 perces darabok, nem másfél órás hihetetlen hosszú történetek, tehát könnyű észben tartani őket. A hangszerelést is én végeztem, és ott már eleve tekintettel voltam arra, hogy az általam kiosztott hangszerek tisztán tudjanak megszólalni. Egyébként a 30. jubileumra nemcsak a kottákat, hanem a névsorokat is összesítettük: 1197 gyermek volt eddig filitag.

UB: Kik segítik még a munkádat?

HS: Mint mondtam, vannak a tisztségviselők a kórusban és a zenekarban, van Enci koma,¹⁷⁴ aki zenetanári szintre fejlődött az idők során, és az alapítványi munka mellett ügyesen tanítja a szolmizálást, hangközöket, hangszereket egyaránt. A turnékon amíg én a zenekart előkészítem, ő irányítja a kórust másik két kolléganőmmel. Jó csapat alakult ki. A turnékra általában kilenc felnőttel megyünk, egyik a technikai dolgokkal foglalkozik (világítás, hangszerszállítás, kottaállvány, dobogó), három a kórusral, kettő a szóróanyagok, felvételek népszerűsítésével és esetleges elárúsításával, és van egy kapcsolat-

¹⁷⁴ Szabó Enikő

tartónk, aki elvegyül a közönségben, beszélget az ismerősökkel és csalja őket Szentegyházásfaluba, hiszen abból jön a pénz, amiből tudunk turnézni. Mindig visszük a pénzügyi felelőst, a könyvelőt, hogy az anyagi dolgok szabályosan és olajozottan menjenek. Így lehet foglalkozni a zenével. Bejön egy kis plusz pénz, és a turné megszervezésében is több lábon tudunk állni.

UB: Mi alapján választotok darabot?

HS: Az előbb említettem, hogy ne legyen túl hosszú. A másik, gyerekek szájából hallva is hiteles, élvezetes kell, hogy legyen. A harmadik szempont, hogy olyan legyen, aminek később is, ha kiállt a Filiből, bárhol, bármikor hasznát veszi. Az nem jó, ha csak ott hagy egy szólamot, ami önmagában semmit nem jelentett neki. Fontos, hogy ismerjenek olyan énekeket, ami bármilyen közösségi éneklésben jól szól, vagy, hogy később is, ha előkapja a hegedűt, könnyen tudjon azzal egy egész társaságot megnyerő, jó hangulatot csinálni. Tudatosan úgy válogatom meg, hogy a zenei kultúrája szélesebb legyen. Száloíge lett, hogy „Milyen jó osztályunk van, mert van benne két Filis!” Csíkszeredában vagy Udvarhelyen rendszeresen azok az osztályok tudnak nagyokat együtt énekelni, ahol vannak Filisek. Ezt tudatosan meg is támogattam a korábban megjelent *Törpe daloskönyvekkel*, és a most megjelenő Fili partitúratár kórusfüzeteivel. Ezek ilyen éneknépszerűsítő szóróanyagok.

UB: Nem merült föl annak az ötlete, hogy hivatalos zeneiskolát szervezzetek, fizetett szaktanárokkal?

HS: Felmerült az ötlete két és fél éve Kolozsváron, amikor az RMDSZ urai egy díszvacsorán méltatták a Filit, mint politikailag független, átütő erejű magyar létesítményt. Feltették a kérdést, hogy mivel segíthetnének, mert szemmel láthatóan vénülök, és át kéne menteni ezt a csodát. Erre mondtam, hogy kéne intézményesíteni, és adjanak a pionírházba egy teljes katedrás zeneszakos utódot, akit én felnevelek. Mire a felvetés körbejárta az RMDSZ megfelelő helyeit, meg a megyei tanfelügyelőséget, és visszajutott Szentegyházásfaluba, az lett belőle, hogy egy rajz szakos tanárt küldtek. Viszont mégiscsak sikerült kivájni ebből a nehezen megértő, nagyfejű székel tanfelügyelőség-ből egy félkatedrás fúvós szakos tanárt, aki még nagyon tejszagú. Az ő kezében van most ez a *Gold Band* zenekar. Elképesztő, hogy elvégezte a nagyváradi főiskolát, és mintha a holdról jött volna. Nem képes sem tanítani, sem a gyerekek nyelvén beszélni,

de nagyon jártas a számítógépes kottairásban és az interneten, és elég jól vezeti azt a másik zenekart. De a pedagógiai, nevelői közös munkára senki sincs.

UB: Mindig a kórus és a népdal volt vezető szerepben, vagy fölmerült a külföldi komolyzene előadása is?

HS: Természetesen, mint egy filharmónia vezetője elsősorban én is klasszikus zenén törtem a fejem. Nagyon becsvágyó voltam az első húsz évben, a népdalosítás nagyjából 2000-től lett kimondottan is szükségzerű. De előtte például énekeltük a *Rabszolgák kórusát*, Weber *Vadászok karát*, klasszikus altatódalokat, játszottuk a *Török indulót*, vagy Schubert *Moment musicalt*, Chopin *Gyászindulót*, és imádjuk a Straussokat (*Sóhaj polka*, *Kovács polka*, *Radetzky induló*, *Kék Duna keringő*). Vannak csak zenekari számok, amikkel szívesen elbélődünk, és koncerten is az a tapasztalat, hogy jó néha megszakítani a kórusművek sorát.

UB: Miért lett egyszólamú a kórus?

HS: Két szempont miatt. Az egyik az, hogy a népdalok és történelmi dalok alapvetően egyszólamúak, és később az életükben majd szintén egy szólamban fogják használni őket, a másik, hogy annyira tömény a zenekar rézfúvós-vonós akkordhalmaza, hogy amikor két-három szólamban énekelt a kórus, az inkább zavaró volt. Akkor úgy kellene hangszerelnem az énekeket, hogy ezeket a szólamokat kivegyem a kürtökből, vagy alternatív hangszerelésre lenne szükségem, hiszen a kórus nem mindig alkalmas arra, hogy biztonságosan, tisztán elénekelje a darabot több szólamban. Nem volt igazából egyensúlyban a többszólamú kórus és a zenekar, illetve az igényes, többszólamú kórus-hangzás annyi plusz erőfeszítést igényelt volna, hogy arra már nem voltak Enikőék elegendők a kórus előkészítésekor a fellépéseknél. Sem idő, sem energia nem jut rá a koncertek előtt, hogy megfelelőképpen ráncba szedjük a kórust, így lassanként le kellett tennem róla.

UB: Van más lehetőség Szentegyházán a közösséghez tartozásra?

HS: Van. Nagyjából négy-öt egyéb közösség szerveződött örvendetes módon. Ezeknek példaképe és főkovásza a Fili. A nagy fúvósok és a *Gold Band* mellett ott van a huszárok egyesülete 24 remekül énekelő lovas huszárral, kétharmada szintén volt Filis. A feleségeikkel és gyerekeikkel nagyjából százan vannak, szóval ők is tudnak nagy rendezvényeket összehozni. Ott van a tűzoltók egyesülete, bár azok nem énekes társaság – annak ellenére, hogy jó hangjuk van, sőt, egy néhai jó klarinétosom is ott van közöttük. Ezek-

nek a közösségeknek valamiképpen a Fili a mérce, és sok közös eseményünk van. Az őszi hadjáratot például a Fili és a huszárok közösen szervezik immáron kilencedik éve. Ilyenkor a huszárokkal közösen állunk fel énekelni. Rengeteget tanulunk egymástól. Minden május elején vannak a Fili napok (a Fili születésnapjára), ilyenkor a fáklyás menetet mindig a rezesbanda vezeti fel (hiszen a rezesbandát is én vezetem), és a gyerekek véletlenül pont tudják azokat az énekeket, amiket ők fújnak, és akkor az egész falu énekel, és kerekedik belőle egy hatalmas utcabál.

UB: Hogyan illeszthető össze a falusi kultúrával a filharmóniai élet?

HS: Igazából a filharmónia név kicsit mást sejtet, mint amiről valójában szó van. Maga a szó akkor tetszett meg, amikor az államvizsga dolgozatomat írtam Székelykeresztúr zenei életének történetéről. Ott írta egy újságcikk, hogy megalakult a Székelykeresztúri Filharmónia. Azt hittem, legalább negyvenfős együttes, koncertteremmel és minden mással együtt. Ahogyan jobban utána néztem, rádöbbsentem, hogy összesen kilencen voltak, mindenféle hangszerekkel, és ők nevezték magukat filharmóniának. Nagy plakátokat készítettek, és újságcikkeket írtak, pedig Székelykeresztúr akkor olyan nagy volt, mint most Szentegyháza, hétezres lakosságú. Ez a polgári úrhatnáság nekem annyira megtetszett, hogy '83-ban én is átvettem ezt a nevet. Valószínűleg inkább valami póriasabb név illene rá, de ez akkor így alakult, azóta is ugyanazt a nevet és logót használjuk. Aztán amióta megy ez a zsargonos rövidítés a fiatalok körében, a Filharmónia is Fili lett, így pedig már tényleg a mi saját nevünk, ami azt jelenti, ami mi vagyunk: egy gyűjtőnév arra, hogy 150-200 fiatal szeret énekelni és együtt lenni.

5. sz. melléklet: Interjú Makovecz Pállal és Záborszky Kálmánnal¹⁷⁵

Makovecz Pál

Uzsaly Bence: Kik vesznek részt, és milyen rend szerint a zenekar munkájában?

Makovecz Pál: A szakközépiskola összes fúvós növendéke játszik folyamatosan a zenekarban, ez a négy éves képzés végig jelenlévő tantárgya.

UB: Mi a jellemző létszám, és hogyan oszlik meg a hangszerek között?

MP: Ez elsősorban a fúvós tanszakok éppen aktuális létszámától függ, de szerencsére elég kiegyenlített. Minden szólam van, sőt, minden szólam telt létszámmal büszkélkedhet. Ebben a zenekarban játszik minden szakközépiskolás fafúvós, rézfúvós, és az ütősök.

UB: Milyen darabok alkotják a törzsrepertoárt?

MP: Nem igazán van törzsrepertoár, mert ritkán fordul elő, hogy egy darabot többször is előveszünk. Alapvetően mindig új darabok vannak. Ha valami korábban játszott darab mégis műsorra kerül, az általában azért van, mert a koncertfelkérés arra szól. A darabok között vegyesen vannak kifejezetten fúvószenekari darabok és átiratok is, nagyjából fele-fele arányban.

UB: Mi dönti el a darab kiválasztását?

MP: Két dolog: egyrészt, hogy mire van konkrét felkérés, másrészt, hogy nekem mihez van kedvem.

UB: Miben működik másképpen egy fúvószenekar, mint egy vonós, vagy szimfonikus?

MP: Szerintem alapvetően semmiben. Ugyanúgy zenekari gyakorlatot kell szerezni, és ugyanolyan készségeket kell elsajátítani, mint a szimfonikus zenekarban.

UB: Egyedül vezeti a zenekart?

MP: Igen.

UB: Hogyan zajlanak a próbafolyamatok?

MP: Alapvetően tutti próbák vannak, hetente kétszer két óra, amit ritkán használunk ki teljesen, hiszen a gyerekeknek így is sok dolguk van. Amikor olyan új anyag van, ami

¹⁷⁵ Tekintve, hogy az eredeti István Zenekar ma már hivatásos együttes, a szakközépiskolában pedig a vonósok és fúvósok külön dolgoznak, úgy láttam legjobbnak, ha módszertani kérdésekről a szakközépiskola fúvószenekarának vezetőjével beszélgetek, ezzel is színesítve a zenekarok palettáját. Záborszky Kálmán kérdéseimre írásban válaszolt, őt az intézmény egészéről kérdeztem.

nehéz, akkor a zenekari próba idejét megfelezem fa- és részfúvós próbára. A zenekar hat-hét éves fennállása alatt talán kétszer fordult csak elő, hogy volt olyan nap, amikor kifejezetten szólampróbát tartottam, külön-külön a hangszereknek.

UB: Van olyan jól bevált próbatechnikai momentum, amit fontosnak tart kiemelni?

MP: Nem vagyok egy igazán tudományos alkat, nem előre felépített koncepciók alapján vezetem a zenekart, de nagyon fontosnak tartom az emberi tényezőt. Mindenkit úgy kell megszólítani, hogy az személyes legyen, és mindig az adott pillanatnak leginkább megfelelő megoldást kell megtalálni. Ha valami nem szól jól, azon nem lehet túllépni, ott helyben meg kell találni a megoldást. Hiszen mi a fontos a zenekari munkában? Az, hogy az ember megtanuljon hallani, alkalmazkodni, odafigyelni másokra, és ezeket készségszinten tegye. Ez nem egy profi, hanem egy iskolai zenekar, ami azért működik, hogy a gyerekek elsajátítsák azokat a készségeket, amiket profiként majd alkalmazni fognak. Ha ezt itt nem tanulják meg, akkor profiként kell majd megtanulniuk, és ez hátrányt jelent. Az egyik legfőbb célunk az, hogy akik innen kilépnek, minden tekintetben felkészültek legyenek a professzionális életre.

Ennek érdekében emberi és szakmai tulajdonságokat is fejleszteni kell. Emberileg fontos, hogy mindenki megtanulja, hogy nem ő a világ közepe, hanem egy fontos alkatrésze egy nagy gépezetnek. Ehhez pedig meg kell tanulni figyelni a mellette lévőt, és a zenekar túloldalán ülőt egyaránt. Szakmai téren pedig fontos megérteni, hogy a képzés tárgyai szoros kapcsolatban vannak egymással, egymásra épülnek. Egy ilyen korú fiatalban még kevésbé tudatosul, hogy melyik tantárgyat miért tanulja. Ennek súlykolására sohasem sajnálom az időt, mert ha átlátja a képzés komplexitásának lényegét, akkor rögtön egészen másképp áll hozzá a tárgyak összességéhez, mint tenné külön-külön. Mire gondolok? Az egyik legfontosabb fejlesztendő szakmai készség az intonáció kis- és nagycsoportban egyaránt. Például, ha megszólal hamisan egy akkord a zenekarban, kiemelek egy szólamot. Mondjuk, megfújja az összes trombita. Ha még mindig hamis, az első kérdésem az, hogy milyen akkordot hallunk. Meg kell tudni mondani, hogy dúr, moll, vagy ami éppen. Ha ez megvan, már közelebb vagyunk a megoldáshoz. Utána mindenkinek meg kell tudni mondani, hogy az akkordnak melyik hangját fújja (alapot, kvintet, szeptimet, stb.). Másképpen kell intonálni attól függően, hogy az adott hang az akkordnak melyik hangja. És itt válik érthetővé, hogy miért tanulunk szolfézst, vagy összhangzattant. Adott esetben azt is fel kell ismerni, hogy éppen

egy késleltetett akkord szól. Ilyenkor azt is fel kell ismerni, hogy melyik hang hova fog oldódni. Ehhez még késleltetésre sincs szükség, elég egy dominánsszeptim is. Ha ezeket nem tudja egy zenekari játékos, akkor bután játszik a hangszerén, ezért nagyon fontos, hogy értsék, mi történik harmóniailag, és annak ők hogyan részesei.

A másik fontos ennek kapcsán, hogy azt is tudja közben figyelni, hogy a zenekar másik oldalán ülő tag éppen mit csinál, és ahhoz az ő játéka hogyan passzol intonációban, hangerőben, és még sok más tekintetben. Amikor erre a készségre lenne szükség a zenekarban, akkor vissza lehet utalni arra, amikor a szolfézssóráan egy Kodály kétszólamú gyakorlatot kell énekelnie valaki mással, együtt, tisztán, pontosan, egymásra odafigyelve. Hiszen miért is csináljuk ott ezt? Azért, hogy amikor beül a zenekarba, ugyanezt meg tudja csinálni hangszerrel is. Ugyanígy a figyelem megosztását szolgálják az ének-zongorás feladatok is. De nemcsak a szolfézs, vagy a zeneelmélet óra kapcsolódik a zenekarhoz, hanem a kamarazene is, hiszen ilyenkor voltaképpen a zenekari készségeket fejlesztjük kis csoportban.

Ez a zenekari tantárgy tehát alapvetően nem arról szól, hogy egy világhírű zenekart építsünk. Persze az nem baj, ha jól szól, élvezetes, és sikeres, de az elsődleges célja a zenekari lét megtanulása az előbb említett dolgok tükrében.

UB: Van még valami, amit fontosnak lát elmondani?

MP: Van ma egy olyan trend, hogy az átiratokat nem szeretik, mert nem eredeti. Én ragaszkodom a jó átiratokhoz, lévén, hogy az eredeti művek palettája eléggé szűk. Nagyon behatárolná a lehetőségeinket, ha csak kortárs és szórakoztató zenét játszanánk. Tekintve, hogy ez egy zeneművészeti szakközépiskola, fontosnak tartom, hogy olyan műveket játsszunk, amik megérdemlik a saját méltó rangjukat a zeneirodalomban, így mi rendszeresen játszunk átiratokat komoly nagy művekből.

UB: Hogyan lehet jó átiratokhoz jutni?

MP: Szerencsére elég szép számban akadnak ilyenek. Volt a fúvós zenének egy nagy generációja a második világháború előtt, és rövid ideig utána. Keil Ernő bácsi (aki az Operaház tagja volt, amíg politikai okokból el nem távolították) zseniálisan jó átiratokat írt, és nagyon sokat. Az ő munkáit érdemes felkutatni. Másrészt, ha az embernek van ideje – mint ahogyan általában nincs – lehet készíteni saját kezűleg is átiratokat kifejezetten egy ismerős zenekarnak. Én is csináltam már ilyet, ha lenne több időm, nagyon sokat írnék, de ezt sajnos behatárolja a szabad kapacitásom szűkössége.

Záborszky Kálmán

UB: A kezdeti években néhány tanuló kifejezetten a zenekar miatt kezdett tanulni egy-egy hiányhangszeren. Hogyan oldották meg e hangszerek hiányait, amíg az újonnan hangszert tanulók tudása színpadképes lett?

ZK: Abban az időben – 1954 táján – még nem volt ennyi ifjúsági zenekar. Mindazok a fiatalok, akik zenekari gyakorlatra szerettek volna szert tenni, örömmel jöttek együttesünkhöz, és itt váltak „Istvánossá”. Nagyon sokan kötődtek így a zenekarhoz.

A koncertek után mindig lehetett adakozni a zenekar javára. Ebből az adakozásból vásároltuk meg az első, nagyobb hangszereket. Emlékezetes például egy koncertünk után Latabár Kálmán nagylelkű adománya, melyből timpani lett, s melyet azóta is „Latabár timpaniként” emlegetünk.

UB: Hogyan működött a zeneiskola létrehozása előtt a zenekari szólamanyag beszerzése és másolása?

ZK: A szólamokat a zenekari partitúrából írták ki – akkor még természetesen kézzel – a zenekari tagok.

UB: Mikor létesült a zeneiskola mellé szakközépiskola és közismereti oktatás?

ZK: 1990-ben, amint lehetett iskolát alapítani. A zeneiskola sikerei, nagyszámú beiskolázója miatt vált szükségessé a bővítés. Nagyon sokan készültek ugyanis zenei pályára, ami valószínűleg a zenekar vonzerejének volt köszönhető. Kezdetben a Szent István Gimnáziumban volt a szakközépiskolának is a székhelye, majd 1994-ben költözhettünk a jelenlegi, Columbus utcai épületbe, mely korábban pártházként működött.

UB: Mi alapján lehet/kell részt venni az iskola diákjainak az együttesek munkájában?

ZK: Pedagógiai programunk szerint minden növendék, aki eléri az együttes játékhoz szükséges szintet, részt vesz valamely együttes munkájában. Ennek egyik oka zenei: azt tapasztaltuk, hogy bizonyos készségek jobban fejlődnek együttesben, mint magányos tanulóként. Ilyen a stílusbeli jártasság, a különféle vonások, az egymáshoz való alkalmazkodás miatt a ritmus-és metrumkészség, a harmonikus hallás, a kottaolvasás. Másik ok a közösségi munka, a közösséghez való alkalmazkodás, áldozatvállalás, felelősségérzet kialakulása. A gyermekkorban kialakult közösségek aztán megtartó erőt jelentenek a kamaszkor viharai között is.

UB: Pontosan milyen együttesek működnek az intézményhez kötődően? (Melyik az a 13, melyikben hány éves a törzskorosztály?)

ZK:

1. Tücsökzenekar. A zenekari iskola első lépcsőfoka, tagjainak száma kb. 80 fő. 2-3 év hegedű, illetve cselló, nagybőgő tanulás után kerülnek a tanulók az együttesbe. Itt sajátítják el a zenekari játék alapjait, megtanulják a legalapvetőbb fogásokat és az egymásra figyelés módját. Vezetőjük: Záborszky Kálmán.

2. Tücsök fúvós együttes. A fúvós képzés első lépcsője. Tagjainak száma 23 fő. Az együttes az intonáció első iskolája, ahol megtanulják, hogyan kell egymáshoz igazítani, egymáshoz hangolni a fúvós hangszereket. Vezetőjük: Balázs Katalin.

3. Zeneiskolai Fafúvós Együttes. A fúvósképzés második lépcsőfoka. A kis fúvósok közül kiemelkedő, már érettebb tanulók játszanak itt. Műsorukon komolyabb fúvós átiratok szerepelnek. Tagjainak száma 32 fő, vezetőjük: Balázs Katalin.

4. Ormányos Falka (fagott együttes). A 4 évvel ezelőtt bevezetett kis fagott, úgynevezett fagottinó (kisméretű fagott) tanszagnak köszönhetően a fagott tanulást alsó tagozatos korban is el lehet kezdeni. Ez által jelentősen megnőtt a fagott tanszakra jelentkezők száma, így együttesé alakulhattak. Tagjainak száma: 25 fő. A fagottinó tanára és az együttes vezetője: G. Marek Katalin.

5. Zeneiskolai Rézfúvós Együttes. A zeneiskola legfiatalabb együttese. Feladata a Zeneiskolai Szimfonikus Zenekar rézfúvós utánpótlásának a kinevelése. Tagjainak száma: 18 fő, vezetőjük: Pálincás Péter

6. Ütőegyüttes. Az iskola talán legnépszerűbb együttese. Számtalan fellépésük volt már a kerületben és az ország minden pontján, a televízióban. Több alkalommal jártak külföldön is. Műsorukon népszerű dallamok átiratai szerepelnek. Tagjainak száma: 30 fő, vezetőjük: Mericske Zoltán

7. Zeneiskolai Szimfonikus Zenekar. A hatalmas együttesben főként középiskolás, már a kisebb zeneiskolai együtteseket kijárt tanulók játszanak együtt. Nagyon széles a repertoárjuk: a szimfonikus zenekari irodalom legszebb, leghíresebb műveit játsszák a barokk kortól a 20. századig. Több alkalommal mutatták be kortárs szerző művét (Könczei Árpád, Mericske Zoltán). 2010-ben sikeres hangversenyeket adtak Lipcsében. Tagjainak száma: 92 fő, vezetőjük: Horváth Gábor

8. Szakközépiskolai Vonós Zenekar. Az együttes a hivatásos zenekari játékra készít elő, a legkiválóbb tanulók 11.-12. évfolyamban átléphetnek a Zuglói Filharmónia együtteseibe. Repertoárjukon a klasszikus irodalom zeneművei, gyakran versenyművek szerepelnek. Már több alkalommal felléptek a Zuglói Filharmónia Pastorale bérletsorozatában, valamint több budapesti rendezvényen. 2010-ben sikeres koncertkörúton vettek részt Berlinben. Tagjainak száma: 33 fő, vezetőjük: Záborszky Kálmán.

9. Szakközépiskolai Fúvósegyüttes. A 3 éve alakult együttes második helyezést ért el az Országos Szakközépiskolai Zenekari Versenyen. Nagy népszerűsége tett szert a tavaszi és őszi Térzene sorozatában, a Vajdahunyad vári és az IKEA előtti hangversenyeivel. Állandó közreműködője a kerületi szabadtéri rendezvényeknek. Tagjainak száma: 65 fő, vezetőjük: Makovecz Pál.

10. Szakközépiskolai Nőikar. Az együttes három alkalommal, nagy sikerrel vett részt a Nemzetközi Bartók Béla Kórusversenyen. Iskolai együttes létükre előkelő helyezést értek el a nemzetközi versenyeken. Állandó közreműködője a Pastorale és az Ifjúsági bérletsorozatnak. Repertoárjuk a gregoriántól a 20. századi kórusművekig ível. Tagjainak száma: 56 fő, vezetőjük: Tőkés Tünde.

11. Szakközépiskolai Férfikar. Az együttes alkalmanként Férfikarként, máskor a Nőikarral együtt Vegyeskarként működik. Állandó közreműködője a Pastorale és az Ifjúsági bérletsorozatnak. Tagjainak száma: 42 fő, vezetőjük: Ménesi Gergely.

12. Szent István Király Oratóriumkórus. A Zuglói Filharmónia keretei között működik, félhivatásos együttes.

13. Szent István Király Zenekar. A legrégebbi együttes, a Zuglói Filharmónia hivatásos zenekara. Karmesterei: Záborszky Kálmán, Horváth Gábor, Ménesi Gergely.

UB: Van az iskolának/zenekarnak jegyzéke a róluk megjelent sajtódokumentumokról?

ZK: Tudomásom szerint nincs, de a rendezvényosztályon meg lehet tekinteni, ami jelenleg elérhető, a lányok biztosan szívesen megmutatják.

6. sz. melléklet: Kutasi Margit életrajza¹⁷⁶

¹⁷⁶ Az életrajzot Kutasi Margit férje, Dr. Mikecz Gyula készítette 1987-ben. Az évszámok terén előfordulnak apróbb eltérések a felesége által elmondottakhoz, illetve a publikált dokumentumokban megjelenetekhez képest. Az életrajzban még nem szerepel, de az 1984-es „Gyermekekért érdemérem” után, 1988-ban „Kiváló Pedagógus” kitüntetést kapott, melyre máig büszkén emlékezik.

Dr. Mikecz Gyuláné Kutasi Margit a Budapesti III. ker. Állami Zeneiskola hegedű tanszak vezető tanára hegedűtanári oklevelét 1951-ben szerezte meg a Liszt Ferenc Zene-művészeti Főiskolán, ahol Végh Sándor és Gábris Ferenc növendéke volt, majd felvételt nyert a Weiner Leó vezette kamarazene fő tanszakra.

1950. novemberében, egy évvel a diploma megszerzése előtt, kinevezték a Fővárosi Zeneiskola Szervezet hegedűtanárává. Sándor Frigyes szakiskolai igazgató buzdítására úttörő zenekart szervezett, majd 1952-től a Kertész-utcai Gyakorló Zeneiskola zenekarának lett vezető tanára és karmestere. - Már 1953-ban, a Kilián György úttörő sereg-szemlén, növendéke is és zenekara is arany fokozatot ért el.

Azóta is minden Országos Úttörőzenekari Fesztiválon részt vett zenekarával, /később váci zenekarával is/, mindvégig arany fokozattal. Az Országos Úttörőzenekari Fesztivál gálahangversenyén évek óta őt kéri fel az egyesített zenekar vezetésére.

A rádióban 1955 óta a mai napig rendszeresen készítenek z-síttett felvételeket. Főleg legújabb, kortárs zenéket mutatnak be. Számos rádió riport készült róluk. Legemlékezetesebb volt nemrég a "Visszaemlékezés" egy gyermekzenekarra", amely az azóta megszűnt Kertész-utcai Gyakorló Zeneiskola zenekaráról szólt és erről beszélgettek Kutasi Margittal és egykori növendékeivel, akik ma zeneművészeti főiskolai tanárok, mai zenei életünk vezető egyéniségei lettek. - Rádió felvételeit többször is leadták, sőt gyermekműsorok kísérőzenéjében is felhasználták. X

Számos TV felvétel is megőröki munkáját. - Az elsoők között, növendékeivel és zenekarával is rendszeres szereplője volt a Zenekedvelő Gyermek Klubja c. sorozatnak. Felvételei elhangzottak a Hangoskodó c. tv. sorozatban. Legutóbb a Zene-bona adásaiban láthatták-hallhatták zenekarával a nézők.

1966-ban a bajor televízió készített filmet Kodály zenei neveléséről "Muzsikáló gyerekek" címmel és ebben szerepelt zenekarával.

Elvégezte a Népművelési Intézet által szervezett három éves karmesterképző tanfolyamot, amelyet Kőrödi András vezetett és B kategóriájú szimfónikus és kamarazenei vezető működési engedélyt kapott.

Szereplései közül a fontosabbak:

A Magyar Zeneművészek Szövetsége évenként megrendezte az "Új ma-

gyar ifjúsági pedagógiai művek" bemutatóját, amelyeken rendszeresen szerepeltek növendékei és zenekara.

ISME 1964. A magyar ifjúság hangversenyén szerepeltek és az ISME alkalmából kiadott "Muzsikáló ifjúság" c. lemezen /Qualiton LPX 1180/ ők adják elő Szőnyi Erzsébet: Piccola Ouverture és Kókai Rezső: Kis verbunkos zene c. művét.

1969. A Jeunesses Musicales 25. Világkongresszusa alkalmával a magyar együttesek hangversenyén játszottak.

1975. óta a III. ker. Áll. Zeneiskola hegedűtanára és zenekarának vezetője, egyben vezeti a váci Bartók Béla Áll. Zeneiskola zenekarát is.

A váci zenekarral is volt több szereplésük és rádió felvételeik.

1983-ban ezzel a zenekarral kaptak meghívást Neerpeltbe /Belgium/ az Európai Ifjúsági Zenei Fesztiválra. 1985-ben pedig az Óbudai Ifjúsági Vonószekarral voltak ugyancsak a neerpelti fesztiválon és mindkét esetben I. díjat nyertek "Cum laude" és a Belga Kulturális Minisztérium "Pro musica" emlékérmét. - Mindkét zenekarral több alkalommal szerepeltek külföldön.

A Fővárosi Tanács felkérésére résztvett a "Zúgjon dalunk" munkásság gyűjtő mozgalomban és több, általa gyűjtött dal feldolgozása szerepel a "Zúgjon dalunk, miként a fergeteg" c. lemezen. /Hungariton SLPX 15 043./

1974 - 1978. A KÓTA szimfónikus és kamarazenei tagozatának titkára és az ügyvezető elnökség tagja.

Évek óta résztvett a Budapesti Úttörő Seregszemle zsűrijében. Az Országos Diáknapokon a keszthelyi Helikon és a gyulai BN zsűrijének tagja volt és így az egész ország zenei nevelésében hozzájárult.

A Művelődési Minisztérium kezdeményezésére az 1979/80 tanévben (Helsinki) Finnországban tanított az espoo-i zeneiskolában és vezette az ottani két iskolai zenekart is.

1980-ban Finnországban, Espoo-ban és Kouvolában adtak hangversenyt az Óbudai Ifjúsági Vonószekarral, nagy sikerrel. - Ugyancsak iskolai csere-látogatás keretében, a bécsi Margarethen zeneiskolában tartott hangversenyen növendéke játszott, mint szólista, Kodály Párgonmákat és kamaraműveket.

Minden évben résztvesz a Balatonszabadi-Sóstón tartott Úttörő művészeti táborozáson zenekarával és műsort adnak az ünnepélyes megnyitón. Jelenleg két zenekar működik, egy úttörő és egy ifjúsági zenekar az ő vezetésével.

A hegedű tanszak vezető tanára és a tanszak vezetője. Számos növendékét vették fel a Bartók Béla Zeneművészeti Szakközépiskolába, legutóbb 1987-ben.

Hegedűtanári munkájára jellemző az igényesség, főleg a technikai és zenei megformálásban. - Lelkesedésével el tudja érni, hogy ifjúsági zenekarában minden egyes tag folytatja hangszeres tanulmányait még az egyetemi felvétel után is. Ebből ő is kivieszi részét, mert jelenleg 10 továbbképzés növendéke van. Az úttörőzenekarban is számos növendéke játszik.

Mivel tudja, hogy a példamutatás a legjobb és legfontosabb pedagógiai eszköz, ezért a tanári hangversenyeken, mint szólista, résztvesz Budapesten és Vácott is. Legutóbb ifjúsági zenekara kíséretével játszotta Telemann A-dur konzett-szvitjét.

Még a Fővárosi Zeneiskola Szervezet tanáraként, 1965-ben megkapta a "Szocialista kultúráért" kitüntető jelvényt.

Az Országos Úttörő Elnökségtől 1984-ben "A gyermekekért" érdemérmét kapta.

1986. Aelia Sabina emléklakettel tüntették ki.

A Kodály Társaság tagja és ebben az évben a Magyar Zeneművészek Szövetségének elnöksége felvette a szövetség tagjai sorába.

Évtizedek óta részese volt az új magyar ifjúsági zenekari művek bemutatásának, több esetben ő volt, aki serkentette a zeneszerzőt új mű megírására és végleges formájának kialakítása előtt a szerzők gyakran kikérték véleményét a technikai megoldás szempontjából, vonásnemekről, ujjrendekről. - Ebben az évben Parkas Ferenc Kossuth-díjas, kiváló művész, Balázs Árpád Erkel-díjas, érdemes művész, Kocsár Miklós Erkel-díjas, érdemes művész zeneszerzők konzultáltak vele legújabb ifjúsági zenekari műveik kiadása előtt.

Ugyancsak ebben az évben /1987/ az Országos Úttörőzenekari Fesztiválon, Zánkán, majd a fővárosban is a KÖTA által a Nemzeti Galériában rendezett koncerten, ifjúsági zenekarával bemutatta Balázs Árpád: "Archaikus táncok" és Kocsár Miklós: "Szítt" című művét. Ezek a művek lesznek a következő Országos Úttörőzenekari Fesztivál kétélező művei. A két mű közül a Balázs mű rádiófelvétele, mint Z-sítt felvétel, elkészült, a Kocsár mű felvétele a közeljövőben lesz.

Pedagógiai munkájára és egyéniségére jellemző, hogy állandóan képz magát, mert lépést akar tartani a legújabb metodikai fejlődéssel. Jelenleg résztvesz a Liszt Ferenc Zeneművészeti Főiskola által szervezett és Halász Ferenc egy. tanár által vezetett hegedűtanári

- 4 -

továbbképzésben, Szentendrén.

Budapest, 1967. október

7. sz. melléklet: Fényképek

Életkép Kutasi Margit zenekarából

A Kertész utcai zenekar felvételt készít a Magyar Rádió 6-os stúdiójában

A Kertész utcai zenekar egyik hangversenye

A Tóth Aladár Ifjúsági Zenekar egyik hangversenye (2002)

A Tóth Aladár Ifjúsági Zenekar az Eurotreff fesztiválon, Waldürnben (2000)

A Szent István Együttesek közös produkciója a Nemzeti Sportcsarnokban (Orff: Carmina Burana, 1993)

Az István Zenekar próbája a balatonszéplaki táborban (1950-es évek)

A Szentegyházi Gyermekfilharmónia a Megéneklünk Románia fesztiválon (1985)

Székely Himnusz a Gyermekfilharmónia 30. jubileumi hangversenyén

Gyermekfilharmónia – útban Brüsszel felé

Köszönetnyilvánítás

Jelen tanulmány megszületése kapcsán szeretnék köszönetet mondani szakmai és emberi segítségnyújtásukért, rendelkezésre állásukért és példamutatásukért a következő személyeknek:

Angi István
Burkus Boglárka
Haáz Sándor
Ittész Mihály
Körmendy Zsolt
Kutasi Margit
Magyar Margit
Makovecz Pál
Nász Renáta
Nemes László Norbert
Pécsi Géza
Szentkereszty András
Uzsalyné Pécsi Rita
Záborszky Kálmán